ÖZEL DOSYA: Galatasaray Lisesi'nin tarihçesi

popüler tarih

James Bond yeniden gündemde

populer.tarih@dunya.com Ocak 2003 Sayı 29 3.500.000 TL

YILBAŞI BALOLARI

212323 2003/01
9 771302 657001
DÜNYA Yayıncılık

merakediyorum@googlegroups.com

İçindekiler

Ocak 2003

KAPAK

54 Bir zamanların 'asri' eğlencesi: Yılbaşı baloları
Cumhuriyet Türkiye'sinin eğlence hayatında balo, kadınlı erkekli yemek, danslı müzikli yerlere gitmek gibi bir yenilik, yılbaşı geceleri sayesinde hızlanır.
Lütfi Tınç

KAPAK: İBRAHİM ÇALLI, 'PARK OTEL'DE YILBAŞI BALOSU'

6 Editörden
8 Okurlardan
9 Belge
Safa Tekeli
10 Ayın Tarihi
14 Basında Bu Ay
16 Karakutu
Kansu Şarman
18 Tartışma: On Soruda Sultan İbrahim
Erhan Afyoncu
24 Kazak yağmaları
Buğra Tokatlı
30 II. Abdülhamid'in ajanı
Orhan Koloğlu
46 'Körfez' biter, 'Savaşı' bitmez!
Ayşe Özek Karasu
58 Roosevelt ve Hitler
M. Tanju Akad
64 'Trak Faciası'
Ertan Ünal
68 Türkiye'de casusluğun altın yılları
A. Ömer Türkeş
74 Ahmed Midhat Efendi
Beşir Ayvazoğlu
80 Ahmed Midhat'ın kaleminden: Beykoz'dan İzmit Körfezi'ne
Kansu Şarman
84 İttihatçıların hesap adamı: Maliyeci Cavid Bey
Murat Koraltürk
88 Fausto Zonaro'nun tabloları
Osman Öndeş
94 Ajanda
Devrim Çakır
100 Kırk Ambar
Feza Kürkçüoğlu
102 Kitap
Lütfi Tınç
104 Bulmaca
Sedat Yaşayan
106 Ayın Fotoğrafı

DOSYA

35 Galatasaray Lisesi'nin tarihçesi
Kuruluş öyküsü, kendine has gelenekleri, ünlü öğretmenleri ve Tevfik Fikret gibi 'özellikli' müdürleri, şehzade öğrencileriyle Galatasaray Lisesi'nin tarihçesi... Ayrıca eski mezunların okul anıları...
Vahdettin Engin

popüler tarih

Yıl: 3 Sayı: 2003/29 Ocak 2003
Her ayın başında yayımlanır

DÜNYA YAYINCILIK A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT ERSİNAN
••
Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT
••
Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ
••
Haber Merkezi
DEVRİM ÇAKIR
••
Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ
••
Reklam Sorumlusu
EYLEM ERKILINÇ
••
Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
ÜMİT BAYAZOĞLU • YÜCEL DEMİREL
IŞIN DEMİRKENT • EDHEM ELDEM
VAHDETTİN ENGİN • ALPAY KABACALI
HAYDAR KAZGAN • ÖMER KOÇ
ORHAN KOLOĞLU • MURAT KORALTÜRK
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL
••
Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
VURAL YAZICIOĞLU, ABC AJANSI
••
Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ
••
Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN
••
Ofset hazırlık ve baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Tel: 0.212. 629 08 08 (40 hat)
Yazı İşleri dahili: 1638 - 1639
Reklam dahili: 1629
Abone dahili: 1305 - 1306
Fax: 0.212. 629 46 25
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Tarih, 21. Yüzyıl'a nasıl bir sıfat takacak?

Gezegenimiz, bir yılı daha geride bıraktı. 2002'yi noktalayıp yeni bir yıla, 2003'e adım attık. İleride, bu günler, "21. Yüzyıl'ın başlarında..." diye anılacak. Yaşlı dünyamız, bir 'dünya yılı' daha yaşlandı. Evrenin sonsuzluğu içinde akıp giden 'Zaman' acaba bu yaşlı dünyanın sahiplerini, insanlığı nereye götürüyor? Tarih, ileride, bu günleri nasıl anlatacak? 20. Yüzyıl, iki büyük dünya savaşıyla, bir 'kan ve çelik yüzyılı' olmamış mıydı?.. Pekiyi, 21. Yüzyıl nasıl nitelendirilecek?.. Her şey yine, bu gezegenin sahipleri olan dünya toplumlarının elinde...

Hitler'i de, Roosevelt'i de 1932-33'ün kış aylarında aynı ekonomik kriz iktidara getirmişti...

Yakın geleceği görebilmek için, yakın geçmişi anlamak gerekir. Duruma bakalım:

1997-1998 krizleri, globalleşme olgusunu yaşayan dünya toplumlarını, ekonomik krizlerin belirli bir kesinlik kazandığı, siyasi gelişmelerin ise belirsizlik içinde yüzdüğü bir uluslararası ortama itmişti.

Bu durumun hemen ardından '11 Eylül' yaşandı. ABD'nin zaten daha 2000'in ilk yılında gerilemeye başlayan konjoktürel atılımı, Latin Amerika'dan Japonya'ya, krizleri derinleşen ulusal ekonomilere, globalleşmenin zararlarından başka bir ilaç sunamadı. Avrupa'da ise büyüme yüzdeleri sıfıra doğru yaklaşan Almanya, işsizlik oranı yükselen İngiltere ve Fransa, demokratik refleksleri zayıflayan kendi orta sınıflarının tepkilerini yaşamaya başladılar. Göç dalgaları Avrupa'da güvenlik ve işsizlik sorunlarını öne çıkartıp Avrupa toplumlarını ırkçı yaklaşımlara iterken '11 Eylül' de ABD'yi benzer bir çizgiye getirdi.

Artık tüm dünyada, demokrasi zor zamanlar mı yaşayacak?..

Bu soruya, 20. Yüzyıl tarihi net bir yanıt veremese de, önümüze ilginç bir ikilem koyuyor:

1932-1933'ün kış aylarında, benzer sorunlar yaşayan iki ülkede, ABD ile Almanya'da yapılan seçimlerde; bu ülkelerden biri Franklin Roosevelt'i, diğeri de Adolf Hitler'i seçmişti. Roosevelt, ülkesini ve halkını, 1941'den sonra ABD'nin dünya çapında oynayacağı role hazırladı. Hitler ise ülkesini felakete sürükledi.

Bu iki lideri de 1929 krizlerinden bunalan iki halk seçmişti (sayfa 58'de 'Roosevelt ve Hitler' yazısı). Acaba 21. Yüzyıl'ın krizleri karşısında da dünya toplumları, demokratik değerlere sahip çıkmayı sürdürebilecekler mi?..

Tüm okurlarımıza iyi bir yıl dileğiyle; nice sayılarda buluşmak üzere... ■

ÖZEL DOSYA: Galatasaray Lisesi'nin tarihçesi

popüler tarih

James Bond yeniden gündemde

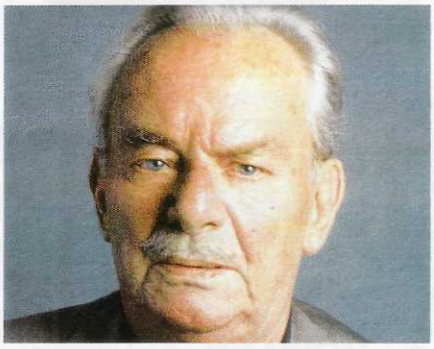
populer.tarih@dunya.com Ocak 2003 Sayı 29 3.500.000 TL

YILBAŞI BALOLARI

212323 2003/01
9 771302 657001
DÜNYA Yayıncılık

Melih Cevdet Anday'ın el yazısıyla 'Yıldızlar'

'Son Garip' Melih Cevdet Anday, yalnızca şiirleriyle değil, deneme ve makaleleriyle de, bir düşünce adamı olarak, ülkesine ve insanlarına büyük zenginlikler katmıştır. Ama Melih Cevdet, nezaketi ve davranışlarıyla da çok 'farklı' bir insandı. İşte, 1978'de 'Sözcükler' kitabında (1978 Sedat Simavi Vakfı Edebiyat Ödülü) yer alan 'Yıldızlar' şiirinin öyküsü de, bunu kanıtlayan bir örnek.

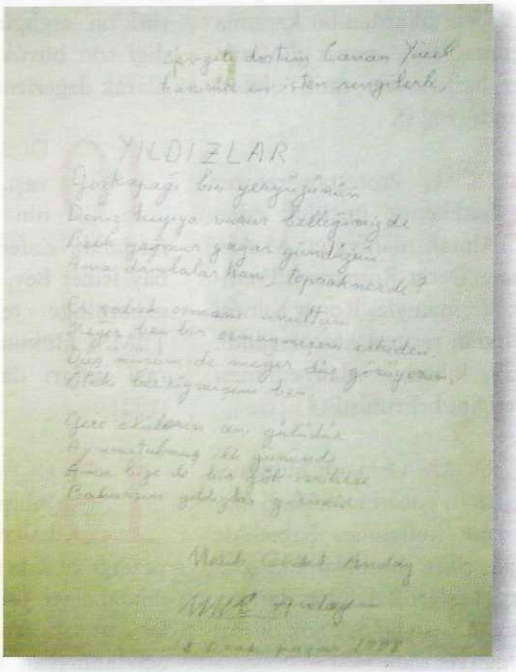

SAFA TEKELİ

Bir güz bitiminde; 28 Kasım'da aramızdan ayrılan Melih Cevdet Anday, kış günlerine adım atılırken 30 Kasım'da ebediyyen kalacağı Büyükada'da toprağa verildi. Anday, dört yıl önce bir kış günü kendisini Kadıköy'deki evinde ziyarete gelen şair arkadaşı Can Yücel'in ikizi Canan Yücel Eronat'a, mavi tükenmezle yazdığı bir şiirini imzalayarak verdi. Eronat da ona babası Hasan-Ali Yücel konusunda derlediği kitaplardan götürmüştü. Gençliğinde, Hasan-Ali Yücel'in bakan olduğu dönemde, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nde çalışan Anday, Eronat'a, "Biz akrabayız değil mi Canan" diyordu.

Şimdi; Canan Yücel Eronat'ın Ankara'daki evinde, Hasan-Ali Yücel'in kitaplarının bulunduğu odanın girişindeki duvarda *(altta)*, bir çerçevede asılı olan; bir güzün bitimi sonrasında bir kış günü imzaladığı Anday'ın şiirini, onu anarak birlikte okuyalım. ■

Sevgili dostum Canan Yücel hanıma en içten sevgilerle,

YILDIZLAR

Gözkapağı bir yeryüzünün
Deniz kıyıya vurur belleğimizde
Belki yağmur yağar gündüzün
Ama damlalar hani, toprak nerde?

En çabuk ormanı unuttum
Meğer ben bir ormanmışım eskiden
Düş'müşüm de meğer düş görüyorum
Öteki berikiymişim ben.

Gece ölülerin anı gülüdür
Ay unutulmuş ilk gününde
Ama bize eğer gök verilirse
Bakarsın yıldızlar görünür.

Melih Cevdet Anday
18 Ocak pazar 1998

merakediyorum@googlegroups.com

1 OCAK: Tren yolcularını, Paris'ten Vladivostok'a ulaştıracak demiryolu resmen hizmete açıldı. Trans-Sibirya'daki bu yolculuğun, 21 gün sürmesi öngörülüyordu (1905).

2 OCAK: Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, daha önceden yapılmayan hafta tatili, yürürlüğe giren bir kanunla Cuma günleri yapılmaya başlandı. 1935'te çıkarılan bir kanunla da, cuma yerine, pazar gününün resmi hafta sonu tatili olması sağlandı (1924).

3 OCAK: Protestan reform hareketine öncülük eden Alman ilahiyatçı Martin Luther, 'Decet Romanum Pontificem' fermanıyla, Roma Kilisesi tarafından resmen aforoz edildi. Luther, kilisenin ıslah edilmesi gerektiğini belirtmişti (1521).

4 OCAK: Osmanlı hükümetinin yönetim merkezi olarak kullanılan Babıali'de yangın çıktı. Başbakanlık, Danıştay, İçişleri Bakanlığı dairelerinin yanmasıyla, pek çok önemli belge yok oldu (1911).

5 OCAK: Türkiye Yazarlar Sendikası'nın 17 yöneticisi ve 1 üyesi hakkında açılan davaya, 1 No'lu Ankara Sıkıyönetim Mahkemesi'nde başlandı. 1985'te sona eren ve tüm sanıkları beraat eden davada Aziz Nesin, Bekir Yıldız ve Asım Bezirci gibi yazarlar yargılanmıştı (1983).

6 OCAK: Samuel F. B. Morse , 'Mors Kodu' olarak da bilinen 'Mors Alfabesi'ni kamuoyuna açıkladı. 'Mors Alfabesi'nde, harfleri, rakamları ve noktalama işaretlerini, çeşitli biçimlerde düzenlenmiş nokta, çizgi ve boşluklar temsil ediyordu (1838).

7 OCAK: CHP'den ayrılan Celal Bayar ile arkadaşları Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan, Demokrat Parti'nin (DP) kuruluş başvurusunu resmen yaptılar. Parti merkezi, Ankara-Yenişehir'de kuruldu (1946).

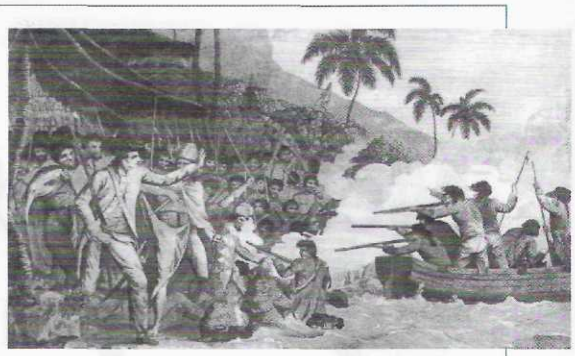
9 OCAK: Ankara Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi, öğretime başladı. Okul, Atatürk'ün sağlığında gerçekleştirdiği son büyük kültür hareketi olarak değerlendirilir (1936).

10 OCAK: I. İnönü Savaşı, Türk kuvvetlerinin galibiyetiyle sonuçlandı. Zaferin ardından, Albay İsmet Bey, 1 Mart 1921'de generalliğe terfi ettirilirken; TBMM Hükümeti'nin uluslararası itibarı da hızla yükseldi (1921).

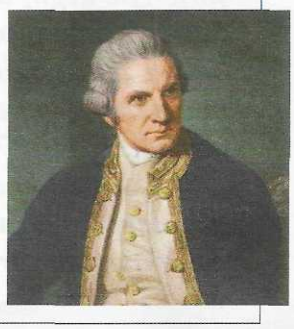
13 OCAK: ABD Başkanı Johnson'ın eski başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı ve Kıbrıs'a yapılacak bir müdahaleyi önlediği öne sürülen, ancak içeriği kamuoyuna açıklanmayan mektup ile İnönü'nün cevabı, Hürriyet gazetesinde yayımlandı (1966).

15 OCAK: Kafkasya'da Enver Paşa'nın yönettiği 'Sarıkamış Harekatı' sona erdi. 25 gün süren harekat, ağır yenilgiyle sonuçlanırken, bunu, Doğu Anadolu'daki Rus işgali izledi (1915).

16 OCAK: Rusya'da, 1550'de ilk Rus halk meclisini toplayan ve Opriçnina soylularına karşı büyük bir baskı rejimi yürüten IV. İvan (Korkunç İvan) tahta geçti. IV. İvan, 1554'teki Astrahan fethinden sonra Rusya'ya doğu yönünde genişleme imkanı sağlamıştı (1547).

İngiliz denizci ve kaşif James Cook, 18 Ocak'ta, Hawaii Adaları'nı keşfetti. Bu adalara 'Sandwich' adını veren Cook, 14 Şubat 1779'da, yerlilerle çıkan bir çatışmada, keşfettiği bu topraklarda öldürüldü. 1820'den itibaren, bu adalara ilk Amerikan prespiteryenleri yerleşmeye başladı (1778).

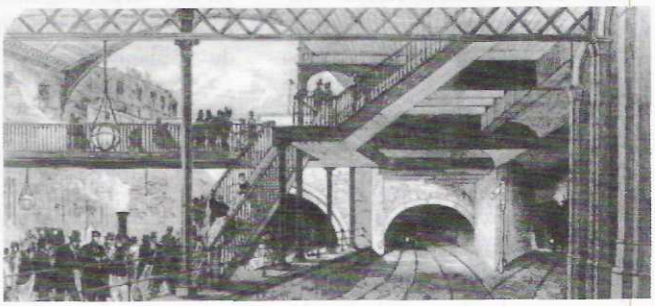

Hindistan, 26 Ocak'ta yürürlüğe giren anayasayla, İngiliz Milletler Topluluğu üyesi, laik ve federal bir cumhuriyet oldu. 'Dünyanın en kalabalık demokrasisi' böylece kurulurken; 1948'de bir suikasta kurban giden Mahatma Gandhi'nin fikirleri, Nehru *(üstte)* ve Kongre Partisi önderliğinde hazırlanan anayasada önemli bir esin kaynağı oldu (1950).

Mustafa Kemal Paşa, 29 Ocak'ta Latife Uşaklıgil ile evlendi. Paris ve Londra'da hukuk eğitimi alan Latife Uşaklıgil, 5 Ağustos 1925'e kadar Gazi Mustafa Kemal ile evli kalmış; 1976'da yaşama veda etmişti (1923).

Dünyanın ilk metrosu olan Londra metrosunun 'Metropolitan' adı verilen ilk hattı, 10 Ocak'ta açıldı. Üç yılda tamamlanan bu hat, 6 kilometreden ibaretti. Vagonları, yakıt olarak kömür kullanan buharlı lokomotifler çekiyordu. Dumanın yol açtığı sıkıntılara karşın tünel, ilk yılda 9.5 milyon yolcu kapasitesine ulaştı (1863).

Muhsin Ertuğrul'un yönettiği 'Leblebici Horhor Ağa' filminin çekimleri, 29 Ocak'ta bitti. Senaryosu, 'Mümtaz Osman' takma adıyla Nâzım Hikmet tarafından yazılan film; uluslararası bir festivale katılan ilk Türk filmi olmuş, 2. Venedik Film Festivali'nde 'Onur Diploması' kazanmıştı (1934).

Diyarbakır'da, 7 katlı, 28 daireli bir apartman, 3 Ocak'ta çöktü. Müteahhit Abdülkerim Dalmış tarafından kaçak olarak yapılan ve çöküşünden 6 ay önce bitirilerek kiraya verilen apartmanın enkazı altından 83 ceset çıkarıldı. Dalmış, Mardin'de yakalanırken; binanın çökme nedeni, 'eksik demir ve bozuk beton kullanımı' olarak açıklandı (1983).

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 27 Ocak'ta, ABD'yi ziyaret etti. Bayar, Amerikan Kongresi'nin 29 Ocak'taki ortak oturumunda, Türkiye'nin Amerikan yardımı karşısında duyduğu şükran hislerini belirtirken; Başkan yardımcısı R. Nixon ve Temsilciler Meclisi Başkanı J. Martin, kendisini ayakta alkışladılar (1954).

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde çalışan 15 model, işten çıkarılmalarını protesto etmek amacıyla, 6 Ocak'ta çıplak bir gösteri yaptılar. Öğrencilerin de desteğini alan modeller, haklarını elde edebilmek için gerekirse İstanbul sokaklarında çırılçıplak dolaşacaklarına ant içtiler (1971).

merakediyorum@googlegroups.com

17 OCAK: Dünyanın üçüncü en eski yeraltı toplu taşıma sistemi olan İstanbul-Galata'daki 'Tünel', hizmete girdi. İnşaatına, 1871 yılında bir İngiliz firması tarafından başlanan 'Tünel', 170 bin sterline mal olmuştu (1875).

19 OCAK: Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girmesinden sonra Meclis binası yapılan Çırağan Sarayı yandı. Binanın kullanılamaz hale geldiği yangından sonra Meclis, çalışmalarını Fındıklı Sarayı'nda sürdürdü (1910).

20 OCAK: 1959'un Kasım ayında yapılan seçimde, Cumhuriyetçi rakibi Richard Nixon'ı geride bırakarak ABD'nin 35. başkanı seçilen Massachusetts Senatörü Jonh F. Kennedy, yemin ederek görevine başladı (1961).

22 OCAK: Rusya'da, Çar II. Nikola'ya reform dileklerini bildirmek için Petersburg'daki Kışlık Saray'a yürümek isteyen halkın üzerine ateş açıldı. Bu katliam, 1905 Devrimi'ni başlatan ayaklanmalara yol açtı (1905).

23 OCAK: Yerebatan Camii'nde, Hafız Yaşar Okur tarafından ilk kez Türkçe Kur'an okundu. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in isteğiyle, Cuma namazını müteakip, Yasin süresi önce Arapça, sonra Türkçe olarak okundu (1932).

24 OCAK: İstanbul Küçükyalı'daki Neşe Sineması, 'Çayhane' adlı filmin gösterimi sırasında çöktü. İçerideki 300 izleyiciden 37'si yıkıntılar altında kalarak hayatını kaybetti; 47 kişi de yaralandı (1959).

25 OCAK: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Bülent Ecevit'in başkanlığındaki CHP-MSP koalisyon hükümeti kuruldu. Bülent Ecevit, Türkiye'nin 19. başbakanı oldu (1974).

26 OCAK: Leningrad kuşatması, Almanların yenilgisiyle sonuçlandı. Yaklaşık 900 gün devam eden Leningrad kuşatması boyunca, Sovyetler, açlıktan ölen 1.5 milyon insana rağmen kenti Almanlara bırakmadılar (1944).

27 OCAK: Sultanahmet Meydanı'nda, Alman İmparatoru adına yaptırılan Alman Çeşmesi (Guillaume Çeşmesi), törenle açıldı. Alman mimarisinin özelliklerini taşıyan çeşmenin kubbesi, Alman ordusunda kullanılan miğferlerin biçimini ardırıyordu (1901).

28 OCAK: Adanın taksimini savunan Kıbrıslı Türklerin düzenlediği miting sırasında, İngiliz askerleri halka rastgele ateş açtı. Olayda, biri 7 yaşında bir çocuk olmak üzere, 8 Türk hayatını kaybetti (1958).

29 OCAK: Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan, 'Ermeni Soykırımının Adalet Komandoları' adlı örgüt tarafından, otomobilinde katledildi (1982).

30 OCAK: Hintli lider Mahatma Gandhi, Yeni Delhi'de, dini bir ayin sırasında uğradığı silahlı saldırıda öldürüldü. Üç el ateş eden saldırganın, Nathuram Vinayak Godse adında, fanatik bir Hindu olduğu açıklandı (1948).

Egzoz gazı çıkışını yönlendirebilecek gaz tribünleriyle, bir jet uçağının üretilebileceğini anlayan ve 'jet motoru'nu geliştiren Sir Frank Whittle, 16 Ocak günü, bu buluşunun patentini aldı. Bu şekilde çalışan uçaklar, II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar kullanıldığı gibi, sivil havacılık alanında da yeni bir süreci başlattı (1930).

ABD'li romancı Edgar Rice Burroghs'un yarattığı, popüler sinemanın en ünlü ve en uzun ömürlü kahramanlarından olan 'Tarzan'ı konu alan ilk film, 'Tarzan of the Apes' adıyla, 27 Ocak'ta ABD'de gösterime girdi. Filmde rol alan aktör Elmo Lincoln *(üstte)*, beyazperdenin ilk 'Tarzan'ı oldu (1918).

İstanbul Emniyet Müdürlüğü, ameliyatla kadın olan Bülent Ersoy'un sahneye çıkma yasağını 8 Ocak'ta kaldırdı. Bülent Ersoy'un kadın giysileriyle sahneye çıkışı, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün 1981'de verdiği bir kararla yasaklanmış; cinsiyet değişikliği ise 6 Haziran'da onaylanmıştı (1988).

Tahran'da rehin tutulan 52 Amerikalı, 20 Ocak günü serbest bırakıldı. Devrik İran Şahı Rıza Pehlevi'nin iadesini isteyen köktendinci İranlı öğrenciler, 4 Kasım 1979'da, Tahran'daki Amerikan Büyükelçiliği'ni basarak 100 kişiyi rehin almış, sonradan bunların bir kısmını serbest bırakmıştı (1981).

Nükleer enerjiyle çalışan ilk denizaltı olan ABD'ye ait 'Nautilus', 17 Ocak günü suya indirildi. Bu, kısa süreli dalışlar yerine, çok uzun süre sualtında kalabilen ilk denizaltıydı. 'Nautilus', 1-5 Ağustos 1958 arasında, Kuzey Kutbu'nu bir uçtan bir uca denizaltından geçmeyi başararak, tarihi bir sefer gerçekleştirmişti (1955).

Yugoslavya lideri Josip Broz Tito, 14 Ocak'ta ülkesinin ilk devlet başkanı seçildi. Tito, II. Dünya Savaşı sonrasında, Balkanlar'a egemen olmaya çalışan SSCB ile mücadele etmiş, 28 Haziran 1948'de, Yugoslavya Komünist Partisi'ni Kominform'dan çıkarmıştı (1953).

TRT ilk televizyon yayınını 31 Ocak'ta gerçekleştirdi. Bu yayında, 'Başlarken' konuşmasını, TV Daire Başkanı Mahmut Tali Öngören yapmış; 'Devrim Tarihi' programını ise Prof. Dr. Afet İnan sunmuştu. Haberleri Zafer Celasun'un okuduğu yayının ara spikeri, Nuran Devres'ti (1968).

'Bakire Kraliçe' lakabıyla tarihe geçen I. Elizabeth, 15 Ocak günü taç giydi. I. Elizabeth, İngiliz tarihinde 'Elizabeth Dönemi' olarak anılan hükümdarlığı sırasında, siyaset, ticaret ve sanatta, İngiltere'nin Avrupa'nın en büyük güçlerinden biri olmasını sağlamıştı (1559).

merakediyorum@googlegroups.com

100 YIL ÖNCE

Bulgar İsyanı

Rumeli'deki Bulgar isyanı oldukça sükunet buldu. Halen ötede beride bazı eşkıyanın mevcudiyeti haber alınıyorsa da çeteler ekseriyetle çökertildi. Asilerin teşvik ve tehdidi üzerine silaha davranan köylüler de silahlarını bıraktılar. Bu durum biraz da kış mevsimi sayesinde oldu. Rumeli'nin soğuğu eşkıyayı ve firari köylüleri geri adım atmaya mecbur etti. Fakat ilkbaharda eşkıyanın tekrar baş göstermesi muhtemeldir.

(Şura-yı Ümmet, 14 Ocak 1903)

Orduda emeklilik

Haber aldığımıza göre, mükafatlandırma gerekçesiyle bir takım subay ve askeri personel emekli edilmiştir. Emekli edilen personelin Yemen İsyanı sırasında sakat kalmış olan askerler olduğu anlaşılmıştır. Emeklilik işlemi, söz konusu asker ve subayları mükafatlandırmak amacıyla yapılmıştır.

(Şura-yı Ümmet, 14 Ocak 1903)

Büyük kayıp

Birkaç seneden beri aziz ve mukaddes vatanı için ailesini bırakıp yurt dışında hürriyet mücadelesi veren Damat Mahmut Paşa hazretlerinin yakalanmış olduğu müzmin hastalıktan kurtarılamayarak Brüksel'de vefat ettiği öğrenilmiştir. Haber Avrupa'daki genç Türkler arasında büyük üzüntü yaratmıştır.

(Şura-yı Ümmet, 29 Ocak 1903)

Hicaz Demiryolu

İstanbul'u mübarek topraklara bağlayacak olan Hicaz demiryollarının inşaatı gittikçe ilerlemektedir. Bu teşebbüs için yapılan masraf da artmaktadır. Hükümet bir çare olarak, bundan sonra resmi dairelere verilecek dilekçelerden birer kuruş vergi alınmasına karar vermiştir.

(Şura-yı Ümmet, 29 Ocak 1903)

75 YIL ÖNCE

Müzede soygun

İstanbul müzesindeki eski eserlerden bir taş ile bazı eşyaların çalındığı anlaşılmıştır. Çalınan parça 25 cm'lik topraktan bir levhadır. Üzerinde Hitit lisanında yazılar vardır ve çok mühim bir eserdir. Müzede memur olarak çalışmakta olan Esat Nasuhi isimli bir şahıs bu eseri çaldıktan sonra Paris'te bir Yahudi'ye satmıştır. Olay, Yahudi'nin eseri Louvre Müzesi'ne satmak istediği sırada ortaya çıkmıştır. Türk Hükümeti'nin şikayeti üzerine Esat Nasuhi, Paris'te tevkif edilmiştir.

(Cumhuriyet, 16 Ocak 1928)

Yavuz-Havuz Meselesi

Büyük Millet Meclisi tarihi bir celse yaparak rüşvet almakla suçlanan Bahriye Vekili İhsan Bey'in dokunulmazlığının kaldırılmasına ve Yüce Divan'a sevk edilmesine karar verdi. Karar öncesinde İhsan Bey uzun ve heyecanlı bir savunma konuşması yaptı. İhsan Bey, "İster beni Yüce Divan'a gönderin isterseniz kendi cezamı kendim vereyim" diye bağırdı.

(Cumhuriyet, 27 Ocak 1928)

Fransız Parlamentosu

Fransız Parlamentosu'nda, komünist mebuslar meclisten çıkarlarken tevkif edildiler. Bunun öncesinde mecliste münakaşalar olmuş, hükümet güvenoyu meselesini ortaya atmıştı. Meclis, komünist mebusların toplantılar süresince tevkif edilmemeleri için sosyalistler tarafından verilen önergeyi reddedince, tevkifat gerçekleşti.

(Cumhuriyet, 14 Ocak 1928)

Komünistler mahkemede

Komünistlerin muhakemesine dün başlandı. Bugün Vedat Nedim Bey sorgulanacak. Savcı Kenan Bey komünistleri Anayasa'yı değiştirmek, Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet Hükümeti'ni ortadan kaldırmak amacıyla gizlice teşkilat kurmuş olmakla suçladı.

(Cumhuriyet, 17 Ocak 1928)

MİLLİYETÇİLER DERNEĞİ

Adnan Menderes'in, DP Gaziantep İl Kongresi'ndeki konuşmasında yaptığı, "Siyasi mürteci, dini mürteci, komünist ve diğer sapıklar hürriyetin düşmanlarıdırlar. Bunlarla mücadele edeceğiz" şeklindeki açıklamanın ardından; Türk Milliyetçiler Derneği kapatıldı.
(22 Ocak 1953)

SENAR, KAHİRE'YE GİTTİ

Suudi Arabistan'ın Ankara büyükelçisiyle evlenen Müzeyyen Senar, Ankara Palas'ta yapılması beklenen düğününü erteleyerek Kahire'ye gitti. Bazı gazeteciler sanatçının 'kaçtığını' iddia ettilerse de Senar bu iddiaları yalanladı.
(6 Ocak 1953)

'II'LER HÜKÜMETİ

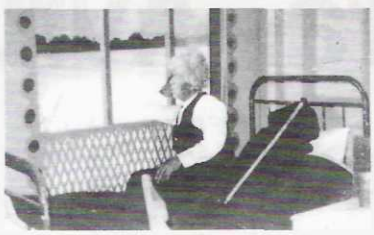
Hükümeti kurmakla görevlendirilen CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in CGP, DP, AP'den ayrılan 11 milletvekili ve bağımsızların desteğiyle kurduğu CHP ağırlıklı yeni hükümet, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından

onaylandı. Başbakan Ecevit, CHP ortak grubunda yaptığı konuşmada, "Ekonomide ve devlet yapısında bir enkaz devraldık, çetin bir dönemden geçeceğiz" dedi.
(5 Ocak 1978)

NEYZEN TEVFİK ÖLDÜ

Hiciv ustası, şair Neyzen Tevfik Kolaylı, 74 yaşında İstanbul'da öldü. Geniş halk yığınlarının tanıdığı ve sevdiği Neyzen'in hayatı kahvehanelerde, meyhanelerde, bekar

odalarında ve içkiye olan düşkünlüğü sebebiyle sık sık tedavi görmek üzere yattığı Bakırköy ve Haydarpaşa hastanelerinde geçmişti.
(28 Ocak 1953)

MAÇTA OLAY

Galatasaray-Beykoz takımları arasında oynanan futbol maçının 80. dakikasında Galatasaray'ın bir gol atması ve Beykozluların buna itiraz etmesi üzerine olaylar çıktı. Maçı izleyen bir grup seyirci sahaya girdi; valilik olaya el koydu.
(12 Ocak 1953)

EISENHOWER BAŞKAN OLDU

Dwight Eisenhower, Amerika Birleşik Devletleri'nin 34. başkanı olarak yemin etti. Yemin töreni, Yüve Divan Başkanı Fred Vincent tarafından yönetilirken, bir önceki Başkan Harry Truman (en önde, solda) ve başkan yardımcısı seçilen California Senatörü Richard Nixon (ön önde, sağda) töreni dikkatle izledi.
(20 Ocak 1953)

YAKIT SIKINTISI

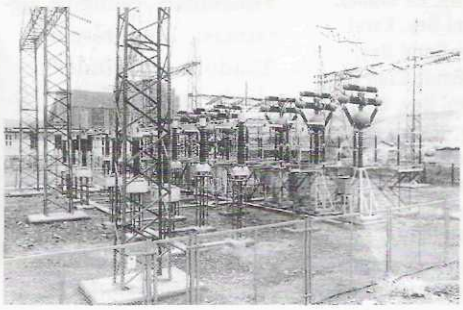
Motorin ve fuel-oil darlığı, rafinerilerdeki üretimin aksamasıyla had safhaya ulaştı. Özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerdeki benzin istasyonları önünde, vatandaşlar uzun kuyruklar oluştururken; hükümet ekonomik krizin aşılabilmesi için kredi arayışlarına başladı.
(9 Ocak 1978)

KOÇ-FORD İŞBİRLİĞİ

Koç Grubu ile Ford şirketinin işbirliğinin 50. yıldönümü, İstanbul Hilton Oteli'nde verilen bir davetle kutlandı. Davete ABD, Federal Almanya, İspanya büyükelçileri, 1. Ordu Komutanı, İstanbul Belediye Başkanı ve işadamları katıldı.
(10 Ocak 1978)

SANTRALLERDE ÜRETİM

Kömürce zengin olan ülkemizde yeterli programların yapılamaması ve başıboşluk, büyük bir kömür sıkıntısı yarattı. Seyitömer ve Tunçbilek santrallerinin önemli üniteleri, kömürsüzlük yüzünden çalışamaz hale geldi. Kömür yokluğu nedeniyle, Türkiye'nin her gün 7 milyon kilovat saatlik elektrik enerjisi kaybettiği belirtiliyor.
(8 Ocak 1978)

50 YIL ÖNCE

25 YIL ÖNCE

merakediyorum@googlegroups.com

Londra Konferansı'na katılan Meclis heyeti...

Ankara, Avrupa masasında

İtilaf Devletleri'nin Sevr Antlaşması'nın şartlarını yumuşatarak Ankara Hükümeti'ne kabul ettirmeyi amaçladığı Londra Konferansı sonuca ulaşmadı. Ama Konferans sayesinde Türkiye, dünyaya sesini duyurdu.

KANSU ŞARMAN

Sevr Antlaşması'nın ardından TBMM orduları, hızla işgal altındaki toprakları yeniden ele geçirmek için harekete geçti. Bu sırada Ankara Hükümeti, Sovyet yönetimiyle görüşmelere başlamıştı. 1921 yılının ilk günlerinde Türk ordusunun İnönü'de, İtilaf Devletleri'nin hiç de ummadığı bir şekilde Yunanlıları yenilgiye uğratması, İngiltere'nin Anadolu üzerindeki planlarını bozdu.

Doğu Cephesi'nde Türk ordusunun Ermenilerle yaptığı savaşı da kazanması ve Gaziantep-Adana bölgesinde Fransızların yenilgiye uğratılması üzerine, İngiliz Hükümeti yeniden durum değerlendirmesi yapma gereği duydu.

Konferans'a katılan Ankara Hükümeti Heyeti: Bekir Sami Bey (ortada), Ruşen Eşref Bey (ikinci sırada, soldan 2.) Hüsrev Gerede (ön sırada, en sağda), Cami Bey, Eşref Bey, Sezai Bey, Mahmut Esad Bey, Vehbi Bey, Sırrı Bey, Necati Bey, Münir Bey. Konferans'ta Osmanlı Hükümeti'ni temsil eden Sadrazam Tevfik Paşa (sağda).

Bulunan çözüm, Sevr Antlaşması'nda bazı değişiklikler yaparak Ankara'nın sürdürdüğü mücadeleye son vermesini sağlamaktı. Bunun için, Yunanistan ve Türkiye'nin de katıldığı bir konferansın 23 Şubat 1921'de Londra'da yapılmasına karar verildi. Ancak Ankara Hükümeti'ni tanımadıkları için, konferansa yalnızca Osmanlı Hükümeti'ni davet ettiler. Mustafa Kemal'in de konferansa delege olarak katılabileceğini ya da bir temsilci yollayabileceğini Osmanlı Hükümeti'ne bildirdiler.

Sadrazam Tevfik Paşa, İtilaf Devletleri'nin bu önerisini Mustafa Kemal Paşa'ya iletti. Ancak Mustafa Kemal Paşa bu teklifi kabul etmedi. Ve Meclis'in çağrılmadığı bir konferansa katılamayacağını bildirdi.

Sadrazam Tevfik Paşa ya-

nıtında, İstanbul Hükümeti'nin devamının Milli Mücadele'nin çıkarına olduğunu belirterek Ankara'dan bir heyetin İstanbul'a gönderilmesini istedi.

Meclis, Bekir Sami Bey'in başkanlığında bir heyeti Konferans'a gönderdi. Aynı günlerde, Yusuf Kemal Bey (Tengirşenk) başkanlığındaki bir başka heyet de Ruslarla görüşmek üzere Moskova'ya varmıştı. Ankara, Konferans'a katılan İtilaf Devletleri'ne diplomatik dille gözdağı veriyordu.

Konferans, 21 Şubat'ta Londra'da açıldı. Türk heyetinin nasıl davranacağı merakla bekleniyordu. Ancak sürpriz bir çıkışla, Sadrazam Tevfik Paşa, söz sırası kendisine gelince, "Ben sözü Türk Milleti'nin gerçek temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başdelegesi'ne bırakıyorum" diyerek konuşma yetkisini Bekir Sami Bey'e bıraktı. Bunun üzerine, İtilaf Devletleri, her türlü görüşmeyi Ankara Hükümeti Heyeti'yle yaptı.

İtilaf Devletleri, Sevr'in yumuşatılması konusunda birçok öneri getirdiler. Buna göre Türkler, Sevr'i kabul

Londra Konferansı'na İstanbul Hükümeti'ni temsilen katılan heyet: Soldan sağa; Yusuf Ziya, Miralay Kadri, Hamdi Arpag, Richard Blak Bey, Mustafa Cemal, İsmail Hakkı, Nusret Bey ve Sefa Fevzi (solda).

ederlerse Cemiyet-i Akvam'a üye olmaları sağlanacaktı.

TBMM delegeleri, Misak-ı Milli'ye dayanarak, Sevr Antlaşması'nın hiçbir şeklini kabul etmediklerini dile getirdiler. Mustafa Kemal Paşa, Misak-ı Milli'nin İtilaf Devletleri'nce kabul edilmeyeceğini biliyordu. Ancak Konferans'a katılmakla, hem Ankara Hükümeti'nin tanınmasını hem de dünya kamuoyundaki, "Türkler barış istemiyor" propagandasını boşa çıkarmayı başardı.

Londra Konferansı'ndan bir sonuç çıkmadı. Yunanlılar da 23 Mart 1921'den itibaren Batı Anadolu'da yeni saldırı hazırlıklarına başladılar. Bekir Sami Bey, 11-12 Mart 1921'de Londra Konferansı sürerken, İngiliz, Fransız, İtalyan temsilcilerle ayrı ayrı görüşerek antlaşmalar imzaladı.

Ancak Bekir Sami Bey, bu antlaşmaları Ankara Hükümeti'nin onayını almadan imzalamıştı. Misak-ı Milli'ye ters düşen bu antlaşmaları imzaladığı için Bekir Sami Bey, Meclis'te sert bir biçimde eleştirildi.

Hatta bir oturumda, Diyarbakır Mebusu Hacı Şükrü Bey'in, "Memleketi sattınız" demesi üzerine, Bekir Sami Bey, Hacı Şükrü Bey'e tokat attı. Antlaşmalar Meclis tarafından onaylanmadı. Mustafa Kemal, kendisinin Dışişleri Bakanlığı'ndan çekilmesini istedi. Yerine, o sırada Moskova'da bulunan ve Moskova Antlaşması'nı imzalayan Yusuf Kemal Bey geçti. ■

Rumbold'un raporu

20 Ocak 1921 günü, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, Londra'ya geçtiği raporunda, şunları yazar: "Mustafa Kemal'i bir çete reisi olarak görmek artık lüzumsuzdur. Ankara Hükümeti bütün devlet fonksiyonlarını yapmaktadır." İşte bu raporun arkasından Londra Konferansı'na karar verilir. Sir H. Rumbold daha sonraları Lozan'da İngiltere'nin temsilcisi olacaktır *(üstte, karikatürist Derso'nun Lozan Konferansı sırasında çizdiği bir karikatürde).*

Ankara Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı olan Yusuf Kemal Tengirşenk (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

On soruda Sultan İbrahim

Sultan İbrahim tahta çıktığı zaman, Osmanlı Hanedanı'nın hayatta bulunan tek erkek üyesiydi. Sürekli ölüm korkusu içinde yaşadığı için psişik sorunları vardı. Ancak eldeki belgeler, hiçbir zaman şuurunu tam olarak yitirmediğini ortaya koyar.

ERHAN AFYONCU

1. Sultan İbrahim tahta nasıl çıktı?
2. Hanedan nasıl kurtuldu?
3. Girit Seferi neden açıldı?
4. Dönemin siyasi olayları nelerdi?
5. Sultan İbrahim tahttan nasıl indirildi?
6. Sultan İbrahim nasıl öldürüldü?
7. Koçi Bey'in etkisi neydi?
8. Padişah sadrazamlarına nasıl davrandı?
9. Padro Ottomano, İbrahim'in oğlu muydu?
10. Sultan İbrahim deli miydi?

1 Sultan İbrahim tahta nasıl çıktı?

Sultan İbrahim babası öldüğünde henüz 3 yaşındaydı. Çocukluğundan itibaren sıkıntılı günler geçirdi. Çocukluğunda I. Mustafa'nın deliliklerini, ağabeyi II. Osman'ın öldürülüşünü gördü. Diğer ağabeyi IV. Murad'ın, tahtta durumunu sağlamlaştırdıktan sonra kardeşlerini (Şehzade Bâyezid, Süleyman ve Kasım) sırasıyla boğdurtması, İbrahim'in psikolojisini iyice bozdu. 1637'den sonraki üç yılda ölümü bekledi durdu.

Fransız elçisi Du Loir, 8 Şubat 1640 gecesi, 28 yaşındayken kardeşi Şehzade Kasım'ı boğdurttuğu odada hayata gözlerini kapayan IV. Murad'ın, ölmeden önce, Hanedan'ın hayatta kalan tek üyesi kardeşi Şehzade İbrahim'i öldürterek, yerine yakın çevresinden Mustafa Paşa'yı getirmek istediğini, ancak Saray halkının bunu engellediğini söyler.

Ölüm korkusu ile yaşayan Şehzade İbrahim'e, devrin sadrazamı Kemankeş Kara Mustafa Paşa bir adamıyla, IV. Murad'ın öldüğü haberini gönderir. Ancak bir komplo ile karşı karşıya olduğunu düşünen Şehzade odasından dışarı çıkmadığı gibi, kapısını da

kilitler. Kösem Sultan, oğlunu zorla odasından çıkartarak, ağabeyi Murad'ın cesedini göstermek suretiyle, onu padişah olduğuna inandırır.

2 Hanedan nasıl kurtuldu?

Sultan İbrahim tahta çıktığı zaman Hanedan'ın hayatta bulunan tek erkek üyesiydi. Cülusundan ilk oğlunun doğmasına kadar yaklaşık iki yıllık bir süre geçti. Hanedan'ın sona erme tehlikesi ortaya çıktığı için, bu iki yıl kamuoyunun endişeli bekleyişiyle geçti.

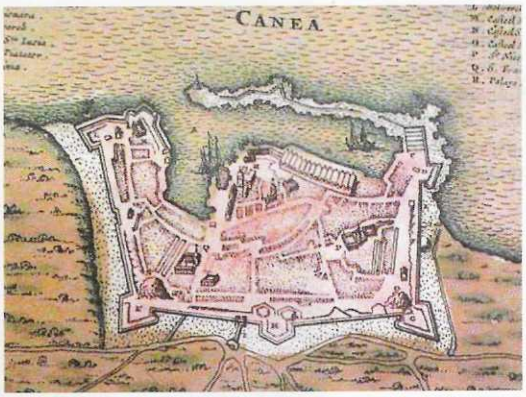
Padişahın bir oğlu olması için yapılmadık şey kalmadı. Hocalar, üfürükçüler Saray'dan çıkmıyordu.

Sonunda, 1642 yılının başlarında, daha sonra 'Avcı Mehmed' diye anılacak Şehzade Mehmed'in doğması üzerine, herkes rahat bir nefes aldı.

Bu doğumun ardından, Hanedan'ın erkek üye sayısı hızla arttı: Ardı ardına Süleyman, Ahmed, Orhan, Cihangir, Selim ve Murad isimli şehzadeler doğdu.

'Cinci Hoca' lakaplı Hüseyin Efendi, padişahın çocuğu olunca, devlet içinde en etkili kişi oluverdi.

Cinci Hoca yıllarca devlet kadrolarına yapılan tayinlerde etkili oldu, rüşvet topladı.

3 Girit Seferi neden açıldı?

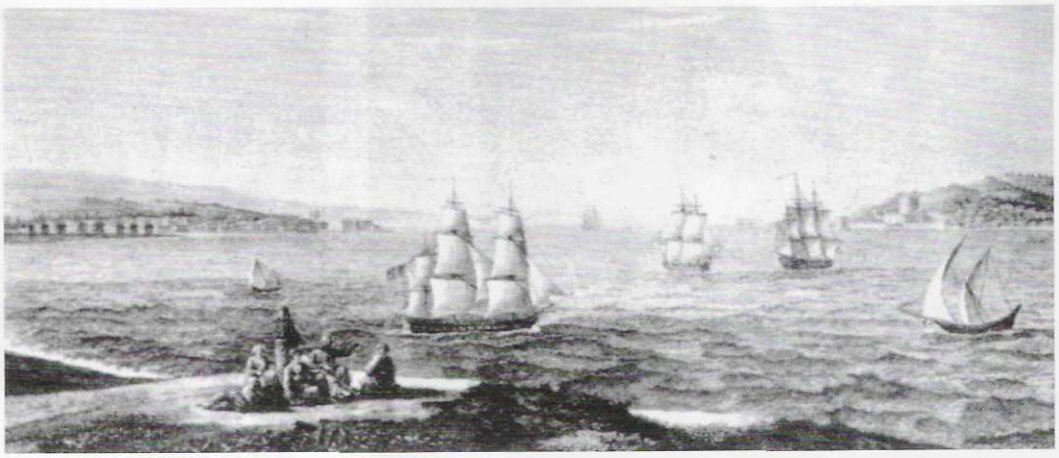
IV. Murad zamanında iki İran seferiyle İmparatorluk, doğu sınırları güvence altına almıştı. Bu yüzden Osmanlı yüzünü batıya döndü ve donanma için yeni gemiler inşa ettirildi. Dönemin kaynakları, IV. Murad'ın karadan ve denizden Venedik üzerine sefer hazırlığında olduğunu belirtirler. Hedefi, muhtemelen Girit'ti. Ancak genç yaşta ölümü üzerine bu sefer yarım kaldı.

Sultan İbrahim'in hükümdarlığı döneminde de Girit, Osmanlı'nın hedefi olmaya devam etti ve sefer için uygun bir fırsat kollandı. 1644 yılında Darüssaade ağalığından emekli olup hacca giden Sün-

Sultan İbrahim'in Topkapı Sarayı'ndaki yağlıboya portresi (sol üstte) ve Venedik kaynaklı 'Türk Anıları' kodeksindeki 1640 tarihli çizimi (sol sayfada, üstte). Sultan İbrahim'in amcası I. Mustafa ve annesi Kösem Sultan (sol sayfada, altta). Ressam Nezih İzmirlioğlu'nun kaleminden Sultan İbrahim ve 'Cinci Hoca' Hüseyin Efendi (en solda). Sultan İbrahim'in ağabeyi IV. Murad (solda). Girit'te ilk ele geçirilen yer olan Hanya Kalesi'nin planı (üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Girit Seferi'nin ardından Venedikliler Çanakkale Boğazı'nı abluka altına aldılar (sağda).

bül Ağa'nın gemisi Girit civarında Malta korsanları tarafından ele geçirilip yağmalanınca, Osmanlı bu işten Girit'teki Venedikliler sorumlu tuttu. Osmanlı donanması sefer için hazırlandı ve 30 Nisan 1645'te Girit'e doğru yola çıktı.

Osmanlı hükümeti seferin Girit'e olduğunu İstanbul'da bulunan elçiliklerden ustaca saklamış, onları hedefin Malta olduğuna inandırmıştı. Başlangıçta Girit'in önemli mevkilerinden Hanya ele geçirildi. Ardından Resmo ve diğer kaleler alındı. Ancak daha sonra fetihlerin sonu getirilemedi. Savaş uzadı, Ege Denizi'ne ve Dalmaçya sahillerine yayıldı.

Girit Seferi Osmanlı İmparatorluğu'nun iç siyasetini de etkiledi. Girit'te başarı gösterilemedikçe, devlet adamları sık sık görevden alındılar. Ada'nın en müstahkem mevkilerinden olan Kandiye, ancak 1669'da, Fazıl Ahmed Paşa tarafından ele geçirildiğinde, buraya açılan seferin üzerinden 25 yıl geçmişti.

4 Dönemin siyasi olayları nelerdi?

Girit Seferi bu dönemin en önemli olayıdır. Venedikliler, Osmanlı kuvvetlerinin Girit Adası'na çıkmasına karşılık vermek için, Dalmaçya sahillerine saldırarak Klis'i ve Kırka Sancağı'ndaki birçok kaleyi ele geçirdiler.

Böylece Venedikliler, Ege Denizi'nde Osmanlı ulaşımına sekte vurdular. Çanakkale Boğazı'nı da abluka altına almayı başardılar.

17. Yüzyıl'ın başlarından itibaren devam eden Kazak meselesi, bu dönemde de önemini korudu.

1643 yılında isyan eden Halep Valisi Nasuhpaşazade Hüseyin Paşa, önüne çıkan kuvvetleri mağlup ederek Üsküdar'a kadar geldi.

Hüseyin Paşa, sadrazam olmayı bekliyordu. Ancak burada sadrazamlık mührünü beklerken, padişahın onu itaate davet etmesi ve İstanbul'daki kuvvetlerin harekete geçmesi üzerine, Kırım'a doğru kaçtıysa da, yakalanıp öldürüldü.

5 Sultan İbrahim tahttan nasıl indirildi?

Garip davranışlarıyla ünlü Sultan İbrahim'in hükümdarlığının son günlerinde, onun 'samur kürk merakı' iyice çığırından çıkmıştı. Yeniçeri Oca-

Kandiye'yi 1669'da fetheden Sadrazam Fazıl Ahmed Paşa (sağ üstte). Girit'teki Kandiye kentinin görüntüsü (sağda).

ğı'nın ileri gelenlerinden de samur kürk vergisi alınmak istenilince asker, padişaha ve sadrazama karşı tavır aldı. İktidara tam olarak hakim olmak isteyen Kösem Sultan'ın kışkırtmaları, olayları tırmandırdı. Venedikliler'in Dalmaçya sahillerindeki Osmanlı topraklarını işgali ve Çanakkale Boğazı'nı abluka altına almaları da kamuoyunda büyük hoşnutsuzluğa neden olmuştu. Ulemanın da işe karışmasıyla, Sultan İbrahim tahttan indirilerek yerine 7 yaşındaki oğlu Mehmed geçirildi.

6 Sultan İbrahim nasıl öldürüldü?

Sultan İbrahim tahttan indirildikten sonra yanına iki cariye verildi ve hapsedildiği odanın kapısına kurşun dökülerek dış dünya ile irtibatı sadece yemek verilecek bir pencere ile sınırlandırıldı.

Tahttan indirilen padişah, kapatıldığı yerde on gün kalabildi. Feryatları bütün Saray halkını etkiliyordu. Onu yeniden tahta çıkarmak isteyenlerin sayısı artınca, Kösem Sultan ve devletin ileri gelenleri, "Sultan İbrahim sağ oldukça nizâm-ı âlem olmaz" neticesine vardılar. Şeyhülislam Abdurrahim Efendi'den ölümü için fetva alındı. Sadrazam ve devletin ileri gelenleri, onu öldürmek için hapsedildiği odaya gittiler.

Dönemin ünlü celladı Kara Ali dahi kaçmıştı. Ancak idam geciktiği takdirde, bir sorun çıkmasından korkan Sadrazam Sofu Mehmed Paşa, celladı buldurdu ve döverek zorla padişahı boğdurttu. 18 Ağustos'ta öldürülen padişah, Ayasofya'da amcası I. Mustafa'nın yanına defnedildi.

Bu iki padişah da, akli dengesizliklerinden dolayı, diğer padişahların türbelerine gömülmedikleri gibi, yanlarına başka bir padişah da gömülmemiştir.

7 Koçi Bey'in etkisi neydi?

Daha önceleri, IV. Murad'ın danışmanı olan ve onun yaptığı düzenlemelerde büyük payı bulunan Koçi Bey, Sultan İbrahim döneminde de padişah danışmanlığına devam etmişti.

Koçi Bey, IV. Murad'a yazdığı risalede, devlet düzenindeki aksaklıkları ve düzeltme yollarını anlatmıştı.

Ancak onun Sultan İbrahim'e sunduğu risale, öncekinden tamamen farklıydı.

Yeni padişahın iyi yetişmemiş ve cahil olması nedeniyle, Koçi Bey risalesinde, Sultan İbrahim'e devlet işlerinin nasıl yapılacağını anlatıyordu. Hatta risalede, padişahın kendisine verilen hangi yazıya nasıl cevap vereceği de Sultan İbrahim'e tek tek anlatılıyordu.

Padişahın çeşitli sorunlar hakkında kendi el yazısıyla düşüncesini açıkladığı yazıların (hatt-ı hümayun) incelenmesi, onun Koçi Bey'in önerdiği şekilde hareket ettiğini ortaya çıkarmıştır. Padişahın farklı konulardaki kimi düşünceleri o kadar tutarlıdır ki, bunları inceleyen uzmanlar, Sultan İbrahim'in, bırakın deli olmayı, isabetli kararlar verebilen bir yönetici olduğunu belirtirler.

Münif Fehim'in çizgileriyle Sultan İbrahim'in Sadrazam Sofu Mehmed Paşa tarafından cellatlara boğdurulması (üstte). Ressam Kapıdağlı'nın Topkapı Sarayı'nda yer alan padişah portreleri dizisindeki Sultan İbrahim (solda).

Ressam Nezih İzmirlioğlu'nun hayalinde canlandırdığı bir sahne: Ünlü samur kürkü içinde, Sultan İbrahim ve cariyeleri (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Franz Hermann'ın 1634 tarihli bir tablosu: 'Türk Hareminden Bir Sahne' (üstte). Topkapı Sarayı'nda 1641'de Sultan İbrahim tarafından yaptırılan Sünnet Odası'nın girişi (sağda). Venedik kaynaklı 'Türk Anıları' kodeksindeki 'Büyük Divan' çizimi (en sağda). Ricault'nun ünlü tarih kitabında yer alan bir 'Kandiye Muharebesi' illüstrasyonu (sağ sayfada, üstte). Sultan İbrahim'in babası I. Ahmed (sağ sayfada, ortada). Topkapı Sarayı'nın 'Gözdeler Dairesi' ve önündeki taşlık (sağ sayfada, altta).

Padişah, sadrazamlarına nasıl davrandı?

Sultan İbrahim gaddar bir padişahtı. Psikolojik durumunun bozukluğu nedeniyle çabuk sinirlenirdi. Bu yüzden sadrazamlarından üçünü idam ettirmişti.

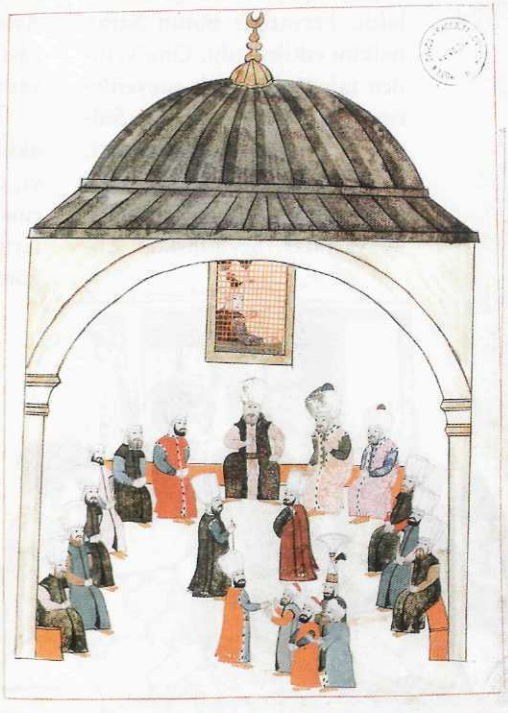
Tahta çıktığı sırada sadrazam olan Kemankeş Kara Mustafa Paşa zamanında, Sultan İbrahim ikinci planda kaldı. Kara Mustafa Paşa'nın iyi bir devlet adamı olması nedeniyle yönetimde bir aksaklık yaşanmadı. Ancak sadrazamın düşmanları boş durmuyorlardı. Padişahın yakınlarından Cinci Hoca ve Yusuf Paşa'nın kendi aleyhine çalışmalarını durdurmak isteyen sadrazam, Yeniçeri Ocağı'nı isyan ettirerek bu iki kişiyi Sultan İbrahim'in çevresinden uzaklaştırmak istedi. Ancak durumu haber alan padişah, Yeniçeri Ocağı'nın ileri gelenleriyle görüştükten sonra, 31 Ocak 1644'te Kemankeş Kara Mustafa Paşa'yı idam ettirdi. Onun ölümüyle, Sultan İbrahim'in hükümdarlığının istikrar yılları da sona ermiş oldu.

İkinci sadrazamı Sultanzade Mehmed Paşa'nın iki kez yaptığı sadrazamlık dönemi de iki yıl sürdü. Onun azlinden sonra sadrazamlığa getirilen Salih Paşa sultanın bir çılgınlık anında öldürüldü: Padişah şehir içerisinde araba kullanılmasını yasaklamıştı. Bir gün şehirdeki bir hocaya okunmaya giderken, önüne bir arabanın çıkması üzerine sadrazamın emrini uygulamayı ihmal ettiği kanaatine vardı ve gittiği hocanın evine çağırttığı Salih Paşa'yı orada boğdurttu. Yerine, yakın çevresinden musahibesi (danışmanı) Şekerpare Kadın'ın kocası Kara Mustafa Paşa'yı getirdi. Ancak sadaret kaymakamı Hezarpare Ahmed Paşa'nın padişahı kandırması üzerine, Kara Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı, daha mühür eline geçmeden bitti! Yerine Hezarpare atandı. Onun zamanında, devlet işleri iyice bozuldu. Rüşvet aldı başını, gitti. Sadrazam, Ocak Ağaları'nı ortadan kaldırmak istemesini, hayatıyla ödedi. Ayaklanan yeniçeriler onu parçaladılar.

Padro Ottomano, İbrahim'in oğlu muydu?

Sultan İbrahim döneminde Darüssaade Ağası olan Sünbül Ağa, kendisine bir cariye almıştı. Ancak bu cariye hamileydi. Çocuğu-

nu doğurduğu günlerde Sultan İbrahim'in de ilk erkek evladı Şehzade Mehmed doğmuştu.

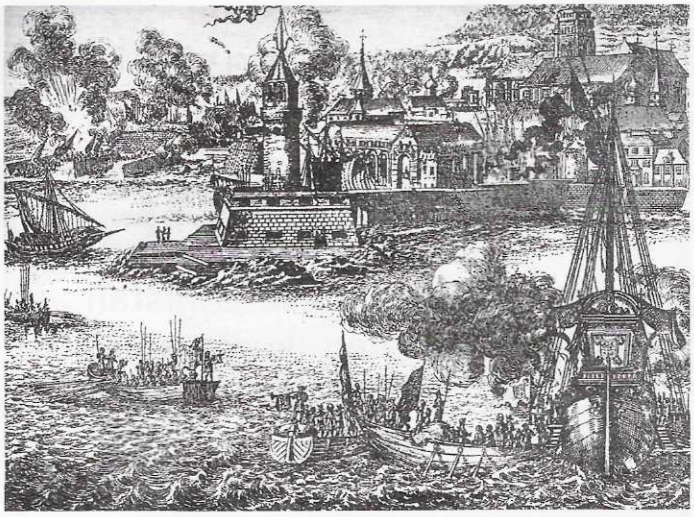
Sünbül Ağa'nın tavsiyesiyle bu cariye Şehzade'ye süt annesi oldu. Padişahın bu sırada cariyeye ve çocuğuna yakınlık göstermesi, eşi Turhan Sultan'dan tepki gördü. Saray'da kalamayacağını anlayan Sünbül Ağa, cariyeyi de alarak İstanbul'dan ayrıldı.

Sünbül Ağa'nın bindiği gemi Mısır'a giderken, yolda Girit Seferi'nin açılmasına neden olan saldırıyla karşılaştılar. Malta korsanları gemiyi ele geçirdiler, Sünbül Ağa da şehit oldu...

Malta Şövalyeleri, ele geçirilen esirleri incelerken, bu çocuğu buldular. Saray'dan olduğunu anlayınca, daha önce Cem Sultan'dan istifade ettikleri gibi, bu çocuktan da faydalanmak için; onun Sultan İbrahim'in büyük oğlu olduğu, Kösem Sultan ve Turhan Sultan'ın Şehzade Mehmed'i tahta çıkarmak için onu Saray'dan uzaklaştırdıkları söylentisini yaydılar. Bu duruma herkesi inandırdılar.

İşte bu çocuk, 13 yaşına geldiğinde vaftiz edildi ve Dominique de Saint-Thomas adını aldı. Avrupa'da 'Osmanlı Papazı', yani 'Padro Ottomano' diye anıldı. Osmanlı aleyhine birçok faaliyette kullanılmaya çalışıldı. Hatta, Fazıl Ahmed Paşa'nın Kandiye Kuşatması sırasında (1669) bir gemi ile gelip, sadrazama muhasarayı kaldırması için mektup dahi yazdı. Daha sonra Malta'ya döndü ve burada kapandığı bir manastırda genç yaşta öldü.

10 Sultan İbrahim deli miydi?

Osmanlı tarihinin 'deli' diye anılan tek üyesi, Sultan İbrahim'dir. Ancak bu, haksız bir yakıştırmadır.

Sultan İbrahim'in kendi el yazısıyla düşüncelerini dile getirdiği ve çektiği ıstırapları anlattığı hatt-ı hümayunlarının, tarihçiler ve uzman doktorlar tarafından incelenmesi, bu görüşün yanlışlığını ortaya çıkardı. Varılan sonuç, onun bir psikozlu, yani deli olmadığı ancak psikolojik bir bozukluğu yansıtan psikonevroz içinde olduğudur.

Psikonevroz yaşayanlar, nevrasteni grubunda yer alırlar. Sultan İbrahim, hiçbir zaman şuurunu tam olarak kaybetmemiştir.

Osmanlı tarihinde 'deli' sıfatını taşıması gereken asıl padişah, Sultan I. İbrahim'in amcası I. Mustafa'dır.

Sultan İbrahim'in psikonevroz hastalığının nedeni de, yıllarca öldürülme korkusu içerisinde yaşamış olmasıdır. Sultan İbrahim'in babası olan I. Ahmed'in ölümünden sonra devlet kargaşa ortamına girmişti.

Sultan İbrahim'in ağabeyi II. Osman, yeniçeriler tarafından öldürüldü. Diğer ağabeyi IV. Murad ise tahtta durumunu sağlama aldıktan sonra üç kardeşini öldürttü, erkek çocuk sahibi olmaması nedeniyle de İbrahim'i sağ bıraktı. Her gün kardeşleri gibi öldürülmeyi beklemek de elbette ki İbrahim'in akli dengesini bozdu. ■

BİBLİYOGRAFYA

- Tayyib Gökbilgin, "İbrâhim", İslam Ansiklopedisi, V/2, 880-885
- Feridun Emecen, "İbrâhim", TDV İslam Ansiklopedisi, XXI, 274-281
- M. Çağatay Uluçay, "Sultan İbrahim Deli mi, Hasta mıydı?", Tarih Dünyası, I/6-9; II/10-17, 20-21, (İstanbul 1950-1951)
- M. Çağatay Uluçay, "Koçi Bey'in Sultan ibrahim'e Takdim Ettiği Risale ve Arzları", Zeki Velidi Togan'a Armağan, İstanbul 1955, s. 177-199
- Sabahattin Kerimoğlu, "Sultan İbrahim Deli mi İdi?", Tarih Dünyası, III/ 25 (İstanbul 1950), s. 1057-1058
- Zarif Ongun, "Sultan İbrahim Hakkında Yeni Vesikalar", Yeni Tarih Dergisi, I/5 (İstanbul 1957), s. 131-135
- Fazıl Murat, "Frenklerin "Osmanlı Papazı" Dedikleri Sahte Şehzade Kimdir?", Resimli Tarih Mecmuası, III (İstanbul 1954), s. 3101-3102
- Ersin Gülsoy, Girit'in Fethi ve Adada Osmanlı İdaresinin Tesisi (1645-1670), Marmara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1997
- İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, III, İstanbul 1972

merakediyorum@googlegroups.com

Karadeniz ve İstanbul kıyılarında

Kazak yağmaları

Osmanlı'nın Rusya ile Lehistan dengesini gözeten 'kuzey politikası', 17. Yüzyıl'daki Kazak saldırıları yüzünden terk edildi.

BUĞRA TOKATLI

Osmanlı tarihi yıllardan beri belirli bir 'şablon' çerçevesinde anlatıldığı için, bazı tarihi olaylar hep göz ardı edilir.

Bunlardan biri de 'Kazaklar' konusudur... 17. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel doğu ve batı siyasetinden saparak daha çok kuzeye yöneldiği görülür.

16. Yüzyıl'da, 'tampon' bir bölge olarak görüldüğü için, üzerine gidilmeyen ve tarafsız kalmasına çalışılan Lehistan, 17. Yüzyıl başlarından itibaren, Osmanlı ordularının hedefidir... Osmanlılar, Lehistan'ın tarafsızlığını bırakmasının en acı faturasını, Viyana önlerinde ödeyeceklerdir...

Rus ressam Orlowski'nin 'Kazak Akınları' adlı tablosu (üstte). Bir Zaparog Kazağı (sağda). Yine Rus ressam Orlowski'nin, 'Kazak Askeri' tablosu (sağ sayfada).

Osmanlı, neden kendi menfaatine olan Lehistan'ın tarafsızlığı politikasından vazgeçerek kuzeye yönelmiştir?.. Bunun yanıtı, tek bir sözcükle verilebilir: 'Kazaklar'.

STEPLER: KAÇAKLARIN VATANI

Moldavya'dan Hazar Denizi'ne kadar uzanan geniş step bölgesi, tarih boyunca asilerin sığınma alanı olmuştur. Kırım hanlarının otoritesini tanımayıp steplere sığınanlara, 'Kazak' (Kaçak) denilirdi. Bunlar, Müslüman'dı. Step bölgesinin batı tarafında ise Lehistan ve Rusya'dan kaçmış Hıristiyanlar bulunurdu. Stepler, bir devlet disiplini altında yaşamak istemeyen kaçakların vatanı durumundaydı. Buradaki insan topluluklarının yaşam tarzı, saldırdıkları bölgelerden elde ettikleri ganimetlerle geçinme üze-

Naima Tarihi'nde Kazaklar: 'Yeniköy'ü yağmaladılar'

"Donanma Kefe tarafında meşgul iken Don Kazağı, Karadeniz'i boş bulup yüz elli adet şayka ile 1033 yılı Şevvâlinin dördüncü günü (20 Temmuz 1624) Boğaz Hisarı'na gelüp, Yeniköy'ü yağmaladılar ve birkaç dükkânı yaktılar. Hasaretleri malum olduk da, İstanbul'dan Bostancılar ve Yeniçeriler gemilere bindirilip gönderildi. Bunları gören Kazak eşkiyası bir an durmayup geri denize firar ettiler. Melainin bu mertebe ikdam ile Boğaz'a hücumu hiç bir tarihte işitilmiş değildi..."

rine kuruluydu.

17. Yüzyıl'da Karadeniz kıyılarının ve İstanbul'un korkulu rüyası haline gelmek ve Osmanlı'nın geleneksel kuzey siyasetini değiştirmek için, Kazaklar ne yapmışlardı?

16. Yüzyıl sonlarından itibaren Zaporog Kazakları denizden, Karadeniz'de kıyısı

olan Osmanlı kentlerine cüretkar saldırılar başlattılar. 1594, 1601 ve 1606'da Akkerman, 1602 ve 1606'da Kili, 1609 ve 1613'te Tuna, 1614'te Kefe ve Sinop, yine 1614 ve 1625'te Trabzon, Kazaklar'ın saldırı ve yağmasıyla karşı karşıya kaldı. Hatta 1615, 1620 ve 1624 yıllarında, Kazaklar İstanbul'un Karadeniz kıyılarına saldırdılar.

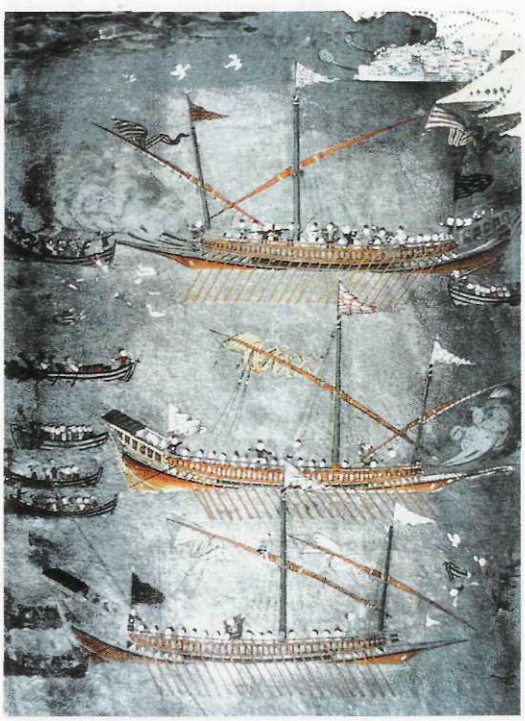
VENEDİK İSTİHBARATI

Sonraki yıllarda da devam eden Kazak saldırıları, İstanbul'da hem yaygın bir korku yaratır hem de bu saldırılar nedeniyle kıtlık tehlikesi baş gösterir. 1660 yılına ait bir Venedik istihbarat raporu, Kazaklar'ın ticaret gemilerine yaptıkları saldırılar nedeniyle, kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya kalan İstanbul halkının öfkesini dindirmek için, IV. Mehmed'in Edirne'den İstanbul'a gelmek zorunda kaldığından söz eder.

Kazak saldırıları sonucunda, Doğu Bulgaristan ve Anadolu kıyılarındaki halk, iç bölgelere çekilmek zorunda kalır.

Osmanlı topraklarına yaptıkları saldırılarla Avrupa'da ünlenen 'şayka' adlı teknelerden oluşmuş bu kazak filosunu, Osmanlı karşıtı cepheye kazandırmak için, 1593'te Papa, 1594'te Kayzer II. Rudolf ve Rus Çarı I. Fedor, Kazaklar'a elçiler gönderirler.

Pâşânâme'den bir minyatür: Karadeniz'deki üç kadırganın Kazak korsanlarıyla savaşı (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Rus ressam Ilya Repin'in ünlü tablosu: Zaporog Kazakları, IV. Mehmed'e, himayeleri için mektup yazıyorlar (sağda). Kazak sorununu çözmeye çalışan II. Osman (sağ altta) ve IV. Mehmed (sağda, en altta).

II. OSMAN'IN BAŞARISIZLIĞI

II. Osman tahta çıktığında, Kazak tehdidinin iyice artması Osmanlı İmparatorluğu'nun yönünü kuzeye çevirmesine yol açar.

Lehistan sınırında bulunan Osmanlı topraklarıyla Karadeniz kıyıları, Kazak tehdidi altındadır. Kazaklar, Osmanlı topraklarına girip yağma yaptıktan sonra, sürekli olarak, Leh topraklarına sığınırlar.

Lehistan ise Kırım Tatarları'nın baskısı altındadır. Bu sırada görevden alınan Boğdan Voyvodası Gaspar'ın isyan ederek Lehistan'a sığınması, ortamı iyice gerer.

Özi Beylerbeyi İskender Paşa, asi voyvodayı ele geçirmek için harekete geçtiği zaman, karşısında Gaspar'ın askerleriyle birlikte, Leh kuvvetlerini de bulur.

1620 yılının Ağustos ayında, Yaş civarındaki savaşta Osmanlı ordusu büyük bir zafer kazanır. Leh kuvvetleri bir barış antlaşması imzalamak isterler; ancak Kırım Tatarları buna yanaşmazlar. Savaş devam eder ve Leh ordusunun kılıç artıkları, Turla Nehri'ni geçerlerken yok edilir.

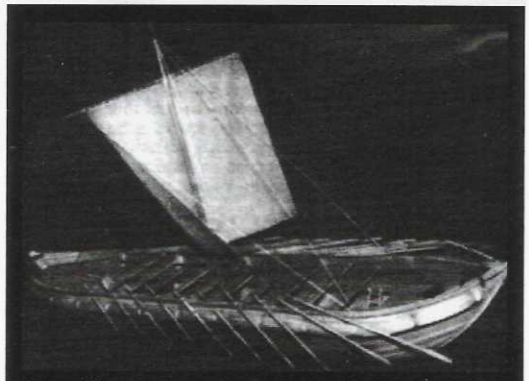
Bu zafer, II. Osman'ın ecdadı gibi 'cihangir' olup şöhret kazanma arzusunu kamçılar. Kazak sorunu nedeniyle Lehistan'a bir sefer düzenlemek isteyen Sadrazam Ali Paşa da padişahı savaşa teşvik eder.

1621 yılı Nisan'ında, İstanbul'dan yola çıkan Osmanlı ordusu, Turla Nehri'ni geçerek Hotin Kalesi önüne ulaşır; ama başarılı olamaz...

KARADENİZ'DE BÜYÜK SORUN

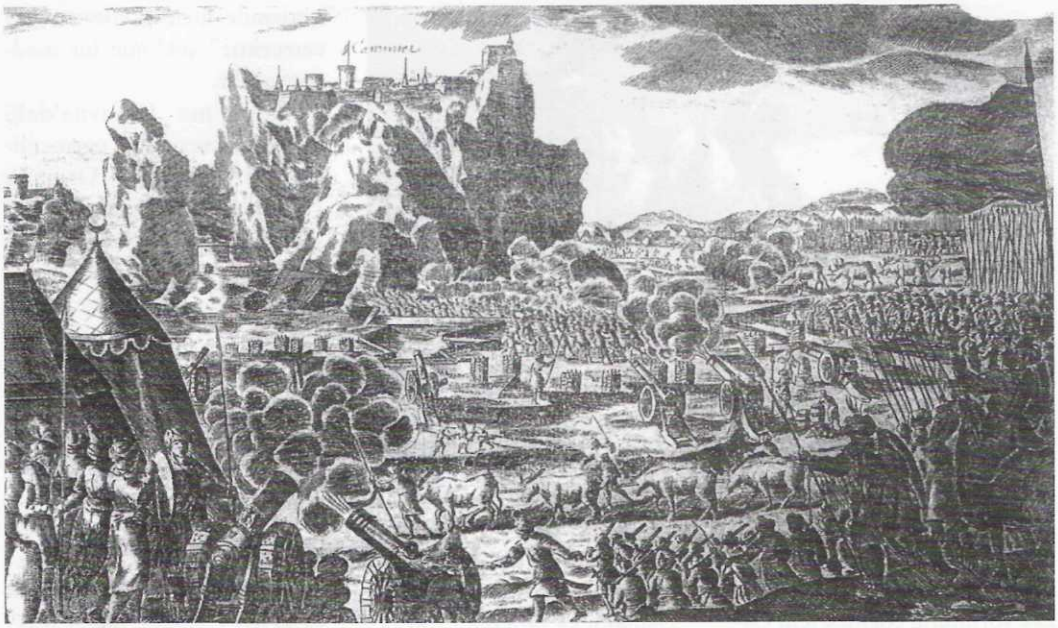
Bu dönemde, Osmanlı donanması Kazak saldırıları karşısında, Karadeniz kıyılarında sürekli devriye gezer. Ancak büyük gemiler, Kazaklar'ın küçük ve hızlı tekneleri 'şayka'lar karşısında, fazla bir varlık gösteremezler. Şaykalar özellikle rüzgarsız havalarda, Osmanlı gemilerini çevirerek büyük zararlar verirler. Kazak saldırılarını önlemek için Dinyeper (Özü) Irmağı'nın ağzına kaleler yaptırılır.

Akkerman ve Özü

Kazaklar'ın şaykaları

Kazaklar'ın 'şayka' diye adlandırdıkları (çajka) tekneler, derin bir omurgaya sahip olmadıklarından, güçlü manevra kabiliyetine sahiptirler. Kürek gücüyle yol alırlar. Güvertelerini çevreleyen, gemiyi dalgalardan ve mürettebatı silah atışlarından koruyan yüksekçe kemerleri vardır. 20'ye 4 metre ebadında ve 50 kişiliktirler.

Osmanlı'nın Kamaniçe kuşatmasını temsil eden bir illüstrasyon (solda). IV. Murad (sol altta) ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (altta).

yörelerinde yetiştirilen hayvanlar İstanbul'un iaşesi için kullanıldığından, Osmanlı bu bölgeleri Kazak saldırılarından korumak için büyük çaba gösterir.

1637'de Don Kazakları, Azak'ı ele geçirirler; kalede bulunanlar, kılıçtan geçirilir. Dönem, IV. Murad'ın saltanat dönemidir; İmparatorluk, padişahın demir pençesi altında yeniden canlanmaktadır. İran dize getirilir; ama Kazaklar karşısında yine bir şey yapılamaz.

Gönderilen kuvvetler Azak Kalesi'ni Kazaklar'dan geri alamaz. Ancak 5 yıl sonra, Kazaklar'ın destekçisi Rus Çarı'nın savaşla tehdit edilmesi sonucu Azak, Kazaklar'dan tahliye ettirilebilir.

Lehistan, 16. Yüzyıl'ın başlarından itibaren, sınırlarını korumak için Zaporog Kazakları'nı örgütler...

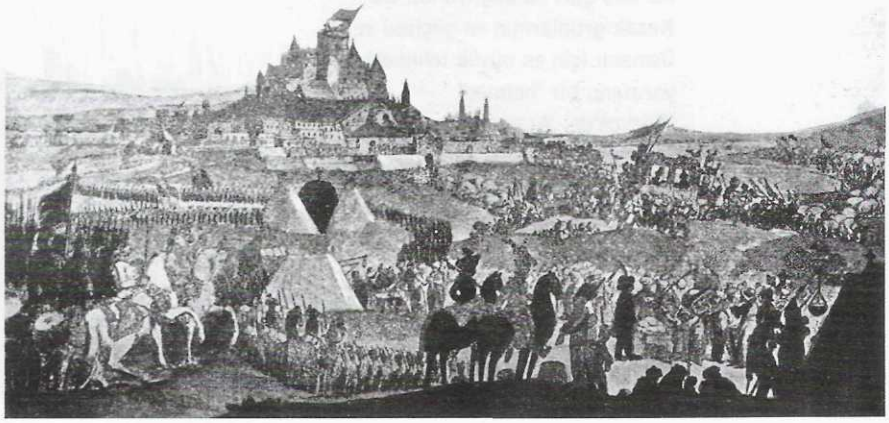
KAZAKLARIN KONTROLÜ

Kazaklar, ateşli silah kullanmaları sayesinde, çevrelerinde üstünlük sağlamışlardır. Onlara silah ve barut sağlayan Lehistan ile Rusya da bu ilişkiler çerçevesinde, Kazaklar'ı kontrol altında tutmayı başarır. Ancak Kazaklar, yine de bağımsız hareket etmeyi başarırlar.

1649 yılında Khmelnisky'nin liderliğinde yarı-bağımsız bir devlet kurulur. Bu Kazak lideri, 1648-1653 yılları arasında, Lehistan'ın egemenliğinden kurtulmak için Osmanlı himayesine girmeye çalışır. Ancak Kazaklar istedikleri desteği alamayınca, Lehistan'ın baskısından kurtulmak için, 1654'te Pereyaslav Antlaşması'nı imzalayacaklardır.

Hotin Kalesi'nin kuşatılmasını temsil eden bir gravür (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

18. Yüzyıl'dan itibaren Rusya'nın denetimi altına giren Kazak askerlerinin bir keşif kolu, Ukrayna sınırında (sağda).

rak, Rus Çarlığı'na bağlanırlar.

Bu durum Osmanlı için önemli bir tehlike yaratır. Kazak sorununu çözmek için Osmanlı, 1672'de Lehistan üzerine sefere çıkarak Kamaniçe'yi ele geçirir ve iki taraf arasında, 1676'da imzalanan Zuravno Antlaşması'nda, "Osmanlı'ya tâbi olan Kazaklar'a Leh Kralı eski hudutları içerisinde memleketlerini geri verecektir" şeklinde bir madde yer alır.

Rusya'nın Ukrayna'daki Kazaklar üzerindeki egemenliğini kırmak için, Osmanlı 1678'de Merzifonlu Kara Mustafa Paşa serdarlığında Ukrayna'ya girer ve Çehrin Kalesi'ni ele geçirir. Bu muharebe, Ruslarla yapılan ilk büyük savaştır. Ukrayna'da kısa bir süre için Rus nüfuzu kırılmış olsa da, Viyana Bozgunu'ndan sonra, Rusya bu bölgelere tekrar egemen olur.

17. Yüzyıl'da Kazak saldırıları yüzünden defalarca Rusya ve Lehistan ile karşı karşıya gelen Osmanlı'nın Kazaklar'ı bu iki devletten koparma

Gogol'ün öyküsünden Yul Brynner'ın 'Taras Bulba' filmine

Moldavya'dan Hazar Denizi'ne kadar uzanan geniş step bölgesinin kuzeyindeki Hıristiyan Kazaklar, üç büyük topluluktan oluşuyordu: Zaporog Kazakları, Orta Dinyeper'de; Don Kazakları, Don Irmağı boylarında; Terek Kazakları, Terek Irmağı boylarındaydılar. Zaporog Kazakları, Lehistan'a, diğerleri ise Rus Çarı'na bağlıydılar. Bu Kazak gruplarının en güçlüsü ve Osmanlı için en büyük tehlikeyi yaratanı, bir 'hetman' (Türkçe'de, 'Ataman') idaresinde bulunan Zaporog Kazakları idi *(sağda; Charles Adolphe'un bir illüstrasyonunda 'Kazaklar')*. 'Za' alt, aşağı, öte anlamındadır; 'porog' ise 'çağlayanlar' sözcüğünü karşılar... Zaporog Kazakları, 'Dinyeper çağlayanlarının öte tarafındaki' Kazaklar anlamında kullanılır. Dinyeper çağlayanlarının güneyindeki düzlük bölgeyi yurt edinmiş olan Zaporog Kazakları, bugünkü Ukraynalıların ataları sayılırlar.

Zaporog Kazakları'na ilişkin en popüler yapıt, ünlü Rus yazarı Nikolay Gogol'ün *(solda)* 'Taras Bulba' adlı uzun öyküsüdür. Yazarın 'Mirgorod Öyküleri' adlı kitabında yer alan bu uzun öykü, bir Kazak lideri olan Taras Bulba'nın ve iki oğlunun serüvenini anlatır. Taras Bulba, kendini yurduna adamış; yurdu, dini uğruna Kazak türü askerliğe gönül vermiş; savaşta topladığı ganimetlerle çok zenginleştiği halde, sade halkının gelenek ve yaşantısına yabancılaşmamış,

Don Kazakları 1914'te, Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Avrupa Cephesi'nde (solda).

yolundaki tutumu, birbirine düşman bu iki devleti yakınlaştırır. Viyana önlerinde Lehistan, Osmanlı'ya büyük bir darbe indirir. Osmanlı'nın Lehistan'a yaptığı askeri harekat da bu devleti Rusya karşısında zayıflatır ve aralarındaki güç dengesi bozulur. 16. Yüzyıl'da izlenen 'tarafsız ve tampon Lehistan' anlayışıyla, Rusya ile Lehistan dengesini gözeten 'kuzey politikası'nın Kazaklar yüzünden terk edilmesi, Osmanlı İmparatorluğu için olumsuz sonuçlar doğurur.

18. Yüzyıl başlarından itibaren tamamen Rusya'nın egemenliği altına giren Kazaklar, bazı askeri yükümlülükler karşılığında, özerkliklerini korumaya çalışırlar. Ancak 1775'te Zaporog Kazakları'nın özerklikleri kaldırılır.

19. Yüzyıl'a gelindiğinde, Kazak toplulukları artık 11 gruptan oluşmaktadır. Doğu'ya doğru yayılan Kazaklar, Sibirya'ya ilk yerleşen topluluklardan biri olur. Kazaklar'ın özerkliklerinin ellerinden alınması, birçok isyana yol açar. Bunların en ünlüsü, Yemelyan Pugaçev ayaklanması olur... ■

cesur bir Kazak lideridir. İki oğlunu da kendisi gibi yetiştirmek ister; onları Rusya'daki bir askeri okula gönderir. Ancak bu girişimin sonuçları, Taras Bulba'nın isteklerine taban tabana zıt bir biçimde şekillenir... Gogol'ün uzun öyküsünden sinemaya uyarlanan 'Taras Bulba'nın filmi de 1962 yılında çevrilir. Yönetmenliğini J. Lee Thompson'ın yaptığı bu büyük bütçeli filmin oyuncuları da döneminin en tanınmış isimlerinden oluşur. Filmde Taras Bulba'yı Yul Brynner *(sağ üstte)*, oğlu Andrei Bulba'yı Tony Curtis *(altta)*, Rus Vali'yi George Macready canlandırır. Filmde, dramatik öykünün dışında, kazakların yaşayışları, gelenekleri, savaşları, birbirleriyle ilişkileri, liderlik anlayışları da bir belgesel gibi işlenmiştir *(sol altta)*.

Taras Bulba'da göze çarpan önemli unsur, Kazak toplumunun, Türk ve Kırım Tatarları'nın yaşam tarzına ve askerlik anlayışlarına paralel özellikler göstermesidir. Ancak Kazaklar'ın Hıristiyan olmaları, Müslüman Türkleri ve Tatarları en büyük düşman saymalarına yol açar. Savaşı her şeyin üstünde tutan Taras Bulba'nın, Türklerle karşı karşıya gelme isteğini Gogol, öyküsünde şöyle anlatır: "Bulba, oğullarının

dönüşünü kutlamak için alayının her rütbedeki subaylarını yemeğe çağırdı. Konuklar hem babayı hem de oğullarını kutladılar. Taras Bulba konuklarına döndü: 'Savaşta hep kazanmanız dileğiyle içiyorum.

Müslümanları, Türkleri, Tatarları döveceğiz. Dinimizi karıştırmaya çalışırlarsa Lehlileri de döveceğiz'..."

merakediyorum@googlegroups.com

Bertrand Bareilles'in serüveni

İstanbul'da iki taraflı bir ajan

Bertrand Bareilles hem Abdülhamid'in hafiyesi hem de bir Fransız ajanı olarak, İstanbul'da tam 30 yıl yaşadı. İkinci Meşrutiyet'in ardından Fransa'ya yerleşti ve orada, Türkiye aleyhtarı bir 'Yakındoğu uzmanı' olarak sivrildi.

ORHAN KOLOĞLU

Adı Bertrand, soyadı Bareilles. Taşralı bir Fransız. Açıkçası, ülkenin güneyinden bir köylü. Doğum tarihi şüpheli, 1857 de olabilir, 1859 da... Doğum yeri de bilinmiyor, babasının kim olduğu da... Günün birinde annesiyle birlikte İstanbul'da belirmiş. Birçok resmi belgede, İstanbul'da doğduğu bile kayıtlı. İlk ve orta eğitimini Atina'da yapmış.

Annesi 'messagère' (ulak) diye tanınıyor: Atina, İskenderiye, İzmir, İstanbul ve diğer Yakındoğu kentleri arasında

dolanır dururmuş. 19. Yüzyıl ortalarında, bir Avrupalı kadın için bile, olağanın çok dışında bir yaşam... Ne yapıyordu? Kaçakçılık mı, gizli ajanlık mı?.. Bertrand Bareilles hakkında bir kitap yazan torunu Roland Bareilles bile bunu bilmiyor (Le Crépuscule Ottoman, 1875-1933: Un Français Chez le Dernier Grand Sultan / Osmanlı'nın Çöküşü, 1875-1933: Son Büyük Osmanlı Sultanının Huzurunda Bir Fransız).

GAZETECİ BAREILLES

Bertrand Bareilles'in tahsilini neden Atina'da yapmış olduğu sorusunu da, yine aynı yazar dile getiriyor. Ama yanıtını da veremiyor. Ancak öğrenme ve gözlem yeteneğinin de bu arada geliştiği, daha sonraki yaşantısından ortaya çıkıyor.

1880'lerin başında Bertrand Bareilles, çocukken geldiği ama fazla oturmadığı İstanbul'a, otuz yıla yakın bir süre yaşamak üzere yeniden geliyor. Başlangıçta ne iş yaptığını bilmiyoruz. Ama 1884'te İstanbul'da çıkan Fransızca 'Le Bosphore' (Boğaziçi) gazetesinin yöneticisi olarak görüyoruz onu... Hemen ardından, daha köklü Stamboul'un kadrosuna yazar olarak geçiyor.

Bu dönemde, Sultan yaverlerinden Derviş Paşa'nın oğullarına Fransızca hocalığı da yapmaya başlıyor. Ve günün birinde Paşa, elinden tuttuğu gibi, onu Sultan Abdülhamid'in karşısına çıkarıveriyor.

ŞEHZADELERİN ÖĞRETMENİ

Bertrand Bareilles, oğullarına Fransızca öğretmeni arayan padişaha en uygun aday olarak seçilmiş ve kabul edilmiştir. O andan itibaren İstanbul içinde, özel bir yere sahip kişiler arasına katılıyor ve yaşamı değişiyor.

Bertrand'ın öğretmenliğini yaptığı

Bertrand Bareilles (üstte; son halife Abdülmecid'in bir yağlıboya tablosundan), Pierre Loti'nin aksine, Abdülhamid (sol sayfada) döneminin Türk İstanbul'unu değil, yabancıların yoğunlukla yaşadığı Pera'yı yüceltmeyi sever. Bertrand Bareilles'in torunu Roland Bareilles'in kaleme aldığı kitabın kapağı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Abdülhamid sarayının şehzadeleri: Soldan sağa; Ahmed Nuri, Abdürrahim Hayri, Mehmed Abdülkadir, Mehmed Burhaneddin ve Mehmed Selim (sağda). Sultan Abdülaziz'in oğlu Şehzade Abdülmecid (en sağda). Prens Sabahattin (sağ altta).

Pera hayranlığı, Loti düşmanlığı

Osmanlı devletinin son yarım yüzyılında İstanbul'a gelip yerleşen yabancılar arasında, iki tür gözlemci dikkat çeker: Birinci tür, Pierre Loti *(sağda)* gibi, Türkleri seven ve yaşamının sonuna kadar onları savunanlardır. Ünlü Fransız romancı Loti, Pera'yı sevmez. Yani Beyoğlu'nu, oraya bağlanan Avrupalıları ya da turistleri aşağılayanların başında gelir. Eyüp'te yaşamayı yeğler... İkinci tür ise, Pera hayranlarından oluşur: Türkleri önemsemeyen; Beyoğlu'nda oturan Avrupalı ve levantenlerle *(altta; Sabbatier'in bir Pera illüstrasyonu)* dostluk kuran; Rum ve Ermeni azınlıklarla ilişkiye önem verip Osmanlı toplumunu bu çerçeveden değerlendiren yabancılardır bunlar... İşte Bertrand Bareilles de bu ikinci grubun önde gelen örneklerinden biridir. Pierre Loti ve benzeri Türk dostlarından hiç hoşlanmayan Bareilles, 'Aziyade'nin yazarını, "duygusal, tiyatrocu, romantik ve nostaljik" olmakla suçlar; küçümser.

şehzade ve soylular arasında şunlar var: Abdülhamid'in iki oğlu (Mehmet Selim ve Mehmet Abdülkadir), ileride 'son Halife' olacak Abdülmecid, Damat Mahmut Celaleddin Paşa'nın oğulları Prens Sabahattin ve Lütfullah, Abdülhamid'in kardeş çocuğu Abdülhalim ve Damat Nurettin Paşa'nın iki oğlu...

Saraylı 'öğrenci kadrosu' öğrencilik yaşını aştıktan sonra, Bertrand okullarda öğretmenlik yapmaya ve 'Stambouline' imzasıyla 'Stamboul' gazetesinde İstanbul'un tarihsel yapısıyla ilgili gözlemlerini yazmaya girişir.

'Stambouline' sözcüğü, Tanzimat sonrasında Osmanlı yöneticilerinin benimsedikleri doğu-batı karışımı giyimde, redingota verilen isimdir. Bertrand'ın bu adı seçmesi, İstanbul ve doğu yaşamını benimsemedeki kararlılığını gösteriyor olsa gerek...

SULTAN'IN İHSANLARI

Abdülhamid ondan yararlanmaya devam ediyor muydu, bilmiyoruz. Ama nişanlar vermesi (Mecidiye ve Osmaniye), durmadan çok kıymetli hediyeler göndermesi (altından mücevher işlemeli dürbün, 17. Yüzyıl'a ait bir tablo vb.), uyumlu ilişkilerinin kesilmediğini kanıtlıyor.

Bertrand Bareilles'in torunu kitabında, onun Sultan'ın yandaşları kadar karşıtları ve özellikle Jön Türkler'le ilişkide olduğunu yazıyorsa da, bu temaslardan sonra Saray'a bilgi ulaştırıp ulaştırmadığı hakkında bir şey söylemiyor.

Böyle bir ortamda, 1899 yılında Bertrand'a Irak'ta 45

yıl boyunca petrol arama izni verilmesi, görevinden memnun kalındığını gösteriyor. O dönemde Askeri Tıbbiye'de öğrencisi olan Tevfik Sağlam'ın, anılarında ondan, 'Aşağılık, iğrenç, kara çalıcı, kaleminden zehir akan biri' diye bahsetmesi, bu tezi güçlendirmektedir.

PETROL PEŞİNDE

Ulusuna sadık bir Fransız olarak Bertrand'ın kendi elçiliğine de bilgi ulaştırmaktan geri kalmadığını torununun ortaya koyduğu belgeler kanıtlıyor. Bu arada, petrol imtiyazını kullanabilmek için para arayışı içine girdiği anlaşılıyor. Eşi ve çocukları sıkıntı içinde yaşar, bazen evdeki kıymetli eşyayı bakkala, fırıncıya satarak ekmek parası yaparken, onun muazzam bir sermaye isteyen bu girişimi, Fransız Dışişleri Bakanlığı'nı etkileyerek çözmeye çalışmasını, ancak ticari konulardan tamamen habersiz olmasıyla açıklayabiliriz. Abdülhamid'in hediye etmiş olduğu kıymetli eşyayı bu uğurda satmaya kadar işi ileri götüren Bertrand Bareilles, antikacıların elinde oyuncak olmaktan kurtulamaz.

Öylesine hayalperest davranır ki, karısı ve iki çocuğu ile birlikte, katır sırtında Konya Ereğli'den Musul'a petrol aramaya gittiğini bile görürüz. Diyarbakır dağlarında dolaşmanın tehlikesi kendisine anlatılınca, yoluna tek başına devam eder. Ömrü, 1920'lere kadar bu hayalin peşinde koşmakla geçer ve bu uğurda ailesini bile ihmal eder. Kimse tarafından ciddiye alınmamanın kızgınlığı onu, gazete yazılarında kendi hükümetinin politikalarını dahi eleştirmeye götürür.

Bertrand Bareilles'in Pera'sı: Bir Babil

Fransa'ya gidişinden sonra, 1918'de Bertrand Bareilles, Paris'te bir kitap yayımlar: 'Constantinople, Ses Cites Franques et Levantines, Pera-Galata-Banlieu'. Bu kitapta, ilginç bir 'Beyoğlu' yani Pera aktarılır okura: "Pera, kahve ve bakkallarıyla Grek; moda ve dükkanlarıyla Fransız; paltolarıyla İngiliz; birahaneleriyle Alman; serenad ve 'dolce farniente'leriyle (tatlı tembelliği) İtalyan ve İspanyol; kırmızı fesleri, bekçileri, hamalları *(altta)* ve muhafızlarıyla Türktür." Bareilles, bir Pera sakininin kendisine söylediklerini bize şöyle aktarır: "Babil Kulesi'ni inşa edenler, birbirlerinin dillerini anlamayınca dağılmayı yeğlerler. Biz ise Pera'da daha pratiğiz. Galata Kulesi *(solda)*, mutlaka Babil Kulesi'nden daha fazla dil dinlemiştir. Ama bu, kimseyi rahatsız etmiyor. Burada yaşayan yarım düzine ırk, kendilerini gayet rahat hissediyorlar." Sonra da Bareilles, 'İki İstanbul' olgusunu şöyle vurgular: "Sadece 'Altın Boynuz'un (Haliç) değil, kapitülasyonların derin çukuru ile İstanbul'dan ayrılan Pera'da, Avrupalı kendini ülkesinde kabul eder; başı dik, yabancı olmaktan gururla yürürdü. Özellikle doğulularla temasta, Avrupalı olmanın kibrini taşır. Türk kanunlarına tabi değildir; maliye tahsildarlarının ve keyfi bir rejimin zorlamalarından uzaktadır. Pera'da okulları, kiliseleri, gazeteleri, mektuplarını emanet ettiği, şikayetlerini ulaştırdığı bir konsolosluğu, gücüyle onları destekleyen bir elçiliği vardır."

Abdülhamid'in iki oğlundan biri olan Mehmed Selim, 1886 yılında Bertrand Bareilles'den Fransızca dersi aldığı yıllarda (solda). Daha önceki yıllarda (1879), Mehmed Selim ilk hocası Ahmed Kemal Paşa'dan ders kitabını teslim alıyor (en solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Abdülhamid (altta) İstanbul'undan bir görüntü: 1870'lerde, Haliç'in iki yakası, iki ayrı yaşam tarzını yansıtırdı (sağda).

MEŞRUTİYET GELİNCE...

Abdülhamid döneminde Alman karşıtlığını gizlice yürüten Bertrand Bareilles, II. Meşrutiyet döneminde, işi daha açıktan sürdürmeye girişir. İttihatçıları Almanların kucağına, İngiliz-Fransız işbirliğinin ittiğini gözardı edip onları 'Siyonizmin baş destekçisi' ilan etmeye yönelir.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise İngiltere, Fransa'nın aleyhinde politikalar izlemeye başlayınca, Siyonizmin gelişmesinden savaşın galiplerini sorumlu tutacaktır.

Meşrutiyet döneminde Bertrand Bareilles'in İttihatçılara karşı çıkışı o hale gelir ki, İstanbul'daki Fransız Elçiliği kendisine, hayatının tehlikede olduğunu bildirir. Bareilles hemen Fransa'ya gider.

FRANSIZ BASININDA 'YAKINDOĞU UZMANI'

1918'de Mondros Ateşkesi'nden sonra Türkiye'ye dönmeye kalkınca da dostları ona anımsatırlar: "Ermeni yanlısı olduğun biliniyor, Türkiye'de istenmeyen adam olmaz mısın?"

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında Fransa'da bir 'Yakındoğu uzmanı' olarak görülen Bareilles'in Fransız basınında bol bol yazısı çıkar, kendisiyle söyleşiler yapılır. O artık Almanlardan çok, İngilizlerin düşmanıdır.

Hatta Kürtleri, Türkler aleyhine kışkırtanın İngiltere olduğunu, sonra da Irak'a -yani petrole- hakim olmak için onları ezdiklerini yazar. Fransa'nın Suriye'ye egemen olmak için yaptığı kıyım ise tabii ki onun konusu dışında kalır.

Mustafa Kemal'i 'diktatör' ilan eder ve 'dayanılmaz zorbalıklarına' çatar. Ama bu arada, Vahdettin'in Ankara ile uyumlu hareket ettiği yolunda bir iddiası da vardır!

Bertrand Bareilles'in çelişkili bakış açıları bununla da bitmez. "Fransız Devrimi'nin ilkelerini Jön Türkler'e kendisinin öğrettiğini" öne süren Bareilles, aynı çizgiyi izleyen Kemalist devrimler karşısında ise tam bir hoşgörüsüzlük içindedir.

Abdülmecid'in halifeliğe getirilmesinden de kendisi için bir övünme payı çıkartır. Ayrıca onu, yalnızca 'Halife' olarak değil, Türkiye'nin sultanı olarak görmek ister.

Hilafet lağvedilince Bareilles'in Ankara'yı İslam adına suçlaması da ilginçtir. Fakat Bareilles'in asıl korkusu, hilafet kurumunun İngiliz kontrolü altına düşmesidir...

Bu yüzden, Fransız gazetelerine yazdığı makalelerinde, bir yandan hilafetin yerleşeceği en uygun yer olarak, Fransızların kontrolündeki Şam'ı gösterirken, öte yandan Fransız hükümetinin yönlendirmesiyle, Tunus'ta 'hilafet konusunun etkisini' araştırır.

Bu arada, Fransız hükümeti -ya da gizli servislerinin- hizmetinde, Avrupa'ya sığınmış Ankara muhalifleriyle ilginç ilişkiler kurar.

Belki de, kendince bir 'Fransız Lawrence'i olmayı tasarlayan Bertrand Bareilles, bunu başaramadan, 1933'te yaşama veda eder. ■

Bareilles'in bazı özel gözlemleri...

Bertrand Bareilles *(sağda)*, İstanbul'da geçirdiği 30 yıl boyunca, Saray çevresini çok yakından tanırken, ilginç gözlemlerde de bulunmuştur. İşte birkaç örnek:

- Sultan Abdülaziz'in sarayında 15 yaver vardı; Abdülhamid'inkinde ise 350 yaver...
- İstanbul'daki 15 taburdan 12'si Yıldız Sarayı'nın korunmasına ayrılmıştır. Ayrıca Tahir Paşa'nın emrinde 600 özel saray muhafızı vardır.
- Abdülaziz her ay sarayı için 12 bin lira harcarken, Abdülhamid bu miktarı on misline çıkarmıştır.
- Abdülhamid'in Paris'teki elçisi Münir Paşa'nın, aylığından başka 25 bin liralık bir ödeneği vardır ki, bununla bir casus ordusu besler.

Mekteb-i Sultani'den Galatasaray Lisesi'ne

Kendine has gelenekleri; ünlü öğretmenleri ve Tevfik Fikret gibi 'özellikli' müdürleri; şehzade öğrencileri ve Müze'sinden konferans salonuna, anı yüklü mekanlarıyla Galatasaray Lisesi'nin okul tarihçesi...

merakediyorum@googlegroups.com

Batılılaşma yolunda eğitimdeki ilk adım

Sultan Abdülaziz, 1867 yılında yaptığı Avrupa gezisinde, başta eğitim olmak üzere, çeşitli alanlardaki 'Avrupai' girişimlerin gereğine inanmış ve bu yolda harekete geçmişti...

VAHDETTİN ENGİN

Galatasaray Lisesi veya eski adıyla Mekteb-i Sultani, Batı dünyası kurumlarının ülkemize aktarıldığı bir dönemde kurulmuş ve bugünlere ulaşmış köklü bir eğitim müessesesidir. 1 Eylül 1868'de açılan Mekteb-i Sultani, 'Batılılaşma' sürecinin yaşandığı II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerinin eğitim alanındaki önemli bir uzantısıdır.

O dönemlerde, bir tür orta öğretim kurumu olan 'rüştiyeler' açılmıştı. Buradan da yüksek öğrenim kurumu olarak medreselere devam ediliyordu. Fakat rüştiyeler, yüksek öğrenime hazırlık açısından lise eğitiminden çok ortaokul konumunda bulunuyorlardı. Bundan dolayı, 'rüştiye' ile 'medrese' arasındaki boşluğu giderecek, ara eğitim veren 'lise' tarzı müesseselere ihtiyaç duyuluyordu.

Eğitimdeki bu boşluk, genellikle Türkler için geçerliydi. Buna karşılık gayrimüslim halk, sahip oldukları mektepler itibariyle, böyle bir boşluk hissetmemekteydi.

Türklerin bu şekilde yetersiz eğitim almaları, hakim milletin seviyesini diğer unsurların seviyesinden aşağı çekiyor ve yüksek okullara giden veya başka bir yerde istihdam edilenlerin, yeteri derecede hazır olmamalarına neden olu-

1900'lerin ilk yıllarında Galatasaray Lisesi'nin anıtsal giriş kapısı... Üstte ise II. Mahmud'un, Tophane yangınından sonra yeniden yapılan 'Galata Sarayı' binasında çalışmalarına başlayan Tıbbiye-i Şahane'yi ziyareti.

yordu.

Bu hale bir son vermek üzere, öncelikle, büyük masraflarla Paris'e öğrenciler gönderildi ve bunların orada 'Mekteb-i Osmani' adı verilen müessesede, en iyi hocalardan ders almak üzere tahsil görmelerine çalışıldı. Fakat bu uygulama uzun sürmedi.

ABDÜLAZİZ'İN GİRİŞİMİ

Sultan Abdülaziz, 1867 yılında yaptığı Avrupa gezisinde, gördükleri karşısında etkilenmiş ve başta eğitim olmak üzere, çeşitli alanlardaki 'Avrupai' girişimlerin, ülkemizde de uygulanması zaruretine inanmıştı. Zaten dönemin önde gelen devlet adamları Âli ve Fuad paşalar da benzer düşünceleri paylaşıyorlardı. Fransa elçisi M. Bourrée de bu konuda teşvikçiydi. Elçi, Osmanlı hükümetini, farklı kentlerde liseler açmaya ikna etmeye çalışıyordu. İşte 'Mekteb-i Sultani' bu şartlar çerçevesinde kuruldu.

Tedrisat esas itibariyle Fransızca olacak, fakat bazı dersler Türkçe olacaktı. Mektebin müdürü ve hocaları, Fransız olacağı gibi, ders nazırı da 'müdür-i sani' unvanı ile yine Fransız olacaktı.

Dönemin Fransa hükümeti, okula bir hayli katkı sağladı. Esas itibariyle Fransa da Doğu'daki nüfuzunu artırma çabası içinde, bu girişimi önemli bir vesile olarak görüyordu.

Kuruluş çalışmaları tamamlanan Mekteb-i Sultani, 1 Eylül 1868'de, 341 öğrencisiyle eğitim vermeye başladı. Bu öğrencilerden 147'si Müslüman, 48'i Gregoryen Ermeni, 36'sı Rum, 34'ü Musevi, 34'ü Bulgar, 23'ü Katolik Latin, 19'u ise Katolik Ermeni idi. Dersleri dışarıdan takip etmek isteyenler için de okulda bir sınıf tahsis edilmişti.

OKULA TEPKİLER

Mekteb-i Sultani'nin açılışı, hem Osmanlı kamuoyunda hem de uluslararası planda, bazı tepkilere yol açtı. Örneğin Rusya, Fransa'nın nüfuzunun artmasından duyduğu endişeyle Mekteb-i Sultani'ye karşı çıktı. Rumlar, Yunanca'nın ders programları arasında bulunmamasından duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Museviler ise Hıristiyan bir müdürün yönetimindeki okula öğrenci göndermekte çekingen davrandılar. Katolikler de çeşitli milletlere mensup öğrenciler arasında, Katolik çocuklarının ahlaklarının bozulacağını düşündüler. Hatta Papa, Katolik öğrencilerin

Galatasaray Lisesi'nin Büyük Avlu'su (solda) ve 1870'li yıllarda Galatasaray Lisesi üniformasını giymiş bir öğrenci (altta).

Sarıklılar ve papazlar

Galatasaray Lisesi'nin ilk dönemlerinde okulda ders veren medrese kökenli sarıklı hocalar *(solda)* ve İşgal yıllarında, Müdür Salih Arif, okulun papaz olan Fransız öğretmenleriyle *(altta)*.

merakediyorum@googlegroups.com

Mekteb-i Sultani'de okuyan şehzadeler (üstte). 1921 yılının 'Sekizinci Mütalaa'sı öğrencileri (sağ üstte). Ayetullah Emin'in 1922-23 ders yılında çizdiği Galatasaray amblemlerinden biri (eski harflerle; sağda).

Mekteb-i Sultani'ye devamını yasakladıysa da, Fransa'nın girişimiyle bu yasak kaldırıldı.

İstanbul basını ise Mekteb-i Sultani'yi iyimserlikle karşıladı. Bu dönemde Avrupa'da faaliyet göstermekte bulunan Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi 'Yeni Osmanlılar'a gelince, onlar okulun kuruluşunu şiddetle eleştirdiler ve "bir Türk çocuğunu keçi sakallı Fransız hocaların eline bırakmanın zararlarına" değindiler. Bütün bu lehte ve aleyhte görüşler bir yana, Mekteb-i Sultani tedrisatına başladı ve giderek, ülkenin en önemli eğitim kurumlarından biri haline geldi. Fakat kuruluş yıllarında öngörülmüş olmasına rağmen, Mekteb-i Sultani benzeri okullar yaygınlaştırılamadı.

Mekteb-i Sultani, 1923 yılında 'Galatasaray Lisesi' adını aldı ve Cumhuriyet döneminde de aynı işlevi yerine getirerek, her zaman için, Türkiye'nin en önemli eğitim kurumları arasındaki seçkin yerini aldı.

Hanedan'dan bir öğrenci: Şehzade Ömer Faruk

Galatasaray, ülkenin en önemli eğitim kurumu olduğundan, Hanedan mensupları da çocuklarını doğal olarak Mekteb-i Sultani'de okuturlardı. Mekteb-i Sultani öğrencileri arasında, sonraları son halife olan Abdülmecid'in oğlu, Ömer Faruk da *(sağda)* yer alır. Ömer Faruk, bir gün Arapça dersinde hocası Fehmi Efendi'den izinsiz sınıftan dışarı çıkmaya kalkınca, hocası tarafından iki hafta sonu mektepte kalma cezasına çarptırılır. Ömer Faruk bu cezayı çekmekle beraber, hocası onu yine affetmez ve bu defa da derslere kabul etmez. Müdürün, 'Affedin' ricaları da kabul görmeyince, nihayet bir gün ders saatinde Ömer Faruk, babası Abdülmecid Efendi'yle sınıfa gelir. Abdülmecid Efendi, "Hocam, Faruk elinizi öpsün, affedin" şeklinde ricada bulununca, Şehzade'yi affeden Fehmi Bey, ona şu nasihatte bulunur: "Sen her talebeden daha iyi, daha uslu ve daha çalışkan olmalısın. Bir gün talihin yaver gidip padişah olursan, bütün memlekete misal olacaksın." Bu olaydan sonra Ömer Faruk, bir 'şehzade' olduğunu unutur ve diğer talebeler gibi hareket etmeye başlar.

Türk eğitiminin en köklü müesseseleri arasında yer alan ve tarih boyunca, "Batı'ya açılan pencere" olarak nitelendirilen Galatasaray Lisesi, gerek Osmanlı, gerekse Cumhuriyet dönemlerinde, bu niteliğe uygun bir karakter sergilemiştir.

Galatasaray Lisesi, Tanzimat döneminin hakim anlayışı olan, içeride bir 'Osmanlı vatandaşlığı' kavramı geliştirme, dışarıda ise 'Batı ile bütünleşme' politikalarının hayata geçirilmesinin bir ürünüdür. Bu politikalar, Osmanlı devletinin siyaseti açısından zaman zaman farklılıklar göstermişse de, Mekteb-i Sultani'de tam anlamıyla hayat bulmuştur.

Böylece değişik etnik ve dini kökenden öğrencilerin birbirleriyle kaynaşabildikleri gözlenmiştir. Aynı zamanda, buradan yetişen öğrenciler, Batı'yı ve Batı kültürünü iyi tanımanın getirdiği avantajla, ülke ile Avrupa arasında bir köprü oluşturmuşlar ve modernleşmenin öncüleri arasın-

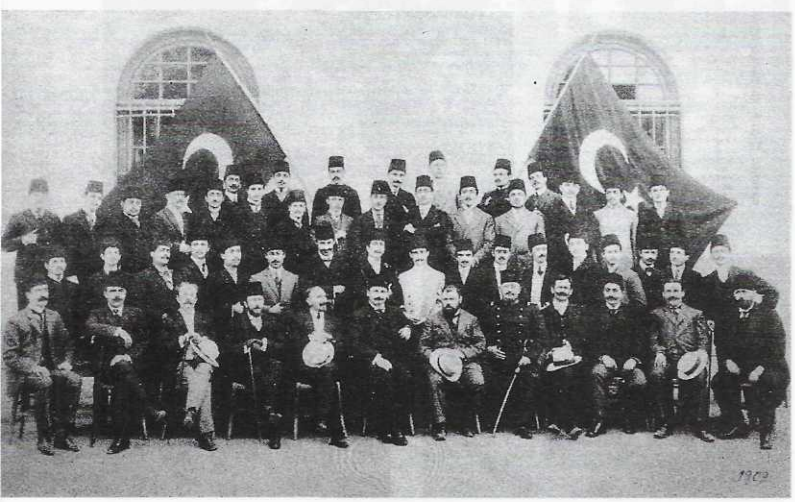

da yer almışlardır. Bu bağlamda, özellikle devlet mekanizması içinde ve özel sektörde, Batılı bir eğitim almış yöneticilere ihtiyaç arttıkça, Galatasaray mezunları, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve sonra da Türkiye Cumhuriyeti'nin siyaset ve idaresinde hakim bir rol oynar duruma gelmişlerdir.

ÖZGÜRLÜK VE DAYANIŞMA

Şunu da eklemek gerekir ki, özellikle Fransa'dan gelen eğitimcilerin de katkısı ve idari kadroların hoşgörüsü ile, Galatasaray'da eğitim, oldukça özgür bir ortamda gelişmiştir.

Ülkede birçok şeyin konuşulamadığı dönemlerde, Mekteb-i Sultani'de felsefi ve siyasi konular açık açık tartışılabilmiştir. Bu durumun, öğrencilerin ufuklarını açtığı ve olaylara geniş açıdan önyargısız bakabilme olanağı sağladığı bir gerçektir. Bu ortam içinde her öğrenci yeteneklerini tam olarak gösterebilmiş ve geliştirebilmiştir. Böylesi bir ortamda, güçlü bir dayanışma ruhu da yeşermiştir. Günümüz şartlarında da kendini sürdürebilen 'Galatasaraylılık ruhu' bu dayanışma anlayışının bir sonucudur.

Atatürk'ün ziyaretleri

Atatürk, özel bir önem verdiği Galatasaray Lisesi'ni üç defa ziyaret eder. İlk ziyaret, 2 Aralık 1930 tarihinde gerçekleşir *(üstte)* ve Atatürk bu ziyaretinde okulu gezip Müdür Fethi (İsfendiyaroğlu) Bey'den bilgi alır. Atatürk 28 Ocak 1932 tarihinde Beyoğlu'nda bir gezinti yaparken de Galatasaray Lisesi'ne uğramış, Tevfik Fikret Salonu'nda verilen bir müsamereyi izlemiş ve öğrencilere övgülerini bildirmiştir. Üçüncü ziyaret ise 1 Temmuz 1933 tarihinde gerçekleşmiş, Atatürk sınavlara girmiş, öğrencilere sorular sormuş, denetimlerini bitirdikten sonra okuldan ayrılmıştır.

TEVFİK FİKRET DÖNEMİ

Galatasaray Lisesi'nden söz edip de Tevfik Fikret'e değinmemek olmaz! Tevfik Fikret, Mekteb-i Sultani'den birincilikle mezun olmuştur (1888); okulda, öğretmenlik ve müdürlük de (1908-1910) yapmıştır.

Galatasaray Lisesi'ni "Batı'ya açılan pencere" diye tanımlayan ünlü şair Tevfik Fikret, müdürlüğü dönemindeki icraatıyla gerek öğrencilerin, gerekse öğretmenlerin gönlünde taht kurmuştu. Tevfik Fikret, bireysel sorumluluk bilincini öne çıkartan bir disiplin anlayışıyla, sınıflarda, yemekhanede ve yatakhanede tam

25 Aralık 1908'de Mekteb-i Sultani Müdürlüğü'ne getirilen şair Tevfik Fikret, Müdürlüğü'nün son yılı olan 1910'da, öğretmenler ve son sınıf öğrencileriyle birlikte (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Yıl 1938: Efsanevi 'Mehmet Ağa' tamburuyla Galatasaraylıları pilava davet ediyor (üstte). Eski bir kitap cildinde Galatasaray'ın ilk arması (sağda).

bir düzen sağlanmıştı. Konferans salonunun yanı sıra okula yeni laboratuvarlar, fizik anfisi, kütüphane, eczane ve revir gibi bölümler kazandıran Tevfik Fikret'in döneminde, okulun kültürel etkinlikleri de yoğunlaşmıştı.

Tevfik Fikret, müdürlüğü döneminde, okulun duvar ve kapılarının sade renkte boyanmasından yatakhane örtülerinin bir örnek olmasına; sofra temizliğinden öğrenciye yemek yeme usulünü öğretmeye kadar, her alanda özel bir gayret sarf eder. Onu bazen bahçede, eğilmiş, bir kağıdı alırken görmek mümkündür. Biraz sonra da merdiveni süpüren hademenin elinden süpürgeyi alır, ona yeri süpürmeyi öğretir. Fesini giymesini beceremeyen hademenin fesini düzeltir; mutfakta aşçıya yemek pişirmesini, kilerdekilere ekmek kesmesini, bahçıvana tohum ekmesini gösterir.

مکتب سلطانی

معارف نظارت جلیلهسندن مصدق

راهی تعلیمنامه

روی ۱۳۲۸ سنهٔ درسیهسی ابتداسنده

موقع تطبیقه وضع ایدلمشدر

درسعادت — مطبعهٔ عامره

۱۳۲۸

Galatasaray'ın 1912 tarihli okul talimatnamesinin kapağı (üstte).

Bütün bunları yapabilmek için Tevfik Fikret, haftada dört gece okulda kalır! Bu arada Tevfik Fikret, eğitim kadrolarının gençleştirilmesine de önem verir; kendisi gibi idealist Galatasaraylılardan bir kadro oluşturur. Bu suretle, müdür muavinliklerine Sakallı Celal, Ahmet Reşit, Çopur Bekir gibi gençler getirilir...

Tevfik Fikret 1910 yılında, dönemin iktidarı İttihat ve Terakki yönetimiyle anlaşmazlığa düşüp müdürlükten istifa ettiğinde, Galatasaraylı öğrenciler, 'baba' olarak gördükleri müdürlerinin geriye dönüşünün sağlanması için, dersleri boykot etmişler ve günlerce bu boykotu sürdürmüşlerdir (Bkz.: Popüler Tarih, sayı 11, Nisan 2001)

Türkiye'deki eğitim kurumlarının en köklülerinden biri olan Galatasaray Lisesi'nin de elbette kendine has bir çok geleneği vardır. Örneğin, Mekteb-i Sultani olarak kuruluşundan sonra, okulda zil yerine tambur (davul) kullanılmıştır.

Tamburun sesi, bir 'saat

Nâzım Hikmet ve gazeteci-yazar arkadaşı Va-Nû

Galatasaray Müzesi Arşivi'nde yer alan fotoğrafta, üstten ikinci sırada, soldan ikinci Nâzım Hikmet ve sol yanında Vâlâ Nureddin.

ayarı' olarak, gündüzlü ya da yatılı, tüm öğrencilerin gündelik yaşamının akışını belirler. Galatasaray'lıların anılarında yer eden iki tamburcu, Bekir Ağa ve Ahmet Ağa'dır. Bunlar yerine göre ciddi, yerine göre şakrak, yerine göre kısa veya uzun ifadelerle çalarlardı. Bu suretle saate bakmadan, zamanı düşünmeden tamburun neyi haber verdiğini anlamak mümkündü. Öğrenci psikolojisini gayet iyi hazmetmiş olan tamburcu, onların ruhi durumlarına göre çalmayı bilirdi. Örneğin, sabahleyin veya sahur vakti, tamburu bina sessizliği içinde hafif, fakat uzun uzun çalardı. Çünkü tamburcu Ahmet Ağa talebeyi ani, gürültülü seslerle tatlı uykusundan uyandırmanın doğru olmadığını bilirdi! Sabah kahvaltısına çağıran tambur gayet kısa sürerdi. Çünkü Ahmet Ağa bilirdi ki, çocukların karınları acıkmıştır ve herkesin kulağı zaten kiriştedir.

Bir başka gelenek de her yıl, haziran ayının ilk pazar günü yapılan geleneksel 'Pilav Günü'dür.

O gün, tıpkı pilavı meydana getiren pirinç taneleri gibi, okulun bütün öğrencileri bir araya gelir, 'Galatasaraylı' oluşlarının gururunu yaşar; okul yıllarının anılarını tazelerler. Bugün, Galatasaraylılar Derneği tarafından düzenlenen 'Pilav Günü' Galatasaray'da beraberliğin, birleştiriciliğin bir simgesidir. ■

Galatasaray Lisesi ve spor

Galatasaray'da spor her zaman için çok önemli olmuştur. Daha kuruluş yılından başlamak üzere, müfredata jimnastik dersi konulmuştu. Bunun yanında, bir de spor salonu yapılarak öğrencilerin derslerini burada yapmaları temin edilmişti. Jimnastik derslerini, bu konuda ülkenin en uzman kişileri olan Faik Üstünidman ve Selim Sırrı Tarcan gibi öğretmenler verirdi. Hal böyle olunca, Mekteb-i Sultani öğrencileri arasında, sporun her dalına merak sarmış ve bu dallarda başarılı olmuş sporcular yetişmiştir. Mekteb-i Sultani bünyesinde, pek çok spor dalı uygulanma imkânı bulmuşsa da, bunlar arasında futbolun ayrı bir yeri vardır. Öğrencilerin futbola merakı üst düzeyde idi *(altta; Müdür Tevfik Fikret, 1907-1908 sezonunda Istanbul Şampiyonu olan okulun futbol takımı ile)*. Hatta lastik top bulunamadığı zamanlarda taşla veya limon kabuğu ile dahi futbol maçları yapılırdı. Bir teneffüs anında Mekteb-i Sultani'nin bahçelerinde en az sekiz-on takım, taşla,tenis topuyla veya normal topla futbol oynardı. Yedi-sekiz yaşından itibaren topun peşinde koşmaya başlayan bu Mekteb-i Sultani talebelerinin ülkedeki ilk futbol kulübünün kurucusu olmaları da tabii idi. Nitekim bu ortam içinde, lise ikinci sınıf öğrencilerinden Ali Sami (Yen) Efendi 1905 yılında mektep binasında Galatasaray Kulübü'nü kurmuştur. Ali Sami Efendi yanında, kulübün kurucusu olan diğer öğrenciler şunlardır: Asım Tevfik Efendi, Emin Bülent Efendi, Celâl Efendi, Bekir Sıtkı Efendi, Reşat Şirvani Efendi, Refik Cevdet Efendi, Abidin Daver Efendi, Ahmet Robenson Efendi, Ahmet Adnan Efendi, Hasnun Galip Efendi... Galatasararay'da spora verilen önem doğrultusunda, bugün ülkemizde yürütülen birçok spor dalı ilk kez bu okulda uygulama alanı bulmuştur.

Yıl 1933: Galatasaray Lisesi'nin öğrencileri toplu halde Büyük Avlu'da (sol üstte). Atatürk'ün 29 Haziran 1935 günü kürek çektiği Galatasaray futası, bugün Galatasaray Müzesi'nde (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Eski mezunlar Galatasaray

Eser Tutel: Cumparsita'yı bir de İzcaz'dan dinleyin!

Ner'den baksanız, yarım yüzyıllık bir gazete kupürü. Akşam gazetesinin, birinci sayfasının sağ alt köşesinden kendi elimle kestiğimi çok iyi hatırlıyorum... Niçin mi? Resimde, naçizane bendeniz de varım da ondan. Saklamak için... Kemanlı, akordeonlu, baterili bu topluluk, bizim lisenin ünlü İzcaz topluluğu...

Yıl 1928; İkinci İzcaz Topluluğu: Şef Semih, kemanda Turgut Feridun, bateride Yekta, piyanoda Kamemuş Feridun, Mukadder, Ekrem ve diğerleri (sağ üstte). Altta ise, Eser Tütel'in sözünü ettiği 50'lerin gazete kupüründeki İzcaz.

İzcaz deyip de geçmeyin. Eninde sonunda bir öğrenci topluluğu; ama öyle sıradan değil, Galatasaray Lisesi gibi üstün ve büyük bir lisenin müzik topluluğu... Kurulduğu günden bu yana bestekar Zati Arca Bey'in, bestekar ve icracı Musa Süreyya Bey'in, müzik yazarı Halil Bedii Yönetken'in, piyanist Muhittin Sadak Bey'in, Sezai ve Seyfettin Asal Kardeşler'in, Hulûsi Bey'in müzik öğretmenliği yaptığı bir öğretim kurumu olan Galatasaray Lisesi'nin!

O zamanlar gençler arasında, daha çok keman gibi, piyano gibi klasik müzik aletlerini çalma hevesi yaygındı. Tabii, bir de akordeon... Müziksever gençlerin, müzik öğretmenlerinin de ön ayak olmasıyla aralarında kurdukları bir topluluktu İzcaz... Bu gençler teneffüslerde boş bir sınıfta toplanıp çalışırlar ve yıl sonuna doğru da Konferans Salonu'nda bir de konser verirlerdi. Bu konserlerin baş izleyicileri de Notre Dame de Sion gibi, Saint Pulchérie gibi daha çok Fransız kız okullarının genç kızları olurdu!

İşte yıllar önce İzcaz böyle kurulmuştu. Adı, izcilerin kurduğu caz topluluğu anlamına geliyordu. İzcilik o yıllarda çok rağbet görürdü, bugünkü gibi kayıplara karışmış değildi...

Okuldan yetişen müzisyenlerin en ünlülerinden biri, Semih Argeşo'dur... Öğrencilik yıllarında İzcaz'da çalmış mı, çalmamış mı bilemeyeceğim ama, yıllarca İstanbul Şehir Orkestrası'nda 'birinci keman' olarak çalmış önemli bir müzik adamıdır... Selmi Andak da Galatasaray'dan yetişen, popüler müzik alanında ün yapmış çok tanınmış bir müzisyen...

Benim dönemimde İzcaz'ı derleyip toparlayan, benden iki yukarı sınıfta olan Doğan Dölcel'di. Sonradan yüksek mimar-mühendis olarak mesleğinde parlayan Doğan, çok iyi bir müzisyendi, çok güzel akordeon çalardı. Bizleri hep o derleyip toparlardı. Herkesin çok sevdiği ve saydığı bir

Galatasaray Okul - Aile Birliği

Yıllık toplantısını dün yaptı

Galatasaray lisesi okul aile birliği toplantısında güzel parçalar çalan talebe müzik heyeti

yıllarını anlatıyor...

öğrenciydi...

Neler mi çalardık? En başta, tabii ki İstiklal Marşı! O zamanlar İstiklal Marşı çalınmadan başlayan bir konser düşünülemezdi bile! Arkasından, yine olmazsa olmaz bir La Cumparsita çalınırdı, daha sonra da, 50'li yılların modası olan slowlar, rumbalar, bolerolar, sambalar... Tabii, La Vie en Rose, Mademoiselle de Paris ve de Que reste-il de nos Amours gibi o günlerin modası Fransız şansonları...

Bu fotoğraf çekileli elli yıl olmuş...Yine de bir pazar günü öğleden sonra velilere verdiğimiz o günkü konseri çok iyi hatırlıyorum. Aslında hiç birimiz izci değildik. Ama izci kıyafeti giyip, boynumuza da sarı-kırmızılı fuları bağlayınca, birer müzisyen izci olup çıkıvermiştik.

Fotoğrafta arkada ortada Fikret Erkök (622) arkadaşımız (gözlüklü) görülüyor... Ve iki yanında iki akordeonist: Solda Doğan Dölcel (1284), sağda Akif Küpana (636)... Ön sırada kemanlar: Beyhan Türer (425), Sunday Bakırcı (536), Metin Kavur (656), Ali Doğan Sinangil (23) ve en sağda, bendeniz... En önde de şefimiz Yılmaz Sinanoğlu (1495)... Ne yazık ki, Sunday'ı da, Akif'i de, Yılmaz'ı da zaman içinde kaybettik.

Sonraki yıllarda, Yalçın Tura'lar, Reşit Erzin'ler, Timur Selçuk'lar, Barış Manço'lar, Fikret Kızılok'lar, sevgili Candan Erçetin'ler hep bu lisenin sıralarından yetişecekler... Ve daha da başkaları yetişmekte devam edecekler... Dünya durdukça dur, Galatasaray Lise'm, benim... ■

Yiğit Okur: 'Canlı' ya da unutulmaz bir kopya yöntemi

Mezunları için Galatasaray Lisesi anılar yumağıdır. Kuşaktan kuşağa anlatıla anlatıla, olaylar yeni ekler edinir, tarihleri kayar, bazen kahramanları bile tartışmalı hale gelir. Böylece Galatasaray anıları kolektif bir espri dünyasının ortak ürünü haline dönüşür.

En çok anılan, anlatılan olaylar kopya serüvenleridir. Sanmam ki dünyamızın hiç bir lisesinde, kolejinde, Galatasaray'da olduğu sayıda kopya yöntemi bulunsun. Bunların çoğunu unuttum. Ama bu yöntemlerden biri, bir dönemin anıları arasında hâlâ canlı duruyor. Adı da zaten 'Canlı' idi.

Lisenin bütün dersliklerinin koridora bakan duvarı, kare kare camdır. Bir duvarı da pencereler. Bahçelere ya da çeşitli iç avlulara bakan.

Sınavın yapılacağı dersten bir önceki teneffüste koridora bakan camlardan birinin alt karosu ile dışarıya bakan pencerelerin alt karolarından biri özenle kırılırdı. Hoca sınav sorusunu verince, soru kırık camdan ya koridora ya da dışarı atılırdı.

Koridorda ya da dışarıda bekleyen öğrenci

Yiğit Okur'un Galatasaray'da öğretmenlik de yapan ünlü tarihçi Robert Mantran ile birlikte, Nisan 1951'de çekilmiş fotoğrafı (üstte): Fotoğrafın arkasında Mantran'ın imzası da yer alıyor.

Nisan 1951: Galatasaray Lisesi'nin 4. sınıf öğrencileri, Esat Mahmut Karakurt ile birlikte (altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Eski mezunlar Galatasaray

soruyu kaptığı gibi sınıfına gider, orada sınav sorusunun yanıtını birkaç çalışkan öğrenci hazırlar, herkes tetikte beklerdi.

Zil çaldı mı, hurra!.. Sınav yapılan kırk kişilik sınıfa kırk kişi daha doluşur, bu hayhuy arasında herkes canlısını alır, numarasını yazar, doğru hocaya.

Bu yöntemi bildikleri için, deneyimli hocalar her türlü önlemi alırlardı. Kırık cama yastık, zil çalınca iki ayağını açıp sırtını kapıya dayamak... Bir ara her öğrenciye ayrı soru sistemi uygulandı. Tutmadı... Sınav kâğıtlarına patatesten oyulmuş damga... Tutmadı... Hele kapıyı açtırtmamak hiç tutmamıştı. Hoca kapıya sırtını dayayınca arka sıralarda öldüresiye döğüş başlardı. Saç... Baş... Hokkalar savrulur. Ayırmaya girişenler de arbedeye katılınca, 'Kaza çıkar sorumlu olurum' korkusuyla, hoca kapıyı bırakıp nedenini bilmediği kavgayı barışa çevirmek için o tarafa koşunca, kapıdan, en az, on kişi içeri dalardı.

Gel zaman git zaman, bir gün yeni bir hoca geldi: Samih Nafiz Tansu. Hoca hem lise kökenli değildi hem de kopya konusunda hiç deneyimi yoktu. Ama ikide bir, 'Kimse benden kopya çekemez' diye bağırırdı.

Sen misin bağıran? Sınav günü soru dışarı çıktı. Zil çaldı, kapı açıldı. Kırk kişilik sınıfa kırk kişi daha doldu. Kürsünün üstü kâğıt yığını. Hepsini koltuğunun altına sığıştırıp gitti.

Vur deyince öldürmüştük. Öğrencilerin her birine dört beş sınav yanıtı birden gelmişti. Beher öğrencinin birbirinden değişik dört beş sınav kâğıdı olmuştu.

İzleyen hafta geldi.

Soğukkanlıydı.

- 1144 ayağa kalk.

Kalktım.

- Birinci versiyon sınav kâğıdından sekiz, ikinci versiyon yedi buçuk, üçüncüsü dokuz. Dördüncü versiyon on üstüne on! Sana gelince, sıfır!

Samih Nafiz Tansu her öğrenciye aynı şeyi yapıp, bütün sınıfa sıfır verdi. ■

17 Nisan 1953: Öğrencileri, Samih Nafiz Tansu ile birlikte (solda; ikinci sıranın sağ başında Yiğit Okur yer alıyor).

Ali Sirmen: 1950'lerde Galatasaray'ın kalbi

Aslında benim için Galatasaray, 1940'lı yılların ikinci yarısında, bugün Galatasaray Üniversitesi olan, Ortaköy'deki eski Feriye Sarayı'nda başladı.

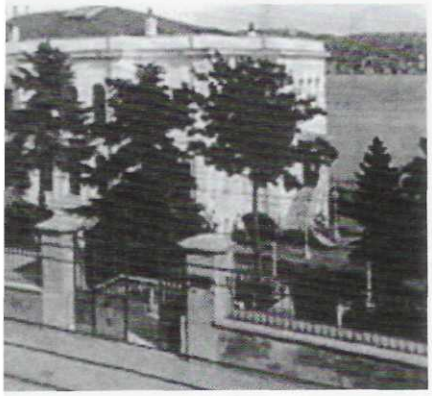
İlk günü çok iyi anımsıyorum, yedi yaşındaki erkek çocukları kendilerini bu yatılı okula bırakan ana babalarının bacaklarına sarılıp 'Gitme!' diye ağlıyorlardı.

Ortaköy'den anılarımda ne kaldı?

Heyecanla beklenen özgürlük günü, cumartesi öğleden sonrası, çarşamba günleri eli kolu meyve reçel peynir dolu olarak ziyaretime gelen babaannem, salı akşamı sinemaları, bahar aylarında bahçede oynanan hentbol oyunu, rıhtımda koşmacalar, bir türlü kıvıramadığım, Fransızca imla dersleri, eşsiz hocalarım Necdet Kut ve Monsieur Chiap, okuduğum bir sürü kitap, keyifli Türkçe dersleri, pazar akşamı hüznü... Bir de erken gidilmiş yatılı okulun, yaşamımın daha sonraki yıllarında bir kaç kez girip çıktığım hapishaneye daha rahat dayanabilmemi sağlayan kapatılmışlık alışkanlığı...

Ama gerçekten Galatasaraylı olmak, ilk adım attığımda, bana inanılmaz büyük ve karmaşık gelen Beyoğlu'nun ortasındaki okula geçmekle

yıllarını anlatıyor...

1950'lerde, Galatasaray Lisesi'nin ana giriş kapısı ve İstiklal Caddesi (solda). Galatasaray'ın bugün üniversite olarak kullanılan Ortaköy'deki binası (en solda).

başlardı.

Ellili yıllara gelmiştik. Tramvay ve vapur kentiydi, bir milyonluk İstanbul.

Şeref stadından artık Dolmabahçe'ye geçmiş olan futbol maçlarının yıldızları Metin Turgay ve tabii ki, Lefter, Can ve Recepti.

Şehir Tiyatrosu'nun yanı sıra, öğrenci matinelerinde yer bulunması çok güç Küçük Sahne açılmış, Münir Özkul, Heyecan Başaran gibi yıldızlarla tanışmıştık. Sait Faik ölmüştü, ama öykülerini tekrar tekrar hatmetmeyi sürdürüyorduk.

Çarşamba öğleden sonraları kimileri için 12.30-17.00 arası dışarı çıkma izni, kimileri için geceyi de evde geçirip, perşembe sabahı dönme uygulaması yeni bir özgürlük kapısıydı.

Çarşambaları Yeni Melek ya da Atlas'ta hem bir filme gidip, hem de İngiliz Konsolosluğu'na giden yolun sağındaki Levent'ten sosisli, turşulu 'atom' yiyebilenlerimiz, mutlu sayılanlardı. Çoğu zaman bir hafta önce yediğimiz, 'parası pazartesiye' pastırma-ekmeklere daha haftanın ilk günü yatırılmıştı bile haftalıklar.

Sabahları, parmaklıklardan alınan Cumhuriyet, Milliyet, Vatan gazeteleri okunur, İnönü-Menderes çekişmesine taraf olunurdu. Akis'i evde hatmederdim.

50'li yılların sonuna doğru, yaşamımızı zenginleştirecek olay gerçekleşmiş; 'Kenter Kardeşler' İstanbul'a gelmişlerdi.

Beyoğlu'nun orta yerindeki binanın kalbi (binanın da kalbi olur mu demeyin pekala olur, onun içinde en sevdiğiniz, kendinizi en iyi hissettiğiniz mekan binanın kalbidir) benim için, tiyatro faaliyetinin merkezi Konferans Salonu'nda atardı.

Dersler, içlerinde sevdiklerim olmasına karşın, genelde diploma için katlandığım angaryalardı. Sınıfı hiç binanın kalbi olarak algılayamadım. Taa ki, 50'lerin son yılında 12 Edebiyat'ta Patrice Tompson ile karşılaşıncaya kadar. Onun derslerine kızlarla buluşmaya gidercesine bir heyecanla koştum. Artık koca binanın iki kalbi vardı: Bugün adı 'Tevfik Fikret' olan, Konferans Salonu ile Tompson'un Fransızca Edebiyat derslerinin yapıldığı, Grand Cour'a bakan 12 Edebiyat sınıfı. ■

Galatasaray Lisesi'nin Tevfik Fikret Salonu (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

'Pek Yakında' ikinci bölüm...

'Körfez' biter, 'Savaşı' bitmez!

Körfez Savaşı bundan tam 12 yıl önce, 17 Ocak 1991'de Bağdat'ın gece yarısı bombardımana tutulmasıyla başladı. 42 gün sonra, ABD öncülüğündeki koalisyon kuvvetlerinin Kuveyt'teki son Irak askerini de püskürtmesiyle noktalandı. Ama ABD'nin Irak macerası bitmedi.

AYŞE ÖZEK KARASU

Ocak ayının 17'si. ABD öncülüğündeki koalisyon kuvvetlerinin, Kuveyt'i Irak'ın işgalinden kurtarmak için, Bağdat'a açtığı savaşın yıldönümü. Tam 11 yıl önce, Bağdat'ın gece yarısı bombardımana tutulmasıyla başlayan Körfez Savaşı, 42 gün sonra, kara birliklerinin Kuveyt'teki son Irak askerini de püskürtmesiyle noktalandı.

Ancak ABD'nin Irak macerası bitmedi. Daha doğrusu, Bush ailesinin... Yeni bir Bush'un Beyaz Saray'a taşınması ve tabii ki 11 Eylül'deki terör eylemleri, Washington'u Irak'a karşı tetikledi.

Gerçi Irak lideri Saddam Hüseyin'in 11 Eylül'de parmağı olduğunu gösteren tek bir kanıt yoktu. Ancak Bağdat, kitle imha silahlarıyla dünya için tehdit oluşturuyordu. Oğul Bush, bu tehdide son verecekti.

Körfez Savaşı öncesinden bir Saddam portresi (sağda).

Bugün Irak'ın Amerika'nın hedef tahtasında olmasının ardındaki anahtar cümle, belki de şu: "O benim babamı öldürmek istedi". O denilen kişi, Saddam Hüseyin; öldürülmek istenen baba, eski ABD Başkanı George Bush. Bu cümleyi kuran kişi ise şimdiki Başkan George W. Bush.

17 Ocak 1992; Körfez Savaşı'nın birinci yıldönümü. ABD Başkanı George Bush bir yazılı açıklama yayınlıyor: "Irak içinde ve dışında, Saddam rejimine karşı direnen binlerce cesur, yürekli Iraklı-

FOTOĞRAF: ABC AJANSI

nın çabalarını selamlıyoruz. Amerika Birleşik Devletleri yeni bir rejimle işbirliği yapacağına ilişkin, Irak halkına ve ordusuna verdiği sözü bir kez daha teyit eder."

SADDAM TARTIŞILIYOR

Aynı gün. Dönemin Savunma Bakanı Dick Cheney televizyonda konuşuyor: "Benim kişisel görüşüme göre, Saddam Hüseyin daha fazla iktidarda kalamayacaktır. Kendi güvenlik güçlerinin desteğini giderek kaybetmektedir. Gidişi çok uzak bir gelecekte olmayacaktır."

16 Ocak 2002; Körfez Savaşı'nın 11. yıldönümü. ABD Başkanı George W. Bush, Beyaz Saray'da dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit ile konuşuyor: "Saddam Hüseyin'in silah denetçilerinin ülkeye girişine izin vermesini bekliyorum. Kitle imha silahları geliştirip geliştirmediğini görmek istiyoruz. Kendisi, kitle imha silahı bulunmadığını söylüyor. Hep birlikte göreceğiz. Eğer denetçilerin girişine izin vermezse, kendisine gereken zamanda gerekli muamele yapılacaktır."

17 Ocak 2002; Irak Devlet

ABD'nin Thunderbolt'ları Körfez semalarında (üstte). 16 Ocak 2002'de ABD Başkanı W. Bush, Bülent Ecevit ile birlikte Beyaz Saray'da (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Yıldız Savaşları'ndan Körfez Savaşları'na...

Amerikan dergisi Mad Magazine, 'Yıldız Savaşları' filminin afişini, ABD'nin olası Irak operasyonuna uyarlayan yeni bir 'afiş' yayımladı. 1991'de 'Baba Bush'un döneminde patlak veren Körfez Savaşı'na atfen bu yeni afişte 'Körfez Savaşları / II. Bölüm' adı kullanılıyor. Afişte, Bush'un Güvenlik Danışmanı Condoleeza Rice, Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Dışişleri Bakanı Colin Powell ve Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin yer alıyor. Usame Bin Ladin ise 'Hayali Tehdit' rolüyle konuk oyuncu!..

Saddam'ın kendi ordusunun başkaldırısı sonucu devrilmesiydi beklenen...

ABD, Bağdat liderini indirmek için, doğrudan harekete geçmese de ülkenin kuzeyindeki Kürt muhaliflerle güneydeki Şiileri destekleyerek, rejimi yıkmak için elinden geleni yapıyordu.

Zaten ABD'nin Saddam'ı doğrudan devirme girişiminde bulunması, BM Güvenlik Konseyi kararlarının ihlali anlamına gelecekti.

ORTADOĞU TARİHİNİN EN DAYANIKLI LİDERİ

Son 11 yıl içinde, bu çabaların hiçbiri fayda vermedi. Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, Ortadoğu'da modern tarihin en dayanıklı lider-

Başkanı Saddam Hüseyin konuşuyor:

"Eğer Amerika ülkemize saldırırsa, kendimizi savunmaya hazırız. Anlaşmazlıkları çözümlemek için diyalogu reddetmesi, dünyanın tek süper gücü olan bu ülkenin yakında çöküşüne yol açacaktır. Hiçbir yeni saldırı, 11 yıldır sürekli saldırganlık altında yaşayan Irak halkı için sürpriz olmayacaktır."

Amerikan Yönetimi'nin Körfez Savaşı'nın başlamasının birinci yıldönümü olan Ocak 1992'de verdiği mesajlardan da anlaşılacağı üzere, Washington'un beklentisi, Saddam'ın kendiliğinden devrilmesiydi.

Daha doğrusu, savaşta harap olmuş, Birleşmiş Milletler ambargosu altında gıdasız ve ilaçsız kalan Irak'ın bu ağır baskıya fazla dayanamaması,

Mart 2002'de Amerikan askerleri, Körfez Savaşı'nın ardından bu kez Afganistan'da (sağ üstte). El Kaide'nin lideri Usame bin Ladin (sağda).

lerinden biri çıktı. Irak ambargo altında inim inim inlediği halde...

Irak ile ABD arasındaki gerginlik, belki de hiç alev almadan sonsuza kadar sürecekti... Eğer 11 Eylül'de New York ve Washington'u vuran korkunç terör eylemi olmasaydı...

BUSH'UN SAVAŞ KARARI

11 Eylül 2001; saat tam 08.45... New York'taki İkiz Kuleler'den birine ilk uçak çarpıyor ve Bush, pilotun kalp krizi geçirdiğini zannediyor. 18 dakika sonra ikinci uçağın, ikinci kuleye dalış yapması üzerine Bush, hiç tereddüt etmeden karar veriyor: "Bize savaş açtılar. Savaşa giriyoruz."

Bush, Amerika'nın teröre karşı savaş açtığını ilan ettiğinde, bu savaşın nasıl yapılacağı konusunda en ufak bir fikri yoktu.

11 Eylül günü saat 21.30 sularında, yani ABD'nin kendi topraklarında yediği en derin terör darbesinden 13 saat sonra, Başkan George W. Bush, en üst düzey ulusal güvenlik danışmanlarıyla Beyaz Saray'ın altındaki, nükleer saldırıya dayanıklı sığınağa çekilmişti. Uyku tulumları ve birkaç gün yetecek miktarda yiyecek de vardı.

New York'taki Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yönelik saldırıların ardında, Afganistan'da üslenen Usame bin Ladin ve El Kaide örgütünün bulunduğu hemen hemen kesindi.

Ancak sığınakta toplanan 'savaş kabinesinin' üyeleri, yani Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Başkan Yardımcısı

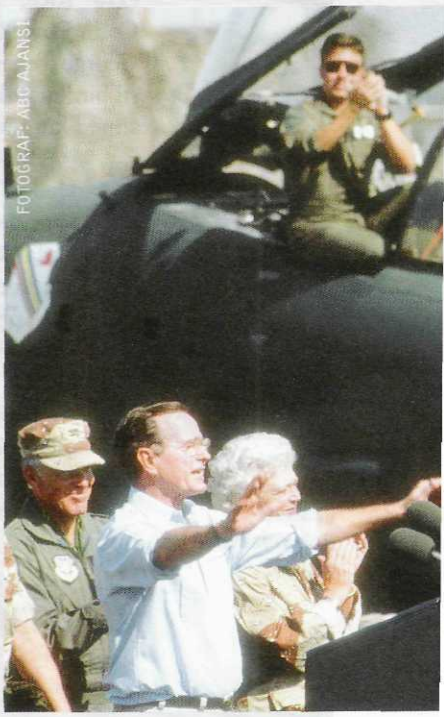

FOTOĞRAF: ABC AJANSI

ABD'nin George Washington uçak gemisi Doğu Akdeniz sularında (solda).

W. Bush, babasının intikamını mı almak istiyor?

ABD Başkanı George W. Bush, 2002'nin Eylül'ünde Teksas'taki bir yardım yemeğinde yaptığı konuşmada şöyle diyordu: "Saddam bütün ülkeler için bir tehdittir. Ancak asıl nefretinin bize yönelik olduğu da bir gerçek. Neticede o benim babamı öldürmek istemişti." Bush'un gönderme yaptığı olay, 1993'te ortaya çıkmıştı. Baba Bush o yıl Kuveyt'e gittiği sırada, bombalı araçla yapılacak bir saldırı girişimi ortaya çıkarılmıştı *(sağda; baba Bush, Barbara Bush ile birlikte Dharan'da 'Şükran Günü' kutlamalarında)*. Bush, 12 Eylül günü BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada da aynı konuyu gündeme getirmişti *(solda; Dışişleri Bakanı Colin Powell ile birlikte)*. Ama, o konuşmada işi fazla kişiselleştirmemek için, "babam" demek yerine, "bir Amerikan başkanı" sözcüklerini kullanmıştı. Durum böyle olunca, ABD Başkanı'nın babasının intikamını almaya çalıştığı, hatta bu işi yaparken ona akıl danıştığı inancı, iyice kuvvetleniyordu.

FOTOĞRAF: ABC AJANSI

merakediyorum@googlegroups.com

Saddam, Irak'ı Kuveyt macerasına nasıl sürükledi?

Dick Cheney, Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice, Dışişleri Bakanı Colin Powell ve CIA Başkanı George Tenet, El Kaide'ye nasıl bir karşılık verileceği konusunda kararsızdı.

War Room' adlı kitabın yazarı gazeteci Bob Woodward (üstte).

Yığınla soru vardı. Hedef kimlerdi? Harekete geçmeden önce ne kadar kanıt göstermeleri gerekecekti?

Toplantıdan sonra Bush rezidansına döndü...

Bush da tıpkı babası gibi, düşünce ve gözlemlerini bir günlüğe döküyordu. O geceki düşünceleri şunlardı: "Bugün 21. Yüzyıl'ın Pearl Harbor'ını yaşadık."

Washington Post'un, Watergate Skandalı'nı ortaya çıkarmasıyla ünlü muhabiri Bob Woodward'ın geçen aylar içinde yayımlanan 'War Room' adlı kitabına göre, aslında 11 Eylül sonrasında savaş kararı alınırken, Saddam bütün tartışmaların odak noktası olmuştu. Woodward kitabında, 'şahinler' tarafından Irak'ı vurması için sıkıştırılan bir Bush portresi çiziyor.

Yine bu kitaba göre Bush, babasının döneminden kalma 'şahinler'in Saddam'la yarım kalmış işlerini tamamlamak

1979 yılında iktidara geldikten sonra, zamanının yarısını komşularıyla dalaşarak geçiren Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, dünyanın en geniş rezervlerinden akan petrol dolarları sayesinde, 'bölgesel güç' olmaya soyundu. Ancak İran'daki İslam Devrimi, Saddam'ın kaderini değiştiren dönüm noktası oldu. Irak'taki Şii çoğunluğun, Tahran'daki 'Molla Rejimi'nin etkisine girmesinden endişe eden Saddam, 1980 yılında İran'a savaş açtı *(sağda; altta ve üstte)*. 1988 yılına gelindiğinde Irak, ABD desteğine rağmen, bu savaşı kazanamayacağını anladı. İran'la ateşkes antlaşması yapıldığında, Irak çok ağır bir borç yükü altındaydı. Özellikle de zengin Körfez ülkelerine borçlanmıştı. Irak'ın yeniden imarı ve silahlanma için de petrol fiyatlarının artmasına ihtiyaç vardı. İşte bütün bu gerekçeler ve Saddam'ın Kuveyt'i 'kolay lokma' olarak görmesi, Irak'ı bütün zamanların en feci macerasına sürükledi... Irak tankları Kuveyt'e girdiğinde, takvimler 2 Ağustos 1990'ı gösteriyordu *(solda)*. ABD tepki vermekte gecikmedi. Irak'ı Kuveyt'ten çekilmeye çağıran karar tasarısı, BM Güvenlik Konseyi'nde kabul edildi. Saddam'ı Kuveyt'ten çekilmeye ikna etmek için, kısa sürede yüz binlerce ABD ve müttefik askeri, Suudi Arabistan'a yığıldı. Saddam'ın hesabı basitti *(sağ üstte)*; Batı ittifakı içinde çatlaklar meydana gelecek, ABD çöl savaşlarında vereceği ağır kayıplardan çekinecek, Arap dünyasında isyanlar patlak verecek ve Bağdat'ın Scud füzeleri sayesinde, İsrail de savaşın içine çekilecekti... Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı. ABD tek bir askerini

için, kendi terör savaşını kullanacakları şüphesini de taşıyor. Yani kamuoyundaki genel kanının aksine, babasının yarım kalmış savaşını tamamlamak isteyen bir Bush portresiyle zıt bir tablo çıkıyor ortaya.

Şimdi Woodward versiyonuna göre, 'kapalı kapılar ardında' Irak nasıl konuşulmuş bir bakalım...

'WAR ROOM' VERSİYONU...

Washington'ın şahinleri, Irak'ın üzerine yürünmesi için Bush'a baskı yapıyordu.

Perde arkasındaki görüntü, tamamen Saddam'a savaş açılıp açılmaması mücadelesinden ibaretti. Şahinler kanadında Savunma Bakanı Rumsfeld, 'güvercinler' kanadında ise Dışişleri Bakanı Colin Powell vardı. Yani Körfez Savaşı günlerinin Genelkurmay Başkanı Powell. Saddam'a karşı hemen cephe açılmasını doğru bulmuyordu; önce El Kaide'nin işini bitirelim, sonra sıra Irak'a da gelir, diyordu.

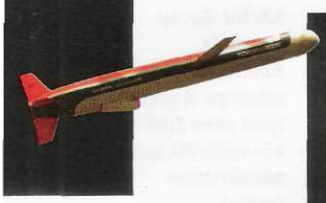
Bush başkan seçilmeden önce, Condoleezza Rice'a şöyle bile karaya indirmeden, günlerce havadan bombaladı Bağdat'ı. Irak tek bir uçağını kaldıramadı. Hava üsleri, komuta-kontrol merkezleri, uçaksavar bataryaları, tanklar dümdüz edildi. Ve 24 Şubat 1991 günü başlayan kara savaşı, sadece 100 saat sürdü. Kuveyt işgali sona ermiş, Irak da harabeye dönmüştü... Bir zamanlar yardım sağlayan ülkelerden biri olan Irak, artık yoksulluk içindeki Sudan'dan bile yardım alan bir ülke haline gelmişti. ABD'nin 'Çöl Fırtınası' operasyonundan önce "Bütün savaşların anası" tehditlerini savuran Saddam, o günden bu yana, ülkesinden dışarı adımını bile atmadı. Halk arasına da çok ender olarak çıkmaya başladı. Olsa olsa televizyonda görünüyordu... BM ambargosu devam ede dursun, Halepçe'de Kürtlere karşı kimyasal silah kullanan Saddam'ın kitle imha silahları geliştirmesini engellemek için, silah denetimleri yapılıyordu. Ancak 1977 yılı sonlarında, Saddam BM ile yeni bir kriz çıkardı. Önce BM silah denetim ekibindeki ABD'li uzmanları sınırdışı etti, ardından denetçilerin, kitle imha silahlarının gizlendiği tahmin edilen başkanlık saraylarına girişini yasakladı... İşte o tarihte ABD ve İngiltere, Irak'ı askeri harekat düzenlemekle tehdit etmeye başladılar... Sonra 2000 yılındaki seçimlerin ardından, 2001 yılı Ocak ayında Beyaz Saray'a yeni bir Bush taşındı. Saddam'ı yenen; ama devirmeyen George Bush'un oğlu George W. Bush...

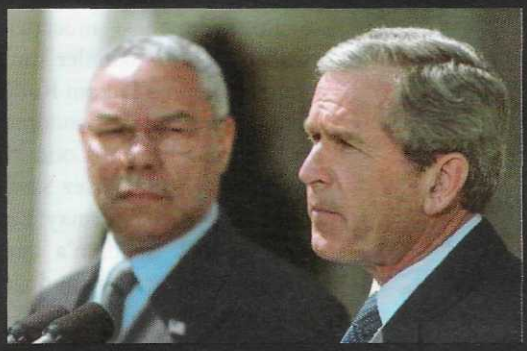

Körfez Savaşı sırasında, Amerikan askerleri Kuveyt'i işgal eden Irak kuvvetlerini geri püskürttüler (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

11 Eylül sonrası, sığınakta toplanan 'savaş kabinesi'

11 Eylül'ün hemen ardından sığınakta toplanan 'savaş kabinesi': Savunma Bakanı Donald Rumsfeld *(solda)*, Başkan Yardımcısı Dick Cheney *(en solda)*, Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice *(ortada)*, Dışişleri Bakanı Colin Powell *(sol üstte; Bush ile)* ve CIA Başkanı Tenet *(üstte)*.

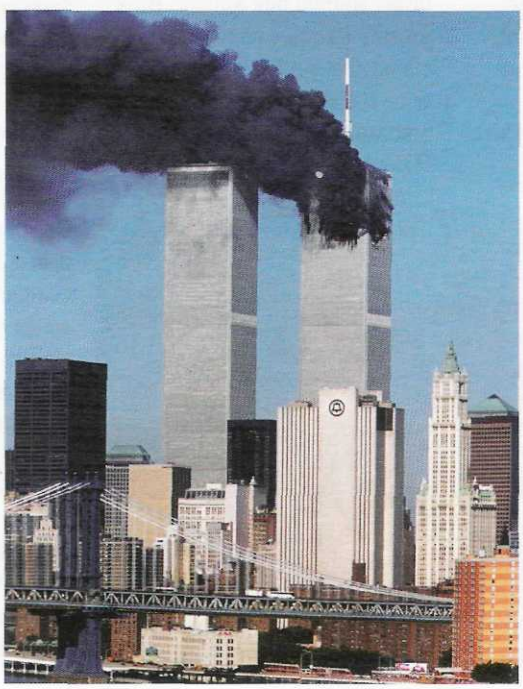
le demişti: "Babamın Körfez Savaşı'nı erken bitirdiğini düşünenlere katılmıyorum." Bu sözler, Bush'un tutumuyla ilgili önemli bir ipucuydu. Baba Bush, o dönemin Savunma Bakanı Cheney ve Powell, Körfez Savaşı'nda esas hedefe ulaştıktan, yani Kuveyt'i kurtardıktan sonra, hep birlikte, savaşı sona erdirmeye karar vermişlerdi. "Doğru zamanda doğru işi yaptılar" diyordu oğul Bush.

ŞAHİN-GÜVERCİN KAVGASI

Ve 11 Eylül sonrası toplanan savaş kabinesinde, herkes Bush'u sıkıştırıyordu. "Madem ki terörizme karşı bir savaş açılacak" diyordu Savunma Bakanı Rumsfeld, "O halde sıra er geç Saddam Hüseyin'e de gelecek. Çok tehlikeli kitle imha silahları bulunduğunu biliyoruz. O halde neden hemen şimdi vurmuyoruz? Neden sadece El Kaide'yi hedef alıyoruz?"

Bush da Dışişleri Bakanı Powell ile aynı görüşteydi: "Bence hedefi o kadar geniş tutmayalım. Sonra esas noktayı kaçırırız."

Şahin-güvercin kavgası hafta sonu, Başkan'ın sayfiye evi Camp David'de de sürdü. Bush, danışmanlarının tavsiyelerine kulak vereceği, kararlı davranacağı, ancak kararında çok da aceleci olmayacağı mesajını veriyordu...

11 Eylül saldırısının hedefi İkiz Kuleler (sağda) isabet almadan önce, George W. Bush (en sağda), Irak ve Saddam konusunda, bugünkünden daha farklı düşünüyordu.

TALİBAN REJİMİ SONRASI

Powell'ın zaferi pek uzun süreli olmayacaktı. Afganistan'da Taliban Rejimi devrildiği sırada, Dışişleri Bakan Yardımcısı ve yakın dostu Richard Armitage'e söylediğine göre, kabinede halen bir Irak tartışmasıdır gidiyordu.

Ve hemen ardından Ocak ayındaki olay patlıyordu. Bush, İran, Irak ve Kuzey Kore'yi 'şeytan ekseni' ilan ediyordu. Saddam'ı devirmek için CIA'in örtülü operasyon yetkilerini genişleten ve 200 milyon dolar bütçeyi içeren ka-

rarnameyi imzalıyor, Irak muhalefetine yönelik desteği ve Irak'taki istihbarat toplama faaliyetlerini artırıyor, Afganistan'a gönderilen tipte özel kuvvetlerle CIA milis güçlerinin hazırlanması için talimat veriyordu.

Nisan ayında ise Irak'ta rejim değişikliği politikasını kamuoyu önünde açıkça dile getiriyor, Haziran ayında da, ABD'ye karşı tehdit oluşturulan ülkelerin vurulacağı mesajını iletiyordu.

ULUSLARARASI HAVA

Dünyada oluşan hava, tam da Powell'ın önceden uyarısını yaptığı kıvamdaydı. İngiltere yine her zamanki gibi ABD'nin en yakın müttefiki sıfatıyla Washington'un yanındaydı; ama BM Güvenlik Konseyi'nin diğer üç üyesi Rusya, Fransa ve Çin, elde yeterli kanıt olmadan Irak'ın vurulmasına kesinlikle karşı çıkıyordu.

Bunun üzerine Amerikan Yönetimi o çok bildik 'kitle imha silahları' meselesini ısıtmaya başladı. Irak, 1977 yılı sonlarında BM silah denetim ekibindeki ABD'li uzmanları sınırdışı etmiş, ardından da denetçilerin, kitle imha silahlarının gizlendiği tahmin edilen başkanlık saraylarına girişini yasaklamıştı. O kapılar açılacaktı, başka yolu yoktu.

FOTOĞRAF: ABC AJANSI

ABD, BM Güvenlik Konseyi'nin onayına sunulmak üzere bir karar tasarısı hazırlığına başladı.

Irak'a olası bir operasyon halinde üslerin kullanımı açısından hayati önem taşıyan Türkiye'nin kaygıları ve koşulları ise çok açıktı. Körfez Savaşı'nda milyarlarca dolarlık kayba ve mülteci akınına uğrayan Türkiye, ekonomik kriz ortamında hem daha fazla zarardan hem de Saddam'ın devrilmesinden sonra Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti kurulmasından endişe ediyordu.

Ankara, ancak BM Güvenlik Konseyi'nden çıkacak bir karar çerçevesinde operasyonu kabullenebileceği mesajını veriyordu. Ancak üslerin, limanların kullanıma açılmasından henüz bir söz yoktu.

Ve ABD ile İngiltere tarafından hazırlanan Irak karar tasarısı, geçen 8 Kasım'da Güvenlik Konseyi'nin onayından geçti. Denetim takvimi de resmen işlemeye başladı. Şimdi artık, silah müfettişlerinin Şubat 2003'te BM Güvenlik Konseyi'ne sunacağı rapor bekleniyordu. ■

Doğu Akdeniz sularında gezinen Amerikan uçak gemisi George Washington'ın nükleer başlıklı füzeler taşıyan jetlerinden biri (üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Çağdaş Türk resim sanatının başta gelen isimlerinden İbrahim Çallı'nın (1882-1960) 'Park Otel'de Yılbaşı Balosu' adlı tablosu.

Bir zamanların 'asri' eğlencesi

Yılbaşı baloları

Cumhuriyet Türkiye'sinin eğlence hayatında balo, kadınlı erkekli yemek, danslı müzikli yerlere gitmek gibi bir yenilik, yılbaşı geceleri sayesinde hızlanır. Bugünün eğlence hayatında ise, bir zamanların 'asri eğlencesi' yılbaşı baloları, iyiden iyiye unutulmaya başlandı.

LÜTFÜ TINÇ

Takvim Devrimi, 27 Mayıs 1935'te hayatımıza bambaşka bir yenilik getirdi. Eğlencede, ilk büyük adım atıldı. Bu da yılbaşının, 1935'te çıkarılan bir kanunla, 'resmi tatil günü' ilan edilmesiyle oldu. Büyük kentlerin gündelik yaşamında yılbaşı, azınlıkların, kimi seçkin çevrelerin eğlencesi olmaktan çıkıp zamanla, orta tabaka arasında da yaygınlık kazandı.

Aslında Osmanlı seçkinlerinin yılbaşı eğlencelerine ilgisi, çok daha eskilere dayanır. Saray, İstanbul'daki diplomatik çevrelerin yeni yıl balolarına katılırdı.

İkinci Meşrutiyet yıllarında Osmanlı aydınlarının yılbaşı eğlencelerine ilgisi, 'diplomatik mülahazalar' dışına da taştı. Cumhuriyet döneminde de bu ilgi sürdü. Ankara'ya sıçradı...

ANKARA PALAS AÇILDIĞINDA

Yıl 1929, Ankara'dayız. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'ndan öğreniyoruz ki, 'Noel ve yılbaşı baloları' Ankara Palas'ın salonlarında yapılmaktadır. Yakup Kadri, 'Ankara' romanında o günleri şöyle anlatır:

"Bu kış, Noel ve yılbaşı balolarına Ankara'da her seneden daha zevkli bir hazırlanış vardı. Çünkü bu eğlenceler, henüz açılmış olan Ankara Palas'ın büyük hall ve salonlarında yapılacaktı. Buranın bin kişiden fazla davetli alabileceği söyleniyordu..."

Cumhuriyet rejiminin getirdiği yenilikler arasında, baloların 'çok özel' bir yeri vardır. Çünkü bu balolarda dans ve müzik vardır; yani kadın-erkek bir arada olunur, birlikte eğlenilir... Cumhuriyet Bayramı için olsun, bir okulun mezuniyet balosu ya da bir derneğin, bir hayır kurumunun balosu olsun; kutlama kadın-erkek birlikte yapılır.

31 Aralık 1929: Atatürk, Ankara'da Hariciye Köşkü'nde verilen yılbaşı balosunda...

1930'lu yılların sonunu anlatan 'Çifteçamlık' adlı romanında Süleyman Kazmaz, o günlerin Ankara Palas'ını bize şöyle aktarır: "Avizelerin aydınlattığı büyük salon gözünü kamaştırmıştı. Delikanlılar, renk renk elbise giymiş genç kızlar, kümeler halinde her yanı doldurmuştu... Önüne serilen görünüş güzeldi. Koltuklara yerleşen kızlar, yanlarını kuşatan arkadaşlarıyla konuşuyor, gülüşüyorlardı. (...) Az ağır bir tango çalmaya başlamıştı. Konuşma kesildi. Gözler piste dikildi. Ortalıkta sessizlik vardı; dansı açacak kahraman aranıyordu..."

1930'u 1931 yılına bağlayan gece, İstanbul'da ünlü Maksim Gazinosu'nda yılbaşı balosu (solda). 30'lu yılların dergi kapaklarından yılbaşı görüntüleri (üstte ve sol üstte).

İLK BALO, İZMİR'DE...

Kadın-erkek birlikte eğlenmek ve eğlencenin çeşitlenip kitleselleşmesi, Cumhuriyet rejiminin 'çağdaşlaşma' projesinin getirdiği çok önemli iki değişikliktir.

İlk Cumhuriyet balosunu, Dr. Doğan Duman, bize şöyle aktarır:

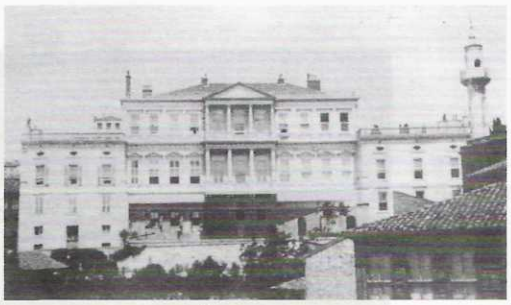
"Cumhuriyet'in kurulmasından sonra ilk balo, 1925

merakediyorum@googlegroups.com

Park Otel'in öyküsü

İstanbul'un Ayaspaşa semtinde, bugün 'İnönü Caddesi' ya da halk arasında, 'Gümüşsuyu yolu' diye anılan bulvarda, Taksim Meydanı'nın biraz altında, bir zamanlar bu yöreye damgasını vurmuş olan Park Otel *(sağda)* yer alırdı. Bu bina sırasıyla; Baron Blanc'ın 'rezidans'ı, Hariciye Konağı, Ahmet Tevfik Paşa'nın ve Afife Hanım'ın sevgili yuvaları, Miramare Otel ve son olarak da Park Otel olmuştu... 1930'ların ikinci yarısından itibaren bu otel, "İstanbul'un en nezih mekanı"

olarak, Cumhuriyet İstanbul'unun sosyal yaşantısının da merkeziydi. Dolayısıyla, caddenin karşı sırasındaki apartmanlara da Cumhuriyet döneminin seçkinleri yerleşmişti. 1936'dan itibaren Atatürk'ün gelip gitmesi de, Park Otel'in itibarını iyice yükseltmişti.

yılı Eylül'ünde, İzmir'de düzenlendi. Mustafa Kemal'in isteğiyle, sadece Müslüman erkek ve kadınların bulunduğu bu küçük eğlence toplantısı aslında bir devrimdi. Çünkü İslami kuralların geçerli olduğu Türk toplumunda, iki ayrı cinsin özgürce arkadaşlık etmeleri ve yabancı bir ortamda birlikte bulunmaları yasaktı."

Dr. Doğan Duman'dan 60 yıl sonra, İlber Ortaylı da, şu tesbiti yapacaktır: "Türk hayatında balo, kadınlı erkekli yemek, danslı müzikli yerlere gitmek gibi bir yenilik, yılbaşı geceleri sayesinde hızlandı."

Gerçekten de Cumhuriyet Bayramı'ndaki 29 Ekim baloları, bu yolda bir başlangıçtı. Bunu yılbaşı baloları izledi. İstanbul, büyük otelleri ve özellikle de 1935'ten başlayıp 1960'a kadar süren 'Park Otel günleri' ile yılbaşı eğlencelerinde, başı çekti. İstanbul'da o dönemde 'eğlencenin merkezi' sayılan Park Otel'deki yılbaşı baloları da 'yılın olayı' olur; günlerce konuşulur, dedikodu sütunlarında balonun en ince ayrıntıları, didik didik edilirdi.

Aslında Osmanlı toplumu, kadın-erkek çiftlerin modern danslarıyla, 19. Yüzyıl'ın son çeyreğinde, Rumeli kentlerinin ve İstanbul'un gayrimüslim tabakaları, Levantenler ve yabancı ülke misyonları kanalıyla tanışmıştır.

İstanbul'da, daha 1920'lerde, 'Dans Akademisi' adını taşıyan dans kursları da vardır.

İşte bu yüzden, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki resmi baloların yaygınlaşması, yılbaşı balolarının yerleşmesi, çok da zahmetli olmadı!

İlk yılbaşı balolarından söz ederken, Yakup Kadri'yi 1929 Ankara'sında bırakmıştık. Yola devam edip 30'lu yıllara geçelim, İstanbul'a gelelim. 2 Ocak 1931 ta-

30'larda bir yılbaşı gecesi: İstanbul'da, Galatasaray civarındaki Londra Bar'dayız (altta). Yine 30'lu yıllarda Tepebaşı'ndaki Gardenbar'da bir yılbaşı balosu (sağ altta).
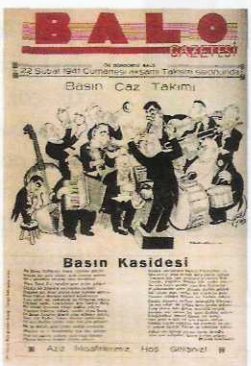

rihli Son Posta'nın sayfalarını karıştıralım: İstanbul'daki yılbaşı gecesinin bir tür istatistiğini çıkartıyor gazete: Maksimbar'da bin kişi, Tokatlıyan'da 500, Türkuaz'da 500, Tepebaşı'ndaki Gardenbar'da 500, Ambassador, Papağan ve Salon Ruj gibi lokallerde 100'er kişi, diğer küçük barlarda 100 kişi; eder 3 bin, diyor muhabir...

Demek 30'ların İstanbul'unda yılbaşı eğlencelerine katılanların sayısı 3-5 bin imiş! Ama zaman hızla değişiyordu... Yılbaşı baloları da, yapıldıkları mekana, katılanların sosyal seviyesine göre, kademe kademe sınıflandırılarak 'ilgi odağı' olmayı sürdürüyorlardı. Üstelik, gençler de bu işe merak sarmışlardı ve yalnız yılbaşı geceleri değil, her vesileyle balolara gidiliyordu.

Beysan Keyder'in 1944'te yayımlanan 'Sevenlerin Günahı' adlı romanında gençlerin bu ilgisi şöyle aktarılır: "Maksim salonları genç üniversitelilerin doldurduğu bir neşe kaynağı idi. O gün orada Hukuk'u bitirenlerin şerefine bir balo veriliyordu. Ferit, balonun kahramanı gibi idi. Caz durmadan çalıyordu. Tangolar, fokslar, slovlar, valsler birbirini takip ediyordu."

Balolarda dans

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki her türlü balonun, düğün ve eğlencelerin 'asri' dansı tango idi. Dönemin kendine güvenen 'seçkin' gençleri, 'gösteri mahiyetinde' fox-trot yapsalar da, balolar vals ve tangoyla, düğünler ise mutlaka 'ölümsüz' La Cumparsita ile açılırdı. Çarliston dansı ise 1927'de Türkiye'de moda oldu; tabii ki önce İstanbul'da yaygınlaştı, sonra bütün ülkeye yayıldı: 'Garson bir bira getir, garson, yaşa çarliston' nakaratını, bugün bile anımsayanlar vardır!..

Ellili yılların ikinci yarısında İstanbul'da Hilton, 60'ların başında Divan otelleri kurulduğunda, 'serpantin' ve 'konfeti'lerle yılbaşı eğlencesinin zirvesi, gazino ve barlardan büyük otellerin balolarına taşınıyordu... Artık Park Otel'in yılbaşı baloları benzersiz değildi!

70'lerin ortasında, yılbaşı eğlencelerimize televizyon da katılıyor; 31 Aralık geceleri TV sayesinde, dansöz patlaması her evde yaşanıyordu. TV ekranı her yılbaşı balosunu da evlerin içine taşıyabiliyordu.

80'lerde yeni yıla girişi 'kış tatili' ile birleştirip 'bir yerlere kaçma' modası yayılıyor; yılbaşı turizmi gelişiyordu. Yılbaşının, değil otel baloları, 'aile içi' kutlamaları bile adeta 'demode' olmuştu.

Doksanlar da Türkiye, tıpkı Avrupa'nın büyük kentlerindeki gibi, yılbaşını meydanlarda karşılamayı öğrendi. Artık bir zamanların 'asri eğlencesi' yılbaşı baloları, iyiden iyiye unutulmaya başlandı.

Bakalım 2000'lerde, yılbaşı eğlencelerimiz ne gibi yenilikleri kucaklayacak?.. ■

40'lı yıllarda bir Akbaba kapağında yılbaşı balosuyla siyaseti birleştiren bir karikatür (sol sayfada, ortada). 1941'den bir 'basın balosu' anısı (sol üstte). Hilton'da 1958'in yılbaşı balosu (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

İki lider, iki yol...

Roosevelt ve Hitler

Roosevelt de, Hitler de Ocak 1933'te iktidara geldiler. İkisi de birer 'enkaz' devralmışlardı. Ama buldukları çözüm yolları çok farklı oldu. Ve savaş rüzgarları esmeye başladığında, onlar, ülkelerini de çok farklı noktalara götürdüler.

Roosevelt, başkanlığının ilk günlerinde, 'beyin takımı' ile birlikte (üstte) ve 4 Mart 1933'te yemin töreni sırasında (sağ altta). Nisan 1932: Hitler bir seçim konuşmasında (sağ üstte). Aynı günlerde, Hitler Nasyonel Sosyalist Parti'nin bir başka gösterisinde (sağda).

M. Tanju Akad

Temmuz 1918: Amcası Theodor Roosevelt gibi bir savaş meraklısı olan Amerikan Donanma Müsteşarı Franklin Delano Roosevelt, en büyük arzusunu gerçekleştiriyor ve Fransa'da cepheyi geziyor... Tek istediği, üniforma giymektir ve bu yolda, Savaş Bakanı'na da başvuracaktır. Ne var ki influenza ve zatüree onu zayıf düşürüyor. Dönerken gemiden sedye ile indiriliyor. Ekim başında, Başkan Wilson'a gidip subay olmak için izin istiyor. Ama artık çok geç: Ateşkes görüşmeleri başlamıştır. Roosevelt tekrar politikaya dönerek 15 yıl içerisinde kendisini ABD Başkanlığı'na getirecek dolambaçlı yollarda ilerlemeye başlıyor.

Kasım 1918: Pomeranya'da bir askeri hastanenin kasvetli odası. Avusturyalı bir onbaşı, annesinin ölümünden sonra ilk kez ağlıyor. Savaşı kaçırmamış. Dört yılı siperler-

de geçmiş. Yaralanmış, gaz hücumunda zehirlenmiş. Gözyaşları Almanya'nın yenilgisi için. Kolu kanadı kırılmış ve çaresiz ülkesi için politikaya atılmaya işte o gün ve orada karar veriyor.

Roosevelt, Senato'da, Eyalet Meclisi'nde, parti kulislerinde ve seçim meydanlarında sonu gelmeyen ikna konuşmaları yaparken, o daha kestirme yolları tercih edecek, meydanlarda gürleyecektir. Ama Hitler de Roosevelt de aynı yıl iktidara geleceklerdir...

1933 yılına kadar, ABD başkanları mart ayında görevi devralırlardı. 1933'te, Roosevelt makamı Ocak ayında devralan ilk başkan oldu ve günümüze kadar da bu böyle süregeldi. 1933 Mart'ında ilk konuşmasını hazırlarken Thoreau'nun bir cümlesini biraz değiştirerek "Korkacağımız tek şey korkunun kendisidir" şeklindeki meşhur cümleyi kullandı.

Yıl 1920: 'Hitler Efsanesi' ilk adımlarını atıyor. Münih'teki bir kahvede geleceğin 'Führer'i (lideri) genç militanlarla birlikte (üstte). ABD Başkanı Roosevelt, 1933 Ağustos'unda bir kutlama sırasında (solda).

ROOSEVELT 'ENKAZ' DEVRALDI

Korktukları şey, 1929'dan beri bir türlü çözüm üretemedikleri kriz, işsizlik ve yoksulluktu. Bir yıl içerisinde milli gelirinin yarısını yitiren ABD, krizin pençesinde kıvranıyor ve çıkış yolu bulamıyordu. Ayrıca ülke o yıllarda, federal hükümetten hiç hoşlanmayan mafya tipi örgütlenmelerin dorukta olduğu bir dönem yaşıyordu. Şikago'da gangsterler kol gezerken Louisiana Valisi Huey Long, eyaletinde tam anlamıyla kanun dışı yarı-faşist bir rejim kurmuştu.

New York valiliğinden gelen Roosevelt ise birleştirici, halkın sorunlarına duyarlı, devletin olanaklarını halkın sıkıntılarını azaltmak için kullanmaya niyetli ve propaganda tekniklerini iyi kullanan bir liderdi. Basınla ilişkileri iyi tutuyor, her fırsatta okulları, hastaneleri, çiftlikleri geziyor ve yeni yaygınlaşan radyoyu kullanıyordu. Radyoda yaptığı 'ocak başı sohbetleri' giderek daha fazla dinleniyordu. Üstelik on yıl önce çocuk felci nedeniyle yürüyemez olmuş, ancak çok büyük bir irade

Açlar ve işsizler
ABD'de devletin dağıttığı çorbayı içenler *(üstte)* ve Almanya'da devletin arazisine çadır kuran işsizler *(sağda).*

merakediyorum@googlegroups.com

Başbakan Hitler, 1934'te Devlet Başkanı Mareşal Hindenburg'u selamlıyor; Hitler'in arkasında, üniforması ve kafasında miğferiyle, Hermann Göring yer alıyor (sağda). Yıl 1932: New York Valisi Roosevelt, başkanlık seçimlerine giriyor (altta).

göstermiş, bacaklarına taktırdığı çelik aygıtlarla yeniden adım atabilir hale gelmişti. İşte bu adam, şimdi halka bir 'New Deal', yani bir anlamda 'kartları yeniden dağıtma' vaadinde bulunuyordu.

ALMANYA SAHİPSİZDİ...

Almanya ise 1914'ten beri hiç bitmeyen bir krizin içerisindeydi. Savaştan sonra müttefiklerin büyük bir dar görüşlülükle imzalattıkları Versailles Antlaşması, Ren bölgesini işgal altında tutuyor, savaş tazminatları ise ekonominin belini kırıyordu. 1918 yılında 63 fenik olan ekmek fiyatı, 1922 yılında 163 mark, 1923 Temmuz'unda 3.465 mark olmuş, aynı yılın Eylül ayında 1.5 milyon, iki ay sonra da 201 milyar marka çıkmıştı!

İşçiler daha da fakirleşmiş, orta sınıf ise tam anlamıyla yıkılmıştı. Bu durumda kitleler totaliter propagandaya açık hale gelmişler, partiler ise tutarsızlıktan kurtulamamışlardı. Komünistler cumhuriyeti zayıflatmaya çalışıyorlar, iki uç arasında kararsız kalmış sosyal demokratları 'sosyal faşist' olarak niteliyorlardı.

Nefret edilen Versailles Antlaşması'nın bir ürünü olarak görülen Weimar Cumhuriyeti'nin gerçek bir sahibi yoktu, bu nedenle kolay yıkıldı. Nasyonal Sosyalistler oy çoğunluğuna ulaşamadılar; ama karşılarında parçalanmış bir cephe vardı ve yaratmış oldukları para-militer örgütler herhangi bir anda yüz binleri sokağa dökebiliyor, ülkenin her köşesinde gösteriler yapabiliyorlardı.

'REİCHSTAG YANGINI' KOMPLOSU

1932 sonundaki seçimlerde Roosevelt oyların yüzde 57.4'ünü alarak yönetime gelmişti. Hitler de en azından bu ölçüde bir çoğunluk istiyordu; fakat yüzde 33.1'de kaldı. Ama bu, onu iktidara getirmeye yetti. Aklı ancak sabah saatlerinde çalışan 87 yaşındaki devlet başkanı Mareşal Hindenburg, 30 Ocak 1933 günü onu başbakanlığa atadı.

Nazilerin 11 sandalyeden sadece 3'üne sahip olduğu koalisyon kabinesinde, henüz 43 yaşındaki Hitler, dünyanın en

1929'daki 'Büyük Buhran'dan sonra, Chicago'da bir gösteri: İşçiler, işsizlik yardımı istiyorlar (sağda). Yıl 1932; Berlin'de bir afiş: "İş ve ekmek istiyoruz. Oyunuzu Hitler'e verin!" (sağ üstte).

genç hükümet başkanlarından biri olmuştu. Diktatör olması için iki ay, fazlasıyla yeterli gelecekti.

27 Şubat günü 'Reichstag Yangını' komplosu sayesinde olağanüstü yetkilerle donanan Hitler, muhalefeti ezmeye girişti. 5 Mart günü yapılan son seçimlerde oylarını yüzde 43.9'a çıkaracak, bir daha böyle 'fuzuli' işlerle uğraşmayacaktı.

Hitler Reichstag'ı muhafaza edecek ama bundan böyle, tüm aday listelerini kendisi hazırlayacaktı. Komünistler yüzde 12.3 oyla 81 milletvekili çıkaracaklar, ancak bunlar meclis yerine tutukevlerine gideceklerdi. Geri kalan oyları alan merkez partiler de dağılacaklardı. İlk toplama kampı olan Dachau ise 20 Mart 1933 tarihinde, Münih'te eski bir barut fabrikasında, Hitler iktidarının 50. günü dolarken açıldı.

Almanya ve ABD
13 Mart 1920: Modern Almanya'da, gamalı haç ilk kez ortaya çıkıyor. Ehrhardt müfrezesi Brandebourg Kapısı'na doğru ilerliyor *(üstte)*. ABD'de 1930'ların başında sendikalara karşı patronlar özel muhafız güçleri kuruyor *(solda)*.

MUHAFAZAKÂRLAR DÖNEMİ

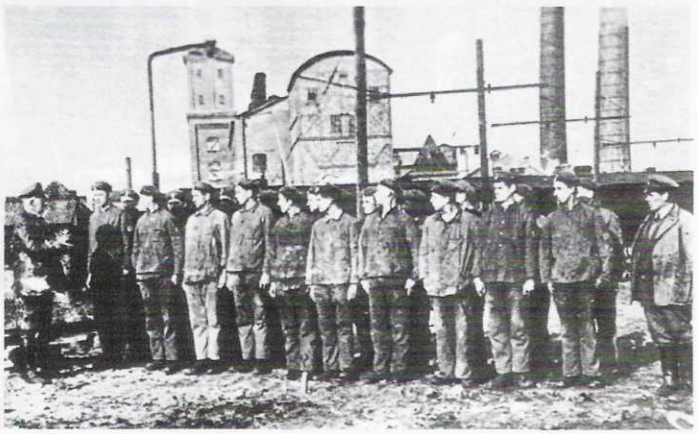
Dönem, olağanüstü yetkiler dönemiydi. Hiçbir ülke Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkıntıların nasıl kaldırılacağını bilmiyor, krizin mahiyetini tam çözemiyordu. Hükümetler bir yandan korumacılığa yönelerek pazarları daha da daraltıyorlar, diğer yandan da giderek artan radikal hareketlere karşı demokratik usullerden uzaklaşıyorlardı.

İngiltere ve Fransa gibi en demokratik addedilen ülkeler bile, krizle başa çıkabilmek için normal usulleri terk ettiler. Ücretleri, fiyatları ve kiraları 'kanun kuvvetinde kararname' ile belirleme yoluna gittiler.

Diğer yanda SSCB, her şeyi tek partinin tekeline alan bir devlet kapitalizmini hayata geçirme çabasındaydı. Bu iki uç arasındaki her ülkede ibre 'daha muhafazakâr' politikalara kaldı. Bunun aksinin zorlandığı İspanya gibi ülkeler ise iç savaşın acımasızlığı ile yine bu yöne çekildiler. Halkların ve hükümetlerin kendilerini bir kabusun ortasında buldukları 1930'larda, tarihin hükmü bu yoldaydı.

UZUN BIÇAKLAR GECESİ

Hitler kısa sürede tüm muhalefeti susturdu. Tek korkusu, Nazi hareketinin sokak gücünü oluşturan SA'lar ve bu teşkilatın lideri Roehm idi.

Almanya'daki ilk toplama kampı olan Dachau, 20 Mart 1933 tarihinde, Hitler iktidarının 50. günü dolarken açıldı. Bu 'zorunlu çalışma' kampına, iktidar aleyhtarları gönderiliyordu (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Hitler'i çökerten nedenler

Hitler, kurduğu yeni 'Reich' için, 'bin yıllık' bir ömür biçmişti. Bu hızlı yükselişin sadece 12 yıl yaşayabilen bir iktidar yaratmasının altında, üç temel neden yatar:

- İlk neden, Hitler'in hiç de etkin olmayan politik sistemiydi. Mutlak bir iktidar için, tüm bilgiyi ve önemli kararları kendisine saklıyor; uygulama için, birbirleriyle çatışan güç odakları oluşturuyordu. Almanya'da kritik makamların hemen hepsi parti şeflerinin elindeydi ve bu durum, eleştirel bakışla yeni fikirlere ulaşılmasını engelliyordu. Parti ve devlet başkanlıklarının yanı sıra, kendisini kara ordusunun da başkomutanlığına atayan Hitler, giderek taburların nerede duracağına bile karışır oldu.
- Hitler iktidarının sonunu hazırlayan ikinci neden, İngilizler hariç tüm ulusları küçümsemesi ve onlarla uzlaşmaya yanaşmamasıydı. Uzlaşmak istediği İngilizler ise ona yanıt bile vermediler. Böylece Hitler, kaynaklarının sınırlılığına bakmadan tüm dünyayı karşısına almış oldu.
- Üçüncü önemli neden ise, kurduğu rejimin hiçbir ahlaki temele sahip olmamasıydı. Alman halkından aldığı tüm desteğe rağmen, esas dayanakları SS'ler ve Gestapo idi.

1933 Ocak'ında 400 bin mevcudu olan bu 'kahverengi gömlekliler', şimdi yaklaşık 3 milyon kişiyi saflarında örgütlemişlerdi. Sadece solculara ve Yahudilere değil, istedikleri herkese saldıran, giderek bağımsızlaşan bir güruh haline gelmişlerdi.

LİDERLİK VE EKONOMİ

Büyük sermaye ve ordunun desteğine ihtiyacı olan Hitler için, 1923 yılındaki başarısız Münih darbesindeki silah arkadaşını tasfiyeden başka bir yol kalmamıştı. Kahverengi gömlekliler arasından seçilen elit 'kara gömlekliler'in, yani SS'lerin de yardımıyla 30 Haziran 1934 gecesi harekete geçildi. 'Uzun bıçaklar gecesi' olarak adlandırılan olayda, aralarında Roehm, Schleicher, Strasser ve daha birçok gerçek veya potansiyel muhalifin bulunduğu binlerce kişi öldürüldü.

Mutlak diktatörlüğe giden yolda hiçbir engel kalmamıştı. 1923 yılında, Alman halkının üçte birinin kahramanlardan, üçte birinin korkaklardan ve geri kalanının hainlerden oluştuğunu söyleyen Hitler, 10 yıl sonra, buna gerçekten inandığını ispatlamıştı. Tıpkı "diğer ülkelere hiçbir zaman Almanlar ile aynı hakları tanımayacağı" sözü gibi...

Nazi doktrini, insanların aynı olmadığı, dolayısıyla aynı haklara sahip olamayacağı algılaması üzerine kurulmuştu.

Kendi içine kapanmış olan Amerika'da, bir avuç duyarlı kişinin dışında kimse Almanya'da olup bitenlere aldırmıyordu.

Roosevelt de bir süre için, içe yönelmek zorundaydı. İlk 100 gün içerisinde, Hitler kadar çalışkandı; ama farklı işler yapıyordu!

ÖNCE BANKALAR...

Roosevelt önce bankaların hepsini kapattı ve yeni bir bankacılık kanunuyla bu sektörü yeniden yapılandırdı. İçki yasağını kaldırdı. Kamu fonlarını, çiftçi ve sanayicilerin sorunları için kullanan planları gündeme getirdi.

Roosevelt tüm bunları yaparken halkın hiçbir kesimini küstürmemeye dikkat gösterdi. Bu nedenle tam dört kez seçilen tek başkan oldu.

Binlerce genç Berlinlinin, 1930'ların başındaki sevgi gösterileri içinde, Hitler'in çevresinde, bir 'Führer Efsanesi' doğdu (sağ sayfada, üstte). Yıl 1933; ABD Başkanı Roosevelt, ailesiyle birlikte (solda). Nazi Partisi'nin Berlin'deki merkezinde yer alan gamalı haç ve altında yer alan; "Tek halk, tek devlet, tek lider" ibaresi (sol sayfada, ortada).

Hitler ise Dr. Schacht'ın ekonomiyi yönlendirmesiyle işsiz sayısını 6 milyondan bir milyona kadar indirmeyi başardı. Ne var ki, planladığı otoyollarda gitmesi için tasarladığı Volkswagen'i söz verdiği gibi işçilere dağıtamadı! 1935'den itibaren ülkenin kaynakları, silahlanmaya akacaktı...

Savaş rüzgarları yaklaşırken Roosevelt Amerikalılara, bu işin ucunun onlara da dokunacağını anlatmaya çalıştı.

TAŞLAR YERİNE OTURMUYORDU

Diktatörlüklerle dolu bir dünyada hiçbir taş yerine oturamazdı. Tarafsızlık yasalarıyla elinin kolunun bağlanmasına rağmen, savaş başladıktan sonra Roosevelt yine de önce İngilizlere, sonra da Ruslara yardım elini uzattı.

Bunun için, 'ödünç verme' ve 'kiralama' gibi yöntemler üretti.

Roosevelt bir gün Hitler'e karşı savaşacaklarına ve o gün gelinceye kadar, İngiltere ile Rusya'nın bu savaşta kalması gerektiğine inanıyordu.

1940 seçimlerinde, hem Roosevelt hem de rakibi Wendell Willkie izolasyonizme (içe kapanma) karşıydılar; ama bunu açıkça dile getiremiyorlardı.

Roosevelt üçüncü kez başkanlığa seçilirken, Japonya'yı da fiili bir ambargoyla sıkıştırmaktaydı. Nihayet Pearl Harbur baskını ile ABD de savaşa girdi... ■

Aynı yıl, aynı ayda öldüler

Savaş rüzgarları Hitler ile Roosevelt'i, dünyanın en güçlü iki ordusunun başkomutanları olarak karşı karşıya getirdi... Roosevelt ABD anayasasına göre, silahlı kuvvetlerin başkomutanı idi. Ancak politika ve genel esaslar dışında, strateji belirlemeye kalkışmadı. Bu işleri, başta Marshall olmak üzere, generallerine bıraktı. İlkelerin belirlenmesi, hangi cephelerin öncelik taşıyacağı, savaşın politik sorunlarının nasıl çözüleceği ve savaştan sonra nasıl bir dünya düzeni kurulacağı gibi konularda yoğunlaştı. ABD'nin büyük potansiyeli, 1942'den sonra ibreyi müttefikler lehine çevirdi. Artık Hitler kaybetmekte olduğu bir savaşı sürdürmekteydi. Roosevelt *(sağda)*, Churchill ile birlikte Cazablanca, Kahire, Tahran, Yalta ve Atlantik'in dört köşesini gezerken, Hitler'in son yılları Bavyera'daki dağ evi, Rastenburg'daki karargahı ve Berlin'deki sığınakta geçti. Giderek gerçeklerle bağlantısı kesildi. Akılla değil dürtüleriyle hareket etmeye başladı... Roosevelt de, Hitler de 1945 baharında öldüler... Hitler, 30 Nisan günü, Rus askerleri sığınağına 300 metre yaklaştıklarında, intihar etmişti... Boğuştuğu devasa sorunlar nedeniyle 1945 yılına son derece yorgun girmiş olan Roosevelt ise, 12 Nisan günü Warm Springs'deki çalışma odasında, bir beyin kanaması sonucu ölmüştü...

Yıl 1925; adres Schellingstrasse, 50 numara: Nasyonal Sosyalist Parti'nin Yönetim Kurulu toplantısında, Hitler Parti'nin etkinliklerini aktarıyor (sol sayfada).

merakediyorum@googlegroups.com

Gazete sayfalarında unutulmuş bir facia

Trak neden battı?

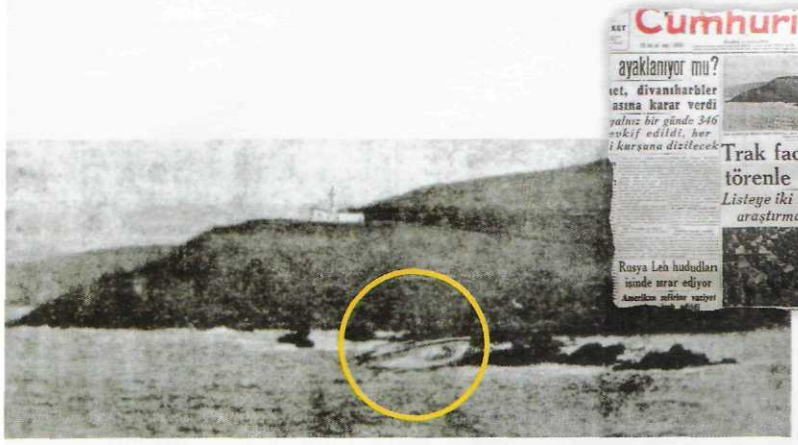
18 Ocak 1944 gecesi, 25 denizcinin genç yaşta ölümüyle sonuçlanan 'Trak Faciası' üzerinde, bugüne kadar, nedense fazla durulmadı. Ama o gece, eksi beş derece soğukta, 49 denizci saatlerce ölümle savaşmıştı.

ERTAN ÜNAL

Trak yolcu gemisine ölüm, 18 Ocak 1944 gecesi Kapıdağ Yarımadası açıklarındaki Ayandreya Feneradası kayalıklarında pusu kurmuştu. Deniz, şiddetli yıldız-poyraz fırtınasının etkisiyle gazaba gelmişti. Dev dalgalar adeta göğe yükseliyor, 1.415 grostonluk Trak gemisi, köpüklenen dalgaların arasında bir ceviz kabuğu gibi sallanıyordu. Tipiden göz gözü görmemekteydi. Kaptan köşkünde yılların süvarisi Nedim Cemşid, geceyi delmek isteyen bakışlarla Ayandreya Feneri'nin umut verici ışığını arıyordu; ama nafile... Tipi, görüş uzaklığını çok azaltmıştı. Değil feneri, birkaç metre ötesini bile görmeye olanak yoktu.

Denizyollarının en yeni ve modern gemilerinden biri olan Trak, bir gün önce İstanbul'dan Gelibolu'ya asker götürmüş, daha sonra dönüş ha-

Cumhuriyet gazetesi foto muhabiri, faciadan bir gün sonra, olay yerinde batık Trak gemisini görüntülemişti (solda). Trak'ın 'İkinci Çarkçı'sı Cahit Saydun kazadan sonra olayı anlatıyor (sol sayfada, altta). 20 Ocak tarihli Cumhuriyet kupürü (sol altta).

zırlığına başlamıştı. Ancak tam bu sırada, Çanakkale'den gelen bir telsiz emri, geminin rotasını değiştirmesine neden oldu. Gelen emirde, geminin Bandırma Limanı'na giderek buradaki yolcuları alması istenmekteydi.

Trak'ta göreve başlayalı henüz 10 gün olan süvari Nedim Cemşid, önce hava şartlarının kötülüğünü gerekçe göstererek, bu yolculuğun tehlikeli olabileceğini bildirdi. Ancak emir kesindi. Geminin mutlaka ve hem de zaman kaybetmeden Bandırma'ya gitmesi isteniyordu. Kaptan tüm uyarılarına rağmen emrin yinelendiğini görünce, Bandırma'ya hareket etti. Aslında bu emir, kaptan, mürettebattan 24 kişi ve Trak gemisi için bir 'ölüm emri' idi...

Trak Gemisi, dalgalarla boğuşa boğuşa saat 22.00 sularında Kapıdağ Yarımadası ile Ayandreya Feneradası arasındaki dar geçide girmişti. Bu geçit, sakin havalarda rahat bir su yoluydu. Ama şimdi, fırtınanın gazaba getirdiği amansız dalgalar, Ayandreya'nın gece karanlığında büsbütün

korkunçlaşan sivri kayaları, burayı bir 'ölüm tuzağı' haline getirmişti ve işte Trak, 1.5 mil genişliğindeki bu geçitte ilerlemeye çalışıyordu.

Saatler 22.45'i gösterirken, gözcülük yapan mürettebattan biri heyecanla, "Kayalar" diye bağırdı. Gerçekten de Ayandreya Feneradası'nın kayalıkları gecenin karanlığı içinde, birden heyula gibi karşılarına dikilivermişti. Trak, amansız bir öfkeyle bordasını döven dalgaların ve fırtınanın etkisiyle, bu koca kayaların üzerine doğru hızla sürükleniyordu... Aynı anda, geminin telsizcisi ilk S.O.S işaretini verdi. Fırtınaya ve denize rağmen hızını azaltamadığı daha sonra saptanan Trak, büyük bir gürültüyle kayalara bindirdi. Aynı anda tekne, maki-

Marmara'nın üç gülü: Sus, Marakaz ve Trak

Antik dönemde Trakya bölgesinde yaşayan halkın adını taşıyan 'Trak', Denizbank Genel Müdürlüğü tarafından 1937 yılında Almanya'ya sipariş edilen üç gemiden biriydi *(üstte)*. Diğer iki gemiyse 'Sus' ve 'Marakaz' adlarını taşımaktaydı. Trak'ın planları Türk mühendisleri tarafından Marmara Denizi'nin özellikleri göz önünde tutularak hazırlanmış; gemi, 9 milyon 400 bin Türk Lirası'na mal olmuştu. Almanya'da Kiel Limanı'da Krupp Fabrikaları'nın 'Germania Werft' inşaat tezgahlarında 571 sıra numarasıyla yaptırılan gemi, 1938 yılında Kaptan Kenan Özdeş tarafından teslim alındı ve 16 Mayıs 1938 günü İstanbul'a getirilerek sivil denizcilik filomuza katıldı. İlk seferini 21 Mayıs 1938 günü büyük bir davetli topluluğunun katılımıyla Mudanya'ya yapan Trak'ın azami hızı 18 mil olup, 1.415 gros-tonluktu. 80 metre uzunluğunda ve 13,5 metre genişliğinde, çift uskurlu gemiye, 'dönemin en modern gemisi' gözüyle bakılmaktaydı. Trak'tan sonra hizmete giren Sus ve Marakaz gemileri de onunla aynı özellikleri taşımaktaydı. Kaptan Oktay Sönmez'in deyimiyle, "Marmara'nın üç gülü" olan bu güzel gemiler, yıllarca özellikle Gemlik-Mudanya hattında yolcu taşıdı. Trak daha 6 yaşındayken, geçirdiği kaza sonucu, kardeşlerinden ayrılırken, diğer ikisi, tam 35 yıl aralıksız çalıştıktan sonra, 1973'te özel bir şirkete satıldı. Onların yerini daha sonra, 'Avşa' ve 'Uludağ' gemileri alacaktı.

merakediyorum@googlegroups.com

Cumhuriyet gazetesi muhabiri, Trak faciasından yaralı olarak kurtulanlarla Liman Hastanesi'nde görüşüyor (sağda). Trak faciasını soruşturan Araştırma Komisyonu kazadan kurtulanların ifadesini alıyor (en sağda).

ne dairesinin üzerinden kağıt gibi yırtılıverdi. Açılan gedikten sular, cehennemi bir hızla içeriye doluyor; Trak, burnu havada, kayaların üstünde, suya gömülüyordu.

Trak'ın kayalara çarpmasıyla birlikte denizciler can havliyle birer ikişer kendilerini denize attılar. Ama tüm kurtuluş ümitleri boşuna gibiydi. Sıfırın altında 5 derece soğukta, korkunç dalgalar denizcileri oradan oraya savuruyor, fırtına yüzlerinde adeta kırbaç gibi şaklıyordu.

Sudan çıkıp kayalara tırmanmak isteyenler, bir-iki hamleden sonra kendilerini yine dalgaların arasında buluyordu. Yağan karın büsbütün kayganlaştırdığı, bıçak gibi keskin hale getirdiği kayalar, soğuktan donmuş ellerin tutunmasına imkan tanımıyor, ama yine de gemiciler ellerinin derilerinin soyulması, yırtılması pahasına buraya çıkmaya çalışıyorlardı. Bazıları ise Trak'ın henüz su üstünde bulunan kısmına tutunuyorlardı...

Sabaha karşı, karanlığı delmeye çalışan bir ışık, suyun içinde yaşam savaşı verenler için umut kaynağı oldu. S.O.S çağrısını alan gemilerden Çanakkale, olay yerine gelmiş, kazazedeleri arıyordu. Gemiciler hep bir ağızdan olanca güçleriyle bağırmaya başladılar. Ama şiddetli tipi yüzünden, onları kimse görmüyordu. Çanakkale'nin projektör ışığı bir süre sonra kaybolunca umutlar da tükendi.

Gemide İkinci Çarkçı ola-

1944 yılında Türkiye'de neler yaşanmıştı?

Türkiye, hükümetin izlediği politika sayesinde 1944 yılında da İkinci Dünya Savaşı'nın dışında kalabilmiş; ama savaşın getirdiği tüm yoksunluk ve kısıntılardan da nasibini almıştı.

Çakmak, emekliye sevk...

Yeni yılın ilk önemli olayı, Cumhuriyet'in ilk Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın *(solda)* 12 Ocak günü 'yaş haddinden' emekli olmasıydı. Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra tam 23 yıl süreyle Genelkurmay Başkanlığı yapan Mareşal Çakmak'ın yerine, Orgeneral Kâzım Orbay atandı.

Büyük deprem

1 Şubat günü Bolu, Çankırı, Düzce, Hendek ve Adapazarı'nda meydana gelen ve İstanbul'da da hissedilen deprem tam 2 bin 800 kişinin ölümüne yol açtı. Depremde 5 bin ev yıkıldı *(üstte)*, açıkta kalan ailelerin bir kısmı İstanbul'a getirildi. Aralıklı olarak 8 gün süren depremden sonra, büyük bir yardım kampanyası açıldı ve yaralar sarılmaya çalışıldı.

Sanatta yaprak dökümü

'Milli Edebiyat' akımının öncüleri arasında yer alan şair Mehmet Emin Yurdakul *(sağ üstte)*, 14 Ocak günü; ünlü romancı Hüseyin Rahmi

rak görev yapan Cahit Saydun, gövdenin yırtılmasıyla birlikte bir anda kendini denizde bulmuş, 45 derece sıcaklıktan sıfırın altında 5 derece soğuğa çıkmanın şokunu atlatmaya çalışırken, bir dalga kendisini kayalıklara savurmuştu. Cahit Saydun, bundan sonrasını gazetecilere şöyle anlatıyordu:

"Hayatta kalabilmek için yaptığımız mücadele sabaha kadar sürdü. Sabah fener bekçisi bizi görüp kayıkla geldi..."

İşte tam o sırada, Sus ve Alemdar tahlisiye gemileri de imdada yetişir; filikalarını denize indirip 49 Trak mürettebatının 24'ünü kurtarıp İstanbul'a getirir. Gemi personelinden 25'i donarak ya da boğularak can verir. Son ana kadar gemisini terketmeyen Kaptan Nedim Cemşid'in cesedi de iki ay sonra, Bandırma sahilinde bulunur.

Gürpınar 8 Mart günü; tiyatro ve sinema sanatçısı Hazım Körmükçü ise 1 Nisan günü yaşama veda ettiler. 'Sivil ressamlar' kuşağının ilk temsilcileri arasında yer alan Şevket Dağ ise 24 Mayıs'ta bu yaprak dökümüne katıldı.

Trak gemisinin süvarisi Nedim Cemşid, II. Kaptan Arif Turan ve telsizci Muzaffer Erol'un kimliklerinde yer alan fotoğrafları *(üstte; soldan sağa doğru)*... Faciada üçü de yaşamlarını yitirdiler.

Trak'ın batışından sonra, bir sorumlu aranmaya başlandı. Kimine göre kaptan Nedim Cemşid sorumluydu, kimine göre ise kötü hava şartlarını bile bile ona Bandırma'ya gitme emrini verenler...

Basındaki bu 'Suçlu kim?' tartışmasının ardından, kurulan 'Araştırma Komisyonu' bir rapor hazırladı ve 'faciadan kimsenin sorumlu olmadığı' açıklığa kavuşmuş oldu! Kaza dosyası da böylece kapandı. ■

İnönü, Barbaros Anıtı'nı açtı

İstanbul'da, Türk denizcisi Barbaros Hayrettin Paşa'nın, Beşiktaş Meydanı'nda yaptırılan anıtı, 25 Mart günü dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından törenle açıldı. Anıt, heykeltraş Zühtü Müritoğlu ve Hadi Bara'nın imzalarını taşıyordu.

Ali İhsan Sabis yargılanıyor

Emekli general Ali İhsan Sabis, 'Türk Gençliği' ve 'Türk Subayları' imzasıyla Mayıs ayında çeşitli adreslere gönderdiği mektuplar nedeniyle yargılandı *(solda)*. Sabis, 5 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı.

'Karartma Geceleri'

7 Ağustos'ta aralarında İstanbul'un da bulunduğu 39 il merkezinde, 'karartma' uygulamasına geçildi. Aynı gün, "Memlekete düşman indirilmesine karşı, Müdafaa Mükellefiyeti Yasası'nda yapılan değişiklikle, 16-60 yaş arasındaki erkeklerle, 20-45 yaş arasındaki kadınlara hizmet yükümlülüğü" getirildi *(üstte)*.

merakediyorum@googlegroups.com

CIA'den 007 James Bond'a

Türkiye'de casusluğun altın yılları

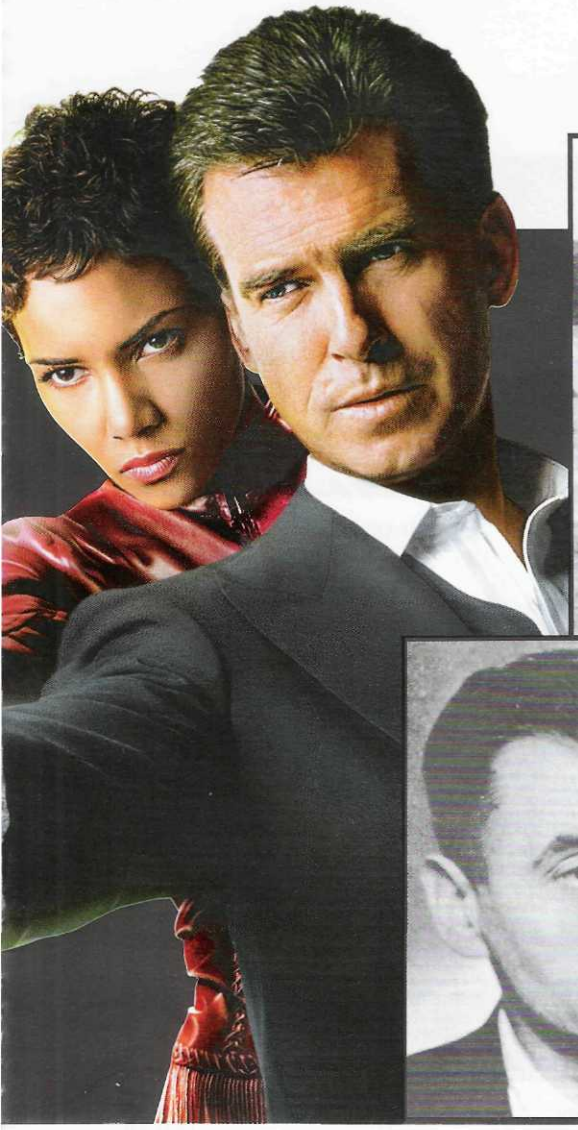

İstanbul ve Türkiye atmosferi, Soğuk Savaş dönemine ilişkin casusluk romanlarında, sık sık karşımıza çıkar. Bunun ardında, gerçek 'öyküler' vardır.

A. Ömer Türkeş

İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın şu sıralar kamuoyuna açtığı 'Soğuk Savaş devresi' kayıtları, tarihçiler ve siyaset uzmanları için, yakın dönemin karanlık noktalarını aydınlatacak dev bir arşiv niteliği taşımakta... İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın belgeleri, söz ko-

II. Dünya Savaşı sırasında tarafsızlığını koruyan Türkiye'den ilginç bir manzara: İstanbul'da, Alman ve İngiliz bayrakları yan yana.

nusu dönemde, İstanbul'un tam bir 'casuslar kenti' olduğunu da ortaya koyuyor. Yerli araştırmacılarımız arşivlere henüz el atmadıklarından, olup bitenler hakkında yeterli bilgilere sahip değiliz. Ancak casuslar savaşının Türkiye'ye yansımasını konu alan romanları karıştırmak bile, bize o günlerin 'havası' hakkında bir fikir verebiliyor...

İKİ SAVAŞ ARASI...

Türkçeye tercüme edilen casusluk romanları içinde, mekan olarak Türkiye'yi seçenler arasında, ilk sıraya yerleştirilebilecek 'İstanbul Treni'nde (1932) Graham Greene, İstanbul'a doğru yola çıkan Şark Ekspresi'nde geçen bir casusluk hikayesi anlatır. Her ne kadar mekan olarak Türkiye'yi seçmemişse de, Georges Simenon'un 'Karşı Penceredeki İnsanlar' (1933) romanının kahramanı da Batum'daki Türk konsolosudur ve bir 'erken dönem Soğuk Savaş hikayesi' olarak nitelenebilir. Bu kitabında Simenon, Türkiye Cumhuriyeti'nin o yıllardaki düşünsel ve ruhsal atmosferini yansıtmada çok başarılıdır.

Kitaplarında Türkiye'ye özel bir yer veren en önemli polisiye yazarı ise, kuşkusuz Eric Ambler'dir. Ambler'in casuslukla cinayetin içiçe geçtiği -yakın tarihte yeni baskıları da yapılan- 'Dimitrius'un Maskesi' (1938) ve 'Korkuya Yolculuk' (1940) romanlarının ilk bölümleri İstanbul'da geçer.

I. Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmeler üzere kurulan 'Dimitrius'un Maskesi'nde, genç Cumhuriyet'in gizli polis teşkilatının başındaki 'Albay Haki' tiplemesi, II. Dün-

Gerçek öykülerden 007'ye...
17 Ocak'ta vizyona girecek son James Bond filminin Pierce Brosnan'ı ve Halle Berry (sol üstte). CIA'e bağlı OSS'nin Türkiye Kolu Komutanı Yarbay Lanning Macfarland Yugoslav gerillalarıyla (üstte). II. Dünya Savaşı Almanya'sının Türkiye'deki casusluk faaliyetleri şefi Ludwig Moyzisch (solda).

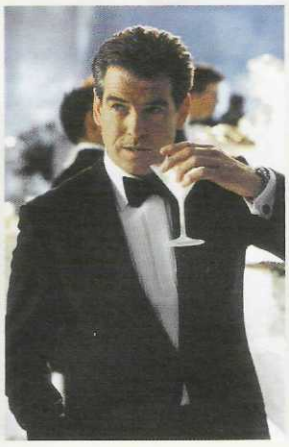

1942'de III. Reich'ın Türkiye'deki temsilcisi Büyükelçi Franz von Papen, askeri ataşeleriyle birlikte Ankara'da (solda; soldan ikinci).

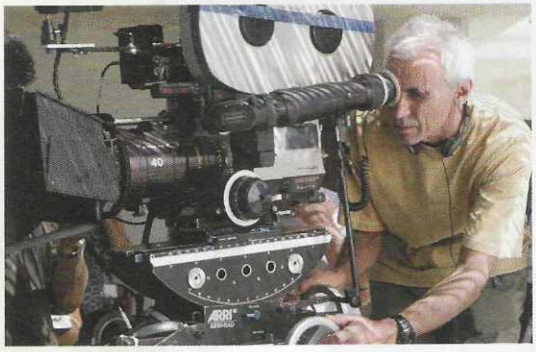
merakediyorum@googlegroups.com

James Bond, yine vizyonda!

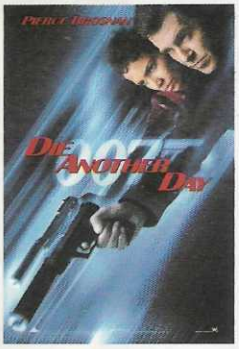

20. James Bond filmi, 17 Ocak'ta Türkiye'de de vizyona giriyor. Çekimlerine Ocak 2002'de Londra'da Pinewood Stüdyoları'nda başlanan "Die Another Day" filminin diğer çekim mekanları, İzlanda, Hawaii ve İspanya... Kırk yıl önce hasılat rekorları kıran "Dr. No" ile başlayan James Bond serisinin bu son filminin yönetmeni, "Once Were Warriors", "The Edge" ve "Along Came a Spider" ile tanınan Lee Tamahori... "GoldenEye", "Tomorrow Never Dies" ve "The World is Not Enough" filmlerinin James Bond'u Pierce Brosnan filmde bu kez, 'bir vatan hainin peşinde' Kuzey Kore'de karşımıza çıkıyor. 'Kaçınılmaz olarak' kendisine 'eşlik eden' Bond kızları ise iki Amerikalı yıldız: Halle Berry ve Rosamund Pike... Kuzey ve Güney Kore'yi birbirinden ayıran silahsız bölgede yüksek hızlı bir hovercraft'ın peşine düşen Bond, Hong Kong'dan Küba'ya, oradan Londra'ya kadar uzanan heyecanlı bir aksiyon içinde... Tabii ki 'vatan hainin maskesini de düşürüyor' bu arada... Ve tabii ki 'yeni bir dünya savaşını' da engelliyor! Bu arada, yolu İzlanda'ya bile düşüyor; orada, bir 'canavar ruhlu adamın' yaptırdığı tamamen buzdan şatoda geziniyor. Filmde, yeni silahlar, aşk, aksiyon, her şey var!

ya Savaşı'nı konu edinen 'Korkuya Yolculuk'ta da çıkar karşımıza.

DÖNÜM NOKTASI: II. SAVAŞ

Casusluk romanlarının modern tarihi, I. Dünya savaşı sonrasında başlar. Türün ilk ustaları arasında kendisi de aktif bir istihbarat elemanı olan Somerset Maugham ve Eric Ambler isimleri öne çıkıyor. Özellikle 1939'da yazdığı 'Dimitrios'un Maskesi' adlı romanıyla 'thriller' denilen türün öncüsü olarak kabul edilen Eric Ambler, klasik polisiyelerle casus romanları arasında bir geçişi temsil eder.

Türdeki asıl gelişme ise, II. Dünya Savaşı'na katılan entelektüellerin istihbarat servislerinde hizmet vermesiyle başlamış, Graham Greene, John Le Carré ve Ian Fleming gibi meslek erbapları casuslar dünyasının çeşitli görünümlerini yansıtmışlardır.

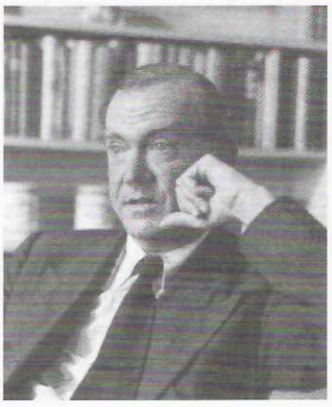

Modern casusluk romanlarının öncüsü Somerset Maugham (sağda) ve bir sonraki kuşaktan Graham Greene (en sağda).

Casuslar kadar, onların mitolojisini yaratan casusluk romanları da Soğuk Savaş'ın önemli bir parçasıydılar: Ünlü kuramcı Ernest Mandel'in dediği gibi, casus romanının ayrıntılı bir tarihini, ABD'nin Soğuk Savaş ve yumuşama yılları boyunca süren dış politikasındaki gelişmeler silsilesiyle anlatmak gerekir...

SAVAŞ DÖNEMİ İSTANBUL'U

1980'lerde, Amerikalı dış politika uzmanı ve öğretim görevlisi Barry Rubin'in uzun soluklu araştırmalara dayanarak kaleme aldığı 'İstanbul Entrikaları' bir roman değil, farklı casusluk öykülerini birleştiren ilginç bir belgeseldir. Ama adından da anlaşılacağı gibi, kitapta Savaş yıllarının

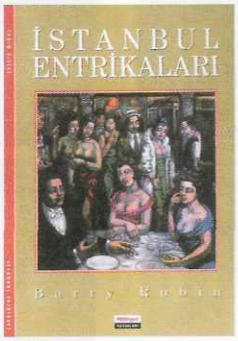

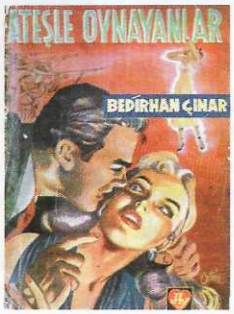
İstanbul'una ilişkin etkileyici panoramalar da çizilir:

"İstanbul, İkinci Dünya Savaşı'nın casusluk merkeziydi. Müttefik ve Mihver devletlerinden 17 istihbarat örgütü bu kentte çalıştı. (...) İstanbul, birbirinin can düşmanı kişilerin şık restoranlarda yan yana masalarda oturup çigan müzikleri dinledikleri günleri yaşadı. Bir Alman ve bir Amerikan istihbarat ajanının aynı anda aynı güzel Macar şarkıcıya âşık oluşlarına tanık oldu."

Rubin'in anlattıkları, 'bir casus romanı kadar' heyecan vericidir! CIA'nın kaynak kuruluşu OSS'nin (Office of Strategic Services) İstanbul faaliyetlerine de geniş yer ayrılan kitapta, "200'ü aşkın insanın her tarafa toptan, gazetecilere de perakende bilgi sağlayarak nasıl geçindiği"; "casusluk operasyonları için" nasıl 'paravan pastaneler' kurulduğu; propaganda uzmanlarının nasıl, "sinemalarda kendi görüşlerine yakın filmlerin oynamasına çalıştığı" bir bir aktarılır.

YERLİ KALEMLERDEN...

Edebiyat dünyası için zengin bir kaynak olabilecek bu 'casus savaşları', ne yazık ki yerli edebiyatımıza pek az yansımıştır.

Muhtemelen, muhalif kimliğiyle var olan Türk aydınının, doğrudan devletin alanına giren bir konuda kalem oynatmaktaki gönülsüzlüğü, casus romanlarının Cumhuriyet döneminde yaygınlaşmama nedenidir.

Akla gelen ilk örnek, Esat Mahmut Karakurt'un sıcağı sıcağına kaleme aldığı ve 'kahraman Türk casusunun' Nazilerin Türkiye'ye yönelik oyunlarını nasıl bozduğunu anlatan 'Ankara Ekspresi'dir (1946).

'İngiliz Kemal' adıyla tanınan Esat Tomruk'un -gerçekten yaşamış bu Türk ajanının- maceralarından etkilenerek yazılan 'İngiliz Kemal II. Dünya Harbinde' romanı da (1950) ilgiye değer. 'İngiliz Kemal' sinemaya da uyarlanmıştır.

Bedirhan Çınar'ın 'Ateşle Oynayanlar'(1954) ve Nihal

Fleming'in '007' dizisi

II. Dünya Savaşı sırasında, Kraliyet Deniz Kuvvetleri istihbarat servisinde yüksek düzeyde görevler üstlenen ünlü İngiliz yazarı Ian Fleming (1908-1964), yarattığı 'James Bond 007'nin maceralarını bize tam 14 roman boyunca anlatır *(üstte)*. Hepsi sinemaya uyarlanan bu romanlar şöyle sıralanırlar: Casino Royale (1953), Live and Let Die (1954), Moonraker (1955), Diamonds Are Forever (1956), From Russia With Love (1957), Doctor No (1958), Goldfinger (1959), For Your Eyes Only (1960), Thunderball (1961), The Spy Who Loved Me (1962), On Her Majesty's Secret Service (1963), You Only Live Twice (1964), The Man With The Golden Gun (1965), Octopussy (1966).

Muzaffer Tema, Eşref Kolçak ve Ayhan Işık, bir 'İngiliz Kemal' filminde: "Atatürk'ün Casusu İngiliz Kemal Lawrense Karşı" (en solda). Kendisinin de bir istihbaratçı olduğu ortaya çıkan modern casusluk romanları yazarı John Le Carré (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

ABD Büyükelçisi Laurence Steinhardt, 1942'de Ankara'ya gelişinde itimatnamesini sunmak üzere Çankaya Köşkü'ne çıkıyor (sağda). Aynı yıl Hitler Almanya'sının Ankara Büyükelçisi olan von Papen, Hitler ile birlikte Berlin'de (sağ üstte). Yine bu dönemde İngiliz Büyükelçisi olan Sir Knatchbull Hugessen (en sağda).

Karamağaralı'nı 'Uğursuz Fotoğraf' (1962) romanları da Barry Rubin'in 'İstanbul Entrikaları' kitabındaki entrikalara benzer hikayeler anlatırlar.

Son yıllarda ise, Türkçe yazılan romanlarda, II. Dünya Savaşı'ndaki Türkiye atmosferinin yeniden canlandırıldığını görüyoruz Gülseren Engin'in 'Cehennemde Bir Ada'sı (2001), Kamuran Gürün'ün 'Selin ile Celin'i (2002) ve Ayşe Kulin'in şu aylarda yayımlanan 'Nefes Nefese'si, 1940'lı yıllarda Türk istihbaratının karşı istihbarat servisleriyle giriştikleri mücadelelere ayrılmıştır.

'SOĞUK SAVAŞ' GELİNCE...

İstanbul ve Türkiye atmosferinin, Soğuk Savaş dönemine ilişkin casusluk romanlarında, tüm dünyada yeniden hatırlandığını görüyoruz. Elbette bunların içinde, en ünlüsü Ian Fleming'in 'Rusya'dan Sevgilerle'sidir (1963).

Fleming'in 'James Bond' ile başlattığı eylem ve macera adamı 'süper ajan' tipi -Soğuk Savaş yıllarının da etkisiyle- büyük ilgi gördü.

Kısa sürede, casusluk edebiyatı içinde adeta yeni bir alan yarattı. 'James Bond'lar, sinemaya aktarıldı, kötü taklitleri peş peşe sıralanıverdi...

İşin aslına bakılırsa, James Bond maceralarının arkasında, Ian Fleming'in casuslar dünyasına yönelik müstehzi tebessümü ortaya çıkar... Ancak Soğuk Savaş atmosferinde, çok farklı bir yere oturtuldu James Bond; sinemaya aktarıldığında ise tümüyle başkalaştı ve tüketiliş biçimi antikomünist politikalara uygun bir hal aldı.

James Bond da İstanbul'a geldi tabii ki!.. James Bond ile

'Bizimkiler' Kore'den sonra

Soğuk Savaş'ın Türkçe'deki casusluk romanlarına -Batı'dan tercüme örneklerin de etkisiyle- yansıması, iki kutuplu dünyanın Kore'deki sıcak karşılaşmasından ve Türkiye'nin de bu savaşta yer almasından sonradır. Esat Mahmut Karakurt'un *(üstte)* 'Erikler Çiçek Açtı' (1952) ve 'Kadın İsterse' (1960) romanlarında, Türk ajanları komünistlerle ilk kez karşı karşıya gelir ve -ırk vurgulu- üstün özellikleriyle, onları alt etmeyi başarırlar.

Sovyet ajanları arasında İstanbul'da yapılan düelloda, Fleming'in en büyük kozu, İstanbul'un büyüleyici atmosferi oldu; Bond -geleneklere uyup- Şark Ekspresi ile ayrıldı Türkiye'den...

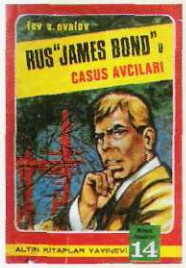
NATO'DAN TÜRKİYE'YE BAKIŞ

II. Dünya Savaşı sonrasında, tercihini ABD yönünde kullanıp NATO ve CENTO gibi askeri paktlara üye olan Türkiye, coğrafi konumu da göz önüne alındığında, Soğuk Savaş'ın etkilerini en çok hisseden ülkeler arasındaydı...

"Bu romanda nakledilen vak'anın büyük bir kısmı aynen yaşanmıştır... Romanın muharriri Fransız Jean Bruce, İzmir'de ve İstanbul'da yaşamıştır. Memleketimizi ve bizleri böylece yakından tanımak fırsatı bulmuştur" tarzındaki bir çevirmen önsözüyle başlayan (gazeteci Hikmet Bil'in çevirisi) ve 1950'lerin İzmir atmosferinde geçen Jean Bruce'un 'NATO'da Casus Var' adlı romanındaki hikaye de ilginçtir...

'Öteki kutbun' hikayeleri

Soğuk Savaş'ın öteki kutbundan yazılan casusluk romanları hakkında yeterince bilgimiz yok; ama bildiğimiz en gözü pek 'komünist casus' Zakof'un yolu da İstanbul'dan geçmiş. Bulgar yazar Andrey Gulyaşki, 'Bulgar Casus Kıranı' adıyla anılan bu komünist ajanının, 'Zakof James Bond'a Karşı' (1965) adlı macerasına İstanbul'u katmayı unutmamıştır... Son yıllarda, casuslar dünyasının aktörlerine; onların kendilerini adadıkları meselelerin, iktidarı ellerinde bulunduran yönetici kadro ve sınıflar tarafından 'satılışına'; hüzün dolu gözlerle bakan romanlarla da karşılaşıyoruz. Örneğin Tarık Ali'nin *(sağ üstte)* 'Ayna Korkusu' (2000) ve Michael İgnatieff'in 'Asya'sı (2001), Ekim Devrimi'nden Stalin dönemine, II. Dünya Savaşı'ndan Gorbaçov'a kadar, geniş bir siyasi tarih yelpazesi içinde; Sovyet gizli servislerinin faaliyetleri üzerinden yaptıkları sistem eleştirileriyle dikkat çekiyorlar.

Roman, Soğuk Savaşı, komünistlerin İzmir'deki NATO Karargahı'na yönelik operasyonu etrafında canlandırırken, o zamanki deyimle "aynı Pakt içinde yer almalarına rağmen", Türkiye ve Yunanistan arasında sürüp giden geleneksel bir başka 'Soğuk Savaş'a da göndermelerde bulunur.

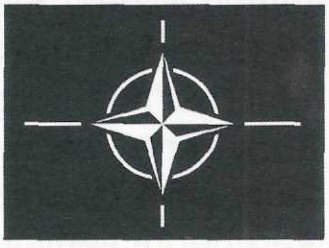

ABD ÜSLERİNİN YARATTIĞI KRİZ

1962'de, Küba'daki Sovyet, Türkiye'deki ABD üsleri nedeniyle uluslararası bir kriz yaşanır. Aynı yıllarda, C. Crain 'İstanbul'dan Sevgilerle' adlı romanı yazar. Kitap'ta, SOD 45 kodlu NATO ajanı, 27 Mayısçı subaylara karşı düzenleyecekleri bir komployla Türkiye'yi NATO'dan koparmaya çalışan gizli bir örgütün peşine düşmektedir...

Yine Yunanistan'ın adının anıldığı hikayedeki Türkiye atmosferinin çok iyi yansıtıldığını söylemek gerekir. Ayrıca bu hikayenin, bugün kimi çevrelerde tartışılan, "27 Mayıs ABD tarafından, Türkiye'yi Sovyetler'e yakınlaştırma yolunu seçen Menderes'e karşı yapıldı" iddialarını anımsattığını da insan, ister istemez düşünüyor...

1948'de NATO'nun kuruluş toplantısı (solda). Kısaca NATO diye anılan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün amblemi (üstte).

merakediyorum@googlegroups.com

Fevziye Kıraathanesi'nde 93 yıl önce...

'Türklüğe dair' konferans

Ocak 1909'un ilk günlerindeki konferansında Ahmed Midhat Efendi, 1932'de I. Türk Tarih Kongresi'nde geliştirilecek 'Türk Tarih Tezi'nin ve 'Güneş-Dil Teorisi'nin işaretlerini veriyordu.

BEŞİR AYVAZOĞLU

Orenburg'da çıkan 'Vakit' gazetesinin başyazarı Fatih Kerimî, Balkan Harbi'ni takip etmek üzere geldiği İstanbul'da, 16 Aralık 1912 sabahı, Sabah gazetesini okurken dördüncü sayfada 'Ziya-ı azîm' başlığını taşıyan kısacık bir haberi okuyunca beyninden vurulmuşa döndü:

1890'ların başında Mülkiye'deki talebeliği sırasında onlarca eserini okuduğu ve tanıştıktan sonra yakın ilgisini ve yardımlarını gördüğü Ahmed Midhat Efendi ölmüştü.

İyi ama nasıl olur da, Osmanlı kültür ve edebiyatına o kadar hizmet etmiş ve bütün ömrünce bıkıp usanmadan yazmış büyük bir yazarın ölüm haberi dördüncü sayfada yedi sekiz satırlık bir haberle geçiştirilirdi?

Fatih Kerimî, gazetesine gönderdiği 17 Aralık tarihli uzun mektupta, Ahmed Midhat Efendi'nin ölümünün ardından yaşanan tuhaf sessizliği ve sıradan cenaze törenini; Rusya'da iki yıl kadar önce Profesör Murmusof'un ölümünün ardından bütün Rusya'ya yayılan büyük matem havası, muhteşem cenaze merasimi ve gazetelerde bir hafta boyunca çarşaf çarşaf yayımlanan yazılarla karşılaştırdıktan sonra şöyle diyordu:

"Doğrusunu söylemek gerekirse Türkler sağlığında onun kıymetini bilmedikleri gibi cenazesini de adamakıllı defnedemediler. Binlerce teessüf!"

'RUSYALI İSLAM TALEBESİ'

Ahmed Midhat Efendi, Rusya Türkleri arasında çok tanınan ve okunan bir yazardı. Tahsil, ticaret ve hac gibi vesilelerle İstanbul'a yolu düşenler onu mutlaka ziyaret eder, eserlerini zevkle okudukları bu koca yazarı yakından görüp tanımak isterlerdi. Ahmed Midhat da, Rusya Türklerine özel bir ilgi gösterir, İstanbul'a tahsil için gelen Rusyalı talebeleri koruyup kollardı; Beykoz'daki çiftliğinin ve yalısının kapıları onlara her zaman açıktı. Kazan Tatar edebiyatının kurucu isimlerinden biri olan Fatih Kerimî'yi ise evladı gibi severdi.

Fevziye Kıraathanesi'ndeki fasıllar

Reşat Ekrem Koçu'nun İstanbul Ansiklopedisi'nde Reşad Mimaroğlu tarafından yazılan maddeye göre, en parlak zamanını II. Abdülhamid devrinde yaşayan Fevziye Kıraathanesi, Şehzadebaşı caddesinde *(üstte; caddenin 1890'lardaki görüntüsü)*, 150 kişi alacak kadar geniş, yazar çizer takımının devam ettiği nezih bir kahveydi. İstanbul'un en seçkin hanende ve sazendeleri Ramazanlarda bu kahvede fasıl geçerlerdi. Mimaroğlu, 'Fevziye Fasılları'nın alelade icralar olmadığını, çünkü bu fasılları zaman zaman Tanburi Cemil *(solda)*, Rauf Yekta *(sağda)*, Lemi Atlı *(sağ altta)* ve Şekerci Cemil gibi büyük musiki üstatlarının dinlemeye geldiklerini söylüyor. Ahmet Rasim de bir yazısında, Fevziye Kıraathanesi'nde Kemanî Tatyos takımının Ramazan dışındaki aylarda cuma ve pazar günleri 'icrâ-yı âhenk' ettiğini söyler. Genişliği dolayısıyla, II. Meşrutiyet'ten sonraki konferans furyasında öncelikle tercih edilen Fevziye Kıraathanesi'nin ne zaman kapandığı bilinmiyor.

1905 İhtilali'nin sağladığı kısmî hürriyet ortamı, Rusya Türklerinin Osmanlı Türkleriyle ilişkilerinin de artmasına yol açmış, yüksek öğrenimlerini İstanbul'da yapan Azeri Türkleriyle Kırım ve Kazan Tatarlarının sayısı hızla artmıştı. Bu öğrenciler, İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra 'Rusyalı İslâm Talebesi Cemiyeti' adında bir dernek kurarak örgütlendiler. Dernek yö-

Ahmed Midhat Efendi, gençlik yıllarında, Bedevi giysileriyle (sol sayfada).

merakediyorum@googlegroups.com

Fatih Kerimî eşi ve çocuklarıyla birlikte, 1911'de Ufa'da (sağda). Yıl 1912: Fatih Kerimî Balkan Savaşları'na gönüllü olarak giden ve cephede yaralanan kardeşi Arif Kerimî ile İstanbul'da (en sağda). Ahmed Midhat Efendi, modernleşmenin aşırı uygulamaları karşısında ilk kapsamlı eleştirileri yapan Tanzimat yazarımızdır: Savunduğu değerler, Osmanlı muhafazakârlığı tarafından beslenir (sağ sayfada, altta).

netimi, bir konferans dizisi hazırlamaya karar verince akıllarına gelen ilk isim Ahmed Midhat Efendi oldu. Türk Derneği'nin kurulduğu ve Türkçülük heyecanının özellikle gençler arasında hızla yayıldığı günlerdi.

Ahmed Midhat Efendi'nin 'Türklüğe Dair' başlığını taşıyan konferansı için, Fevziye Kıraathanesi seçildi.

Kıraathanenin geniş salonu o gün (Ocak 1909'un ilk günlerinden biri) tıka basa dolmuştu.

KİMLER ORADAYDI?

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra dinleyiciler arasından genç bir adam, Mekteb-i Harbiye'de lisan muallimliği yapan Kazanlı Akyiğitzâde Musa Bey, Rusyalı İslâm Talebesi Cemiyeti adına bir takdim konuşması yaparak Ahmed Midhat Efendi'yi kürsüye davet etti.

Ahmed Midhat Efendi, iri cüssesiyle yerinden doğrulup vakur adımlarla kürsüye geçti. Kıraathane alkıştan inliyordu. En ön sırada Veled Çelebi ve Necip Âsım gibi Türk diline ve kültürüne dair araştırmalarıyla tanınmış şahsiyetler -Türk Derneği'nin çiçeği burnunda kurucuları- muharriri avuçlarını patlatıcasına alkışlıyorlardı.

Konferansı 'Sırât-ı Müstakîm' mecmuası adına takip eden Eşref Edip ise harıl harıl not tutmakla meşguldü.

Ahmed Midhat Efendi, konferansının konusunu kısaca şöyle özetledi: "Millet-i muazzama-i Türkiyyenin ahvâli..."

Fatih Kerimî ve 'İstanbul Mektupları'

Kazan Tatar edebiyatının kurucularından biri olarak kabul edilen Fatih Kerimî (1870-1937), Balkan Harbi'yle ilgili gelişmeleri takip etmek üzere 1912 Kasım'ında geldiği İstanbul'da dört ay kadar kalmış ve başyazarı olduğu Vakit'e ve Şura gazetesine 'İstanbul Teessüratı' başlığı ile 70 yazı göndermiştir. Bu dört ay zarfında devrin önemli aydınlarıyla da görüşmeler yapan Kerimî'nin mektuplarında, 1912 yılı İstanbul'undan son derece canlı izlenimler vardır. Dr. Fazıl Gökçek tarafından Türkiye Türkçesine aktarılan bu yazılar, 2001 yılı sonlarında 'İstanbul Mektupları' adıyla Çağrı Yayınları tarafından yayımlandı.

Türklüğün, gerek kavim olarak eskiliği, gerek çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, gerekse İslâm'a kılıç ve kalemle hizmetinin büyüklüğü bakımından pek çok milletten daha çok 'mefahir'e sahip olduğunu ve bununla haklı olarak övünebileceğini söyledi; ardından Türklerin geçmişte ve bugün yaşadığı coğrafyanın genişliğini isim isim sayarak gözler önüne serdi.

Bu kadar geniş bir alana yayılmış başka bir kavim gösterilemezdi. Öyle ki Türk'ün nüfuzu Baltık denizine kadar ulaşmıştı: İşte Finliler ve Macarlar. Hepsi Türk değil miydi?

ALTAYLAR: İNSANLIĞIN DOĞDUĞU YER

Midhat Efendi'ye göre, sadece yaygınlık bakımından değil, eskilik bakımından da Türklerle yarışabilecek kavim yoktu. Tarihin 'en eski kavimler' diye kaydettiği Keldânîler, Hintliler ve Çinliler bile Türkler kadar eski olamazlardı. Son filolojik araştırmalar bütün dillerin kaynağını, etnoloji ise insanlığın menşeini Asya'da, özellikle Altaylar'da aramak gerektiğini gösteriyordu.

Açıkçası, beşeriyet Altay dağlarında doğmuş, bu dağlardan çıkarak çeşitli istikametlere yönelen nehirleri ta-

Midhat Efendi'den Türk Tarih Tezi'ne

Ahmed Midhat Efendi, Fevziye Kıraathanesi'nde verdiği 'Türklüğe Dair' konulu konferansında savunduğu fikirleri ilk defa 'Ahmed Metin ve Şirzad' (1894) adlı romanında dile getirmiştir. Esasen buna benzer fikirler, J. de Guignes'in ünlü eseri yayımlandıktan sonra Türk aydınları tarafından yavaş yavaş seslendirilmeye başlanmıştı. Nâzım Hikmet'in büyük dedesi Mustafa Celâleddin Paşa, 1869 yılında İstanbul'da, bir yıl sonra da Paris'te yayımlanan 'Les Turcs anciens et modernes' adlı eserinde Latin dilinin ve medeniyetinin Türk menşeli olduğunu ve Türklerle Avrupalıların aynı kökten geldiklerini iddia etti. Ferâizcizâde Mehmed Şakir ise 1894 yılında Bursa'da yazıp Sultan Abdülhamid'e sunduğu 'Persenk' adlı yazma eserine derkenar olarak 'Türk Dilinin Lisân-ı demi-Menşe-i Zebân Olduğuna Dair Persenk Açıklaması' başlıklı ikinci bir bölüm yazmıştı. Bu başlıktan anlaşılacağı üzere, Allah'ın cennette ilk insan ve ilk peygamber dem'e öğrettiği dilin Türkçe olduğu, dolayısıyla bütün dillerin Türkçe'den doğduğu iddia ediliyordu. Mustafa Celâleddin Paşa'nın oğlu ve Nâzım Hikmet'in dedesi Hasan Enver Paşa ise 1917 yılında 'Edebiyat-ı Umumiyye Mecmuası'nda yayımlanan yazılarında babasının fikirlerini geliştirerek Avrupa milletlerinin Türk soyundan geldiğini iddia edecekti. I. Türk Tarih Kongresi'nde *(üstte; Atatürk, I. Türk Tarih Kongresi üyeleriyle birlikte, 8 Temmuz 1932)* geliştirilen 'Türk Tarih Tezi' ve bütün dillerin Türkçe'den doğduğu iddiasına dayanan 'Güneş-Dil Teorisi', bu görüş ve iddiaların Cumhuriyet devrindeki uzantısı ve daha sistematik bir ifadesi olarak ele alınabilir *(altta; Atatürk I. Türk Tarih Kongresi'ne katılan öğretmenlerle).*

merakediyorum@googlegroups.com

Ahmed Midhat Efendi döneminde, basının da merkezi olan 'Babıali Yokuşu'nun o günlerdeki görüntüsü (üstte).

kip eden insanlar dünyaya yayılmışlardı.

Midhat Efendi'ye göre, en yeni araştırmalar, Altaylar tarafına tarih öncesinden bu yana hiç göç olmadığını, tam aksine, Altaylar'dan dünyanın dört bir tarafına sürekli göçlerin gerçekleştiğini gösteriyordu. Açıkçası, insanlığın "mahall-i intişar"ı Altaylar, bütün dillerin kaynağı ise Türkçe'ydi. İşte Sitler, yani İskitler...

Sadece Sitler mi? Eski çağlarda Anadolu'ya gelen kavimler de Türktü, on altıncı Hanedan devrinde Mısır'a hücum ederek hakimiyet kuran Hyksoslar da... Bazı tarihçilerin Fenikeli, bazılarının Arap, bazılarının da Sit (İskit) dedikleri Hyksosların Sit'liğini kuvvetle muhtemel gören Midhat Efendi'nin sağlam delilleri de vardı: Mısır'a saldıran Hyksoslar beraberlerinde yüzlerce küçük ve büyük baş hayvan getirmişler; bu da çok uzun yoldan geldiklerini gösteriyormuş. Öyle ya, "geçtikleri ormanlarda, ovalarda, sahralarda köyler, lokantalar, ekmek fırınları mı bulacaklardı?" Yiyecekleri süt, peynir gibi şeylerdi, bunun için koyunlarını ve sığırlarını yanlarında götürmek zorundaydılar. Bu sayede yıllar süren seferlere çıkabiliyorlardı. Zaten bunun için bu kavme çoban anlamına gelen 'Hyksos' adı verilmişti. Daha da önemlisi Hyksosların atları vardı ve Yunanlılar gibi, Mısırlılar da daha önce hiç at görmemişlerdi. "At Sitlik şânı, Türklük şânı olduğu için bunlar dahi Türk idiler!"

Midhat Efendi'nin sık sık alkışlarla kesilen konferansı burada bitmedi. Eski çağlarda bir süre daha cevelan ettikten sonra daha yakın devirlere geçen üstat, Hunların Asya ve Avrupa maceralarını ve Roma'yı nasıl dize getirdiklerini, Uygur Türklerinin medeniyete hizmetlerini, Kutadgu Bilig'i, Selçukluları, Türkçe'nin zenginliğini ve yaygınlığını, Yıldırım Bayezid-Timur mücadelesini, Farabî'yi, Abdülkadir Meragî'yi, Uluğ Bey'i, Ali Kuşçu'yu, Osmanlılığı, Kırım hanlarını anlattı.

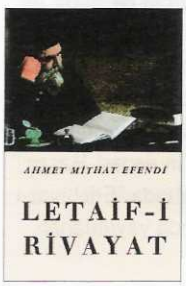
Söz Kırım'a intikal edince İsmail Bey Gaspıralı'ndan özellikle söz etti ve onun tarafından uygulanan ve başarıya ulaşan Usul-i Cedid'i övdü; Kaşgarlı, Kırımlı, Kazanlı dostlarını andı. Fatih Kerimî'yi elbette unutmamıştı:

"Bu arada hiç unutulmayacak isimlerden birisi de" dedi, "Fatih Kerimof Efendi oğlumuzdur. İstanbul'da ikmâl-i tahsilden sonra vatanına dönüp bir de matbaa küşâdiyle neşriyata başlamıştır!" ■

90 yıl sonra Ahmed Midhat

Ahmed Midhat Efendi öldüğünde, ülke Balkan Savaşı'nın acılarını yaşıyordu. Belki de bu yüzden bu 'elim ziya' hemen hiç yankı uyandırmadı. Ancak onun daha sonraki yıllarda da pek hatırlandığı söylenemez. 12 Aralık 2002, ölümünün 90. yılıydı. Edebiyat dergilerinde bile tek satır yazıya rastlanmadı. Galiba bütün eserlerinin Türk Dil Kurumu tarafından çok kötü kapaklarla yayımlanmakta olduğundan da kimsenin haberi yok! Midhat Efendi'nin 'Letâif-i Rivâyât' adlı ünlü eseri de Sabahattin Çağın ve Fazıl Gökçek tarafından hazırlanarak Çağrı Yayınları tarafından yayımlandı.

ÖZEL DOSYA: Galatasaray Lisesi'nin tarihçesi

popüler tarih

James Bond yeniden gündemde

populer.tarih@dunya.com Ocak 2003 Sayı 29 3.500.000 TL

YILBAŞI BALOLARI

212323 2003/01
9 771302 657001
DÜNYA Yayıncılık

merakediyorum@googlegroups.com

Ahmed Midhat'ın kaleminden

Beykoz'dan İzmit'e

1890'ların başında üç arkadaşıyla birlikte 'Keyfim' teknesiyle yaptığı deniz yolculuğunu Ahmed Midhat Efendi bize, en keyifli üslubuyla aktarır.

KANSU ŞARMAN

Ege adalarından bir ustanın elinden çıkma 'Keyfim' adlı kotrayla bir avcı ekibi, 1890'lı yılların başında, bir Ağustos günü, Beykoz sahillerinden yelken açar. İki mürettebatlı bu 10 metrelik tekne, 'randa' denilen büyük yelkeniyle avcı ekibini heyecanlı bir Marmara gezisine doğru taşımaktadır. Ekibin en tanınmış üyesi, Tanzimat döneminin ünlü yazarlarından Ahmed Midhat Efendi'dir.

Ahmed Midhat Efendi (sağ üstte; gençlik dönemi) ve arkadaşları, 'Keyfim' adlı kotrayla 1890'lı yılların başlarında, Beykoz'dan (üstte) İzmit'e (sağda) uzanan bir deniz gezisi gerçekleştirirler.

Hava, yazarın deyimiyle 'sünbüli sayılabilecek dereceden biraz daha bulutlu' ve rüzgar da kuzeydoğu yani poyrazdan esmektedir.

Kandilli, Küçüksu, Anadoluhisarı derken, tekne Beylerbeyi önlerine geldiğinde, bordasına yanaşan bir sandaldan Müfit Bey'i alır. Ardından Kuzguncuk, Üsküdar ve Kızkulesi'ne doğru dümen kırılır. Kızkulesi rıhtımında da Nahit Bey beklemektedir. Nahit Bey'in de av takımıyla katılımıyla, ekip tamamlanır.

Artık 4 yolcu ve 2 mürettebatla 'Keyfim' kotrası 'Sayyadâne Bir Cevelân' için yoldadır...

'Keyfim', Kızkulesi yakınlarından geçerken, Ahmed Midhat Efendi de kulenin tarihçesini şöyle bir aklından geçirir...

KIZKULESİ ÂŞIKLARI

"Buraya niçin Kızkulesi demişler? Eski Rumlar 'Hero Kulesi' dedikleri için! Öyle değil mi? Çünkü Hero bir prensesmiş. Bu prenses kelimesi de dilimize eğreti bir kelime. Aslında 'Kral Kızı' derlermiş. Kuleye de 'Kral Kızı Kulesi' denile denile, üç kelimeden biri gereksiz görülerek 'Kızkulesi'ne dönüşmüş. Bir kral kızını güya âşığıyla sevişmekten alıkoymak için muhafazalı bir yere kapatmak gerekmiş. En muhafazalı olmak üzere de deniz üzerinde bir köşk yapılması gerekli görülmüş. Bu lüzum üzerine Kızkulesi yapılmış. Yapılmışsa da âşık oraya gelerek sevgilisiyle buluşabilmiş..."

KAPTAN SİTRATİ'NİN İSYANI

'Keyfim' yavaş yavaş Kadıköy önlerinden geçip Moda Burnu'nu dönmeye başlar. Artık önlerinde Adalar Kanalı vardı. Prens Adaları tüm ihtişamıyla karşılarındadır. Sol tarafta ise Fener Burnu'na yaklaşmış, Kalamış Körfezi'nin tam önünden geçmektedirler. Teknedekiler kah şakalaşıp kah manzaranın güzelliğine kapılarak giderlerken

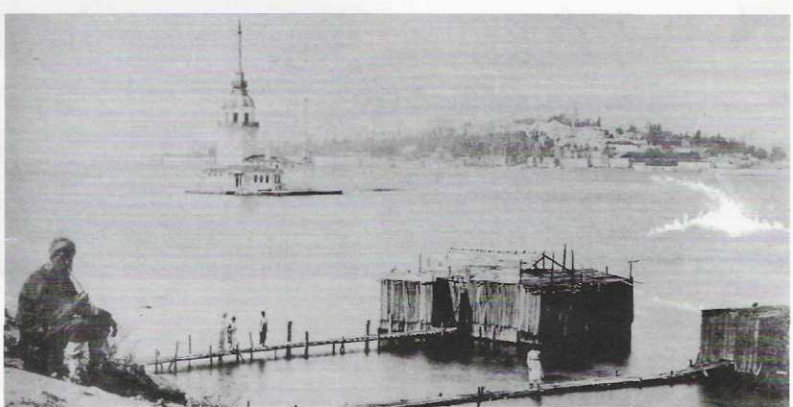
'Sayyadâne Bir Cevelân' kitabında anlatılan Heybeliada (solda), Burgazada (sol ortada) ve Büyükada'nın (sol altta) o günlere ilişkin görüntüleri.

Adalar Kanalı'na gelinir.

Bir tarafta Kınalıada, Burgaz, Heybeli ve Büyükada; diğer tarafta Suadiye ve Bostancı sahilleri. Yavaş yavaş rüzgar da artar. Büyücek dalgalar yolcuların üstünü ıslatır.

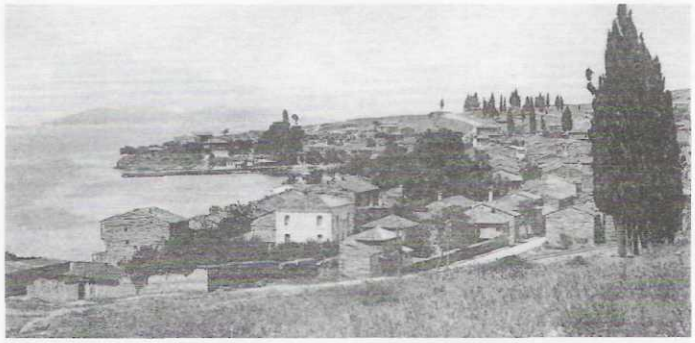
Tam bu sırada, teknenin pruvasına bağlı baston teli 'çat' diye kırılır. Neyse ki gemiyi kullanan denizciler tamirde de ustadırlar. 15 dakika içinde tel yerine bağlanır. 'Keyfim' yeniden yoluna koyulur.

Maltepe Burnu'nu geçtikten sonra görünen nokta, Tuzla Burnu'dur. Buradan Yelkenkaya'ya doğru dümen kırınca, teknede tatlı bir tartışma başlar: "Yelkenkaya'ya doğru gitmek gerekince yol ikileşir. Biri, orada insanın karşısına çıkan iki küçük hayırsız adayı sol tarafa bırakarak açıktan geçmek; diğeri, iki adanın orta yerinden geçip

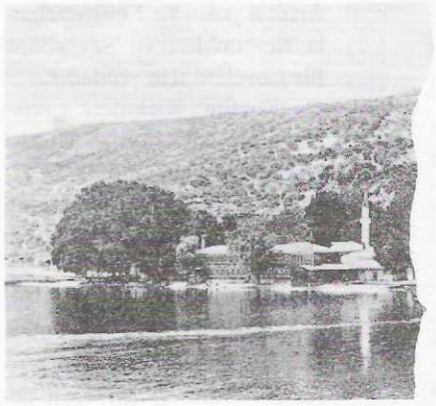

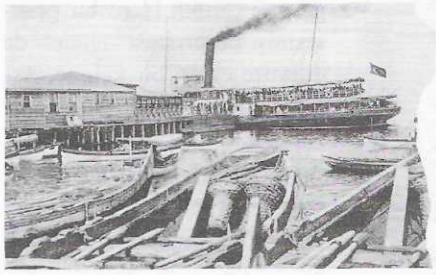
Salacak kıyılarından Kızkulesi (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Kadıköy (sağ altta) açıklarından geçen 'Keyfim' kotrası Kartal (sağda) ve Hereke (en sağda) kıyılarına da uğrar.

gitmektir. Ben elimde deniz haritası bulunduğundan ve oralarda suların derinliğinin 8-9 gibi tekli rakamlarla işaretlendiğini görerek - kotranın su kesiminden aşağısının 7-8 ayak olduğunu hatırladığımdan- adaların dışından geçilmesini teklif ettim."

Haritadaki ölçü birimi konusunda oraya çıkan tartışma, teknenin kaptanı Sitrati'nin devreye girmesiyle son bulur: "Bre, ben buradan bin kere geçtim. Hem gemilerle!" diyerek Sitrati dümeni kırar ve kanaldan kazasız belasız geçilir.

ÇAVUŞ ÜZÜMLERİ

Bir süre rüzgarla boğuştuktan sonra Keyfim, Yelkenkaya'ya varıp burnu dönünce rüzgar etkisini kaybeder. Ancak bu kez de yelkeni şişirecek kadar bile rüzgar kalmamıştır. Hatta Kaptan Sitrati, "En büyük fırtına sütlimanlıktır. Ondan korkmalı" diye hayıflanır. Keyfim, İzmit Körfezi'nin sağ kıyısına kadar açılıp yeniden rüzgar arar ve bulduğunda, yola koyulur.

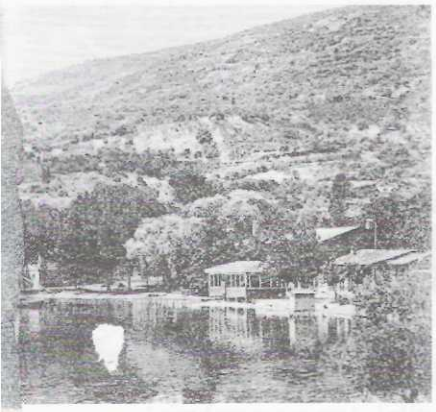
Şimdi Darıca kasabasının önündedirler. Ahmed Midhat Efendi, Darıca için de birkaç notu defterine sıkıştırmıştır: "Yüz kadarı İslam ve kalanı Rum olmak üzere, beş yüz kadar haneyi içine alan bu Darıca kasabası ne güzel bir yerdedir. Deniz seviyesinden yirmi otuz metre yüksek ve set gibi yama üzerindeki denize akseden görünüşüyle, güya bir gümüş aynada kendi güzelliğini temaşa ile hayran olan sevgiliye benzer. Erenköy'den itibaren Anadolu sahilini bağların süslediği görülürse de bağların esas yoğunluğu İzmit Körfezi'nde olup, ilk örneği de şurada, Darıca'da görülür. Bütün bu havalide yetişen üzümlerin nefasetine kimin ne diye-

Darıca'nın çirozları

Darıca açıklarında, 'Keyfim'in kaptanı Sitrati, bu yöreye has bir ürünün de çiroz olduğunu haber verir. Ahmed Midhat da hemen kaleme sarılır: "Gerçi bizim Boğaziçi'nde de çiroz balığı tutulup kurutulur ise de buraya nispetle az şey hükmünde kalırmış *(üstte; Beykoz sırtlarında o dönemde temmuz güneşi altında kurutulan çirozlar)*... Mevsimi geldiği zaman, burada milyonlarla çiroz avlanarak kurutulurmuş ki, kadın erkek, çoluk çocuk tekmil kasaba halkından başka çevre köylerden dahi amele tertibiyle tümü bu işle uğraşır, bir karış yeri boş bırakmamak derecesinde her tarafı çiroz hevenkleriyle doldururlarmış. Bunlar Limon İskelesi'ndeki tacirler tarafından toptan satın alınarak Rusya, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan taraflarına gönderirlermiş."

ceği olabilir? Çavuş üzümü!.. Bazı bağ meraklısı seçkin insanlarımızın rivayetlerine göre, vaktiyle 'Çavuş' unvanıyla anılan Osmanlı devlet ricalinden birisi, bu üzümün asmasını ta Taif'ten getirmiş imiş..."

Gezi kitabı: 'Sayyadâne Bir Cevelân'

'Sayyadâne Bir Cevelân', Ahmed Midhat Efendi ve arkadaşlarının Beykoz'dan İzmit Körfezi'ne uzanan tekne ve av gezilerini anlatır. Üç gün süren bu deniz yolculuğu ve avcılık macerası 'Keyfim' adlı kotra ile, Keçecizade Ferik İzzet Paşa, Hasip Paşazade Müfit Bey, Nahit Bey ve Ahmed Midhat'tan oluşan ekip tarafından gerçekleştirilir... Önce Tercüman-ı Hakikat gazetesinde tefrika edilen bu gezi notları, daha sonra 1891'de kitap haline getirilir. 1952 yılında ise ilk kez Hakkı Tarık Us tarafından yeni harflere çevrilerek kitaptan bazı seçmeler yayımlanır. Son olarak 2001 yılında Sami Önal tarafından yeniden yayına hazırlanan 'Sayyadâne Bir Cevelân', tamamı yeni Türkçe'ye çevrilmiş haliyle, İletişim Yayınları'nda okurlarıyla buluşur.

BAŞARISIZ BİR AV PARTİSİ

İşte tam o sıralarda Keyfim, yelkenlerini şişirecek rüzgarı bulur ve Eskihisar İskelesi yakınından geçerek Tavşancıl'a ulaşır. Ekip geceyi Tavşancıl'da geçirir. Ertesi sabah, karadan beygirlerle, ormanlık araziye doğru yola çıkılır.

Yemyeşil ormanların, soğuk pınarlarla dolu avlakların içinden geçilip Çatalçaşme üzerinden Çerkeşli yolu tutulur.

Ahmed Midhat Efendi, Tavşancıllı Eşref Ağa namındaki köylüyle birlikteyken diğerleri ava çıkarlar. Ancak akşam yeniden buluşulduğunda, ortada av olarak topu topu tek bir keklik vardır!

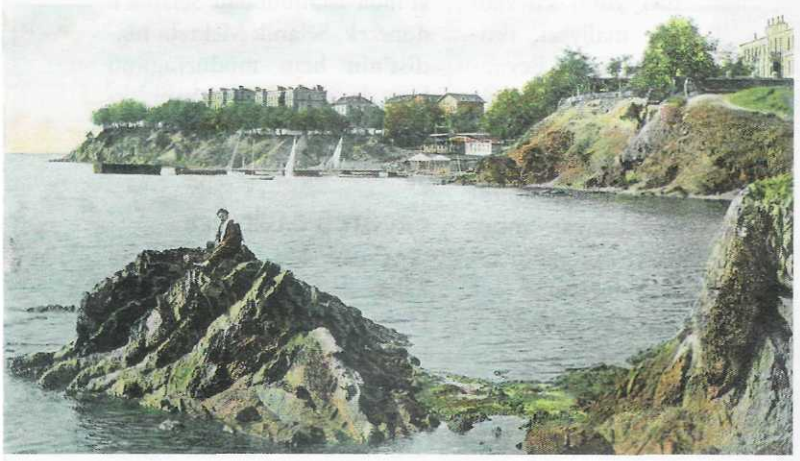
Av gezisinin ilk gününü, Ahmed Midhat ve arkadaşları, evcil tavuklar ve yumurta yiyerek geçirirler! Ertesi sabah yeniden tüfeklerini kuşanarak av yoluna düşerler. Eşref Ağa da yanlarında olduğu halde, birkaç keklik avlarlar. Ancak bu av, hepsine yetmeyecektir. Yanlarında getirdikleri tereyağ ve peynirle karınlarını doyurup dönüş yoluna koyulurlar.

Akşam üzeri yeniden Keyfim'le denize açıldıklarında, akıllarında Adalar Kanalı'ndan yeniden geçerek o eşsiz güzelliği seyretmek vardır. Ancak artık saat oldukça geciktiğinden, Kartal'da gecelemeye karar verirler.

Rüzgarın etkisini yitirmesiyle, Keyfim'in kaptanı Sitrati, tekneyi Kartal İskelesi'ne kürekle yanaştırır. Geceyi Kartal'da geçiren Ahmed Midhat ve arkadaşları, ertesi gün Adalar'a doğru yola çıkarlar.

Günlerden pazardır. Kuzeydoğu rüzgarı tam pupadan esmeye başlar. Teknenin başı Büyükada ile Sedefadası arasına yönelmiştir. Rüzgarın şiddetiyle oldukça hızlanan Keyfim, kısa zamanda Sedefadası yakınlarına ulaşır...

Artık dönüş vaktidir. Heybeliada ile Büyükada arasındaki koylarda biraz da oyalanarak Fenerbahçe Burnu'na, oradan da Moda üzerinden Kızkulesi civarına ulaşırlar. Ahmed Midhat Efendi, son Anadolu Yakası vapuruna yetiştirilir... Arkadaşlarıyla vedalaşıp, çok sevdiği Beykoz'una döner. 'Sayyadâne Bir Cevelân' tamamlanmıştır. ■

Ahmed Midhat Efendi'nin kotra gezisi güzergahındaki Fenerbahçe Burnu (en solda) ve Moda kıyıları (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

İttihatçıların hesap adamı

Maliyeci Cavid Bey

Talât, Enver ve Cemal paşalar kadar adı anılmayan, onlar gibi 'maceraları' olmayan ancak Türkiye'nin yakın tarihinde tartışılan bir şahsiyet olan Cavid Bey kimdi?..

MURAT KORALTÜRK

İttihatçılar dendiğinde, kuşkusuz Talât, Enver ve Cemal paşalar akla gelir. Bu üçlü, özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında, ülkenin kaderini ellerinde tutmuş İttihatçı önderlerdir. Ama bir de 'Cavid Bey' vardır; Mehmet Cavid Bey: Kimilerinin 'Maliyeci Cavid' diye adlandırdığı ve İttihat Terakki hükümetlerinde Maliye Nazırlığı yapmış; diğer İttihatçı önderlerle karşılaştırıldığında, entelektüel yönü kuvvetli bir maliyeci, iktisatçı Cavid Bey...

Talât, Enver ve Cemal paşalar kadar adı anılmayan, onlar gibi 'maceraları' olmayan ancak Türkiye'nin yakın tarihinde tartışılan bir şahsiyet olan Cavid Bey kimdi?..

Mehmed Cavid Bey 1876'da Selanik'te doğdu. Babası tüccar Recep Naim Efendi'ydi. İlk eğitimini, doğduğu kentteki Şemsi Efendi Mektebi'nde aldı. Ardından Fevzi Sıbyan Rüşdiyesi'ne devam etti. 1896 yılında Mektebi Mülkiye'den mezun oldu.

Ziraat Bankası'nın Muhasebe Kalemi'nde çalışmaya başlayan Cavid Bey, buradan Maarif Nezareti'nin İstatistik Kalemi'ne nakledildi. Yine aynı yıl, Ayasofya Merkez Rüştiyesi'nin matematik hocalığına tayin olundu. 1899'da Maarif Nezareti Rüşdiye İdaresi Katipliği'ne atandı. Bu görevinin yanı sıra, Darülmuallim'de de maliye dersleri verdi.

Siyasete atılmak için, 1902 yılında İstanbul'dan Selanik'e dönerek, Selanik Mektebi İdadisi'nin hem müdürlüğünü hem de 'ilm-i servet' yani 'iktisat' dersi hocalığını, 1907 yılına kadar sürdürdü.

ÖRGÜTÇÜ CAVİD BEY

Cavid Bey, İttihatçıların kalesi olan Selanik'te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin örgütlenmesinde etkin görevler aldı. Bu kuruluşun İttihat ve Terakki Cemiyeti ile birleşmesinden sonra da, özellikle eğitim

faaliyetlerinde rol oynadı. 1908'de, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, İstanbul'a geldi ve Mektebi Mülkiye'de ilmi iktisat ve istatistik dersleri hocası olarak çalışmaya başladı.

1909'dan itibaren de aktif siyasetin içinde bulunan Cavid Bey, I. ve II. dönem Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda 'Selanik Mebusu' olarak yer aldı. Balkan Savaşları sonucu, Selanik'in Yunanistan'ın egemenliği altına girmesi üzerine, 1914-1918 arasında 'Çanakkale Mebusu' oldu.

Haziran 1926'da Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik 'İzmir Suikastı' girişimi nedeniyle, İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan Cavid Bey (solda), suçlu bulundu; 26 Ağustos 1926'da, asılarak idam edildi. II. Meşrutiyet'in Meclis-i Mebusan'ı (altta) ve Talât Paşa (sol altta).

MALİYE BAKANLIĞI DÖNEMİ

Cavid Bey, 1911 yılında 'İkinci Hüseyin Hilmi Paşa Hükümeti'nde ve ardından kurulan 'İbrahim Hakkı Paşa Hükümeti'nde Maliye Bakanlığı görevini üstlendi. Anlaşmazlıklar yüzünden ayrıldığı bakanlık görevini, 1912 seçimlerinden sonra kurulan Said Paşa Kabinesi'nde Bayındırlık Bakanı olarak sürdürdü. Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile iyice bozulan mali yapıyı onarması için, Nail Bey'den boşalan Maliye Bakanlığı görevine yeniden atandı. 'Said Paşa Hükümeti'nin istifasına kadar görevde kaldı.

1914'te kurulan Said Halim Paşa Hükümeti'nde tekrar Maliye Bakanı olarak görev aldı... Osmanlı devletinin Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na girmesi, Cavid Bey'in Maliye Bakanlığı görevinden istifa etmesine yol açtı. Yerine Talât Paşa vekalet etti.

Bu dönemde Cavid Bey'in 'Gölge Maliye Bakanlığı' yaptığı bilinir. 1917'de Talât Paşa'nın kurduğu ve 1918'de İzzet Paşa'nın kurduğu hükümetlerde de yine Maliye Bakanlığı koltuğuna oturan Cavid Bey; savaşın yitirilmesiyle yurt dışına kaçan Talât, Enver ve Cemal paşaların ardından gelen en etkili sima olarak İttihat-Terakki Partisi'ne yöne-

Üç sadrazam

Cavid Bey'in kabinelerinde Maliye Bakanlığı yaptığı Meşrutiyet döneminin üç sadrazamı: *(soldan sağa doğru)* Hüseyin Hilmi Paşa, Said Halim Paşa ve İbrahim Hakkı Paşa.

merakediyorum@googlegroups.com

Fikret Otyam'ın objektifinden, Hasan Amca, Dünya gazetesindeki odasında (sağda). Alpay Kabacalı'nın Hasan Amca'nın 'Doğmayan Hürriyet' adlı anılarını da içeren kitabı (en sağda).

lik hücumların hedefi oldu. Mütareke'den sonra, Düyun-u Umumiye Meclisi Türk Dâyinler Vekilliği'ne seçildi.

Cavid Bey, I. Dünya Savaşı ertesinde kurulan Divan-ı Harb-i Örfî'de gıyaben yargılanıp 15 yıl kürek hapsine mahkum olur. Teslim olmaz; bir süre İstanbul'da Nuri Paşa'nın evinde gizlenir. Aralık 1919'da ise Avrupa'ya kaçar. Bu süreçte, Milli Mücadele'ye hizmet eder. 1921'de Londra Konferansı'na Ankara Hükümeti Heyeti'nin danışmanlarından biri olarak katılır. Temmuz 1922'de İstanbul'a geri döner. Yeniden Düyun-u Umumiye Dâyinler Vekilliği görevine getirilir.

Cavid Bey, Lozan Konferansı görüşmelerine, tecrübesinden yararlanılmak üzere müşavir olarak katılır. Ancak İsmet Paşa ile aralarında çıkan görüş ayrılıklarından dolayı, heyetten çıkarılır... Bu, Kemalist kadronun İttihatçı kesime karşı önemli bir çıkışıdır.

Cavid Bey, donanımları ve özellikle de İttihatçıların eli silahlı kesimiyle karşılaştırıldığında, sivil niteliği ve politik ağırlığıyla, İttihatçılar içinde, Mustafa Kemal Paşa'ya rakip olabilecek en güçlü isimdi.

Cavid Bey'in iktisadi görüşleri

Cavid Bey *(sağ altta, en sağda; Said Halim Paşa ve Kara Kemal ile birlikte Mütareke sonrasının bir karikatüründe)*, iktisadi görüşlerini dört ciltten oluşan 'İlm-i İktisat' *(altta)* ve 'Malumat-ı İktisadiye' adlı kitaplarında ve dönemin önemli bir iktisat ve düşünce dergisi olan 'Uluṃ-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası'nda yayımlanan makalelerinde dile getirmiştir. Cavid Bey iktisat biliminde 'klasikler' olarak bilinen klasik-liberal okulun bir takipçisidir; toplumsal, siyasi ve iktisadi liberalizme inanır. Ona göre, devlet kişisel ve siyasi özgürlük, adalet, güvenlik ve bayındırlık hizmetlerini üretmeli, korumalı; işçilerin örgütlenme, grev ve şirketlerin lokavt hakları bulunmalıdır.

Cavid Bey devlet sosyalizmine ve korumacılığa karşıdır. Cavid Bey'e göre, korumacılık işçinin gelişmenin de en büyük düşmanıdır: Korumacılığın olduğu bir ortamda ancak birkaç sermayedar kâr eder. Bu sermayedarlar önemli bir çaba sarf etmeksizin kazanç sağladıkları için, bu durumun devamını isterler. Buna karşı devlet ve ulus zarar eder... Korumacılık taraftarlarının serbest dış ticaretin zararlarını belirtmelerine karşın, Cavid Bey, Portekiz ve İspanya'yı örnek göstererek, serbest dış ticareti engellemekle sanayinin gelişemeyeceğini; kalkınmanın içe kapanmayla değil, bilimin, eğitimin, sermayenin yaygınlık

Cavid Bey'in bu 'potansiyel rakip' ve muhalif yönü, akıbetini de beraberinde getirdi.

Haziran 1926'da Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik 'İzmir Suikastı' girişimi nedeniyle, İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan Cavid Bey, parlak bir savunma yaptı. Ancak suçlu bulundu. 26 Ağustos 1926'da, asılarak idam edildi.

SEVMEYENİ ÇOK BİR AYDIN

Cavid Bey kendinden emin ve diğer İttihatçılar gibi, heyecanını zaptedebilen bir kişi olması nedeniyle, gururlu ve vakur görüntüsüyle, karşıtları kadar, İttihatçılar içinde de pek sevilmezdi... Örneğin bir İttihatçı olan ve Osmanlı Meclis-i Mebusan Reisliği de yapan Halil Menteşe anılarında, "Cavid Bey, mesleğindeki yüksek ihtisası, zekası ve namuskârlığı yüzünden takdir edilir, fakat çekilmez gurur ve azametinden dolayı da sevilmezdi" demektedir.

Muhalifleri ise onu daha acımasızca eleştirmektedirler. Örneğin Hasan Amca, 'Doğmayan Hürriyet: Bir Devrin İçyüzü, 1908-1918' adlı anı kitabında, Cavid Bey'in yaşantısında, Halil Menteşe'nin de belirttiği gibi, öne çıkan iktisatçı yönünü yerden yere vurur:

"İthalat-ihracat, milli istihsal, ticari muvazene, hatta iktisat diye bir ilmin varlığını dahi bilmediğimiz o günlerde, bütün bunlar bizim için ciddi anlamlar değildi. İktisadi mevzularda o kadar boş idik ki, bu boş muhitte Selanik Terakki Mektebi Müdürü Cavid Bey bir allame gibi göründü."

Hasan Amca, o günlerde aydınların, mali ve iktisadi konuların acemisi olduklarını ve Cavid Bey'in toplumu aydınlatmaktan çok, "Maliye Nezareti'ne adaylığını sağlamak için" gazetelerde yazıp çizdiğini düşünmektedir. 'Yakın zamanın mektep müdürü' Cavid Bey'in, 'Selanik Mebusu' olmasını pek hoş karşılamaz: "Bu fırsatta, o kendi mesleğinde kalamazdı. Orada bir şey yoktu. Nihayet okumuş birkaç insan yetiştirmek... Halbuki önünde geniş bir faaliyet sahası açılmıştı. Bunun başında, para işi, en cazip ve en mühimi idi. Bu branş o vakit Türklerin en yaya bulundukları bir meslekti. Ve bu sahada devletin bütün organlarını eline almak mümkündü... Beş on makale, bir iki cilt kitap tercümesinden sonra, bugünlere kadar dostlarının şöhretini sakız gibi çiğnemekle bitiremedikleri, İmparatorluk'un büyük bir maliyecisi ortaya çıkmıştı. İşte o çorakta bu hayırlı çiçek, böylece belirdi; 'İzmir Suikastı' bahanesiyle sapından koparıldı, atıldı." ■

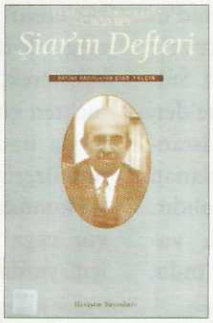
Cavid Bey, oğlu Şiar Yalçın'ın birinci yaşgününde, Büyükada'daki evinin bahçesinde eşi Aliye Hanım ve İngiliz bakıcısının kucağındaki Şiar ile (üstte). Meclis-i Mebusan Reisi ve Menteşe Mebusu Halil Bey (sol üstte).

kazanmasıyla sağlanacağını savunur.

Türkiye'nin sanayi kurmak için yeterli araçları bulunmadığını; sahip olduğu geniş ve verimli topraklar, ormanlar ve yeraltı zenginlikleri, işçi ücretlerinin düşüklüğü gibi olanaklarla, ticaret ve tarım üzerinde yoğunlaşmasını savunur.

Cavid Bey, yabancı sermayeyi çekecek imtiyazların verilmesi gerektiğine de inanır. Yabancı sermayenin güvenini kazanmak için ilgili makamlara güvenliğin sağlanması, şirket kurmanın kolaylaştırılması, bütçe harcamalarının düzenlenmesi gibi görevler yükler. Büyük bayındırlık işlerinin ancak yabancı sermaye ile olacağını, dolayısıyla ülke çıkarları göz önünde tutularak, uzun yıllar yabancılara ödenecek faiz ve kâr paylarından korkulmaması gereğini vurgular.

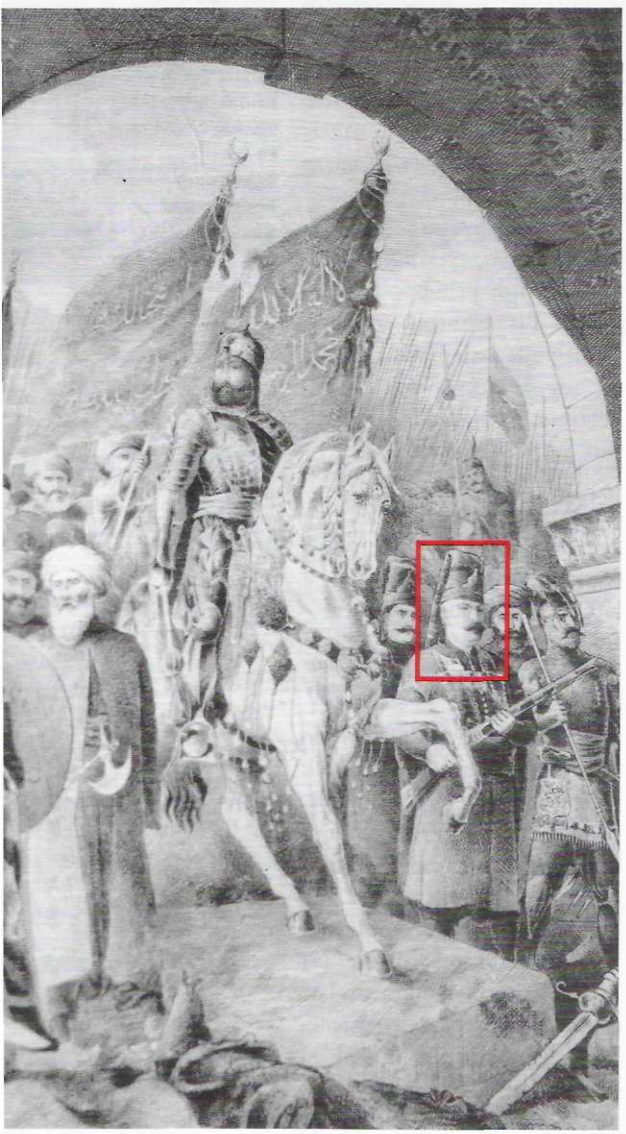
Meraklısına not: Cavid Bey'in iktisadi görüşleri için, 'İlm-i İktisat kitabının sadeleştirilerek yer aldığı ve 'Ulum-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası'nda *(sağ üstte)* kalmış makalelerinin Latin harfleriyle basıldığı toplu bir yayın, Liberte Yayınları arasında, geçen yıllarda çıkmıştır. Anılarını içeren kitaplar ise İletişim *(üstte;* Şiar'ın Defteri) ve Temel Yayınları'nda basılmıştır.

merakediyorum@googlegroups.com

Fausto Zonaro'nun tabloları

Fatih'in yanındaki asker kimdi?

Yapı Kredi Kültür Merkezi'ndeki bir sergi ve bir kitapla şu günlerde yeniden gündeme gelen İtalyan ressam Fausto Zonaro, İstanbul'da 20 yıl kalmış ve 'Son Saray Ressamı' olarak bini aşkın yapıt üretmişti.

OSMAN ÖNDEŞ

Sultan II. Abdülhamid döneminde, 'Saray Baş Ressamı' olan İtalyan sanatçı Fausto Zonaro, Osmanlı tarihinin kimi dönüm noktalarına ilişkin benzersiz yapıtlar yaratmıştır. Bu tabloları Sultan II. Abdülhamid'in isteği doğrultusunda tuvale geçiren sanatçının, Fatih Sultan Mehmed'in Edirne'den hareketiyle başlayan ve İstanbul'un fethiyle tamamlanan bir dizi yapıtı anımsanmalıdır.

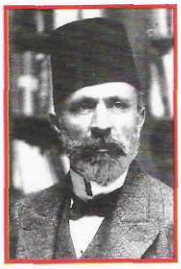
Fausto Zonaro'nun yayımlanmamış 'Hatırat'ında, Fatih Sultan Mehmed'in Fetih'ten sonra İstanbul'da Ayasofya'ya girişi tablosuyla ilgili olarak şu satırlar yer alır:

"Sultan II. Abdülhamid'in emri üzerine Hikmet Paşa, padişah hazretlerinin bir isteğini iletti. Padişah, Fatih Sultan Mehmed'in Constantinopolis'i kuşatmasını tasvir eden bir tablo yapmamın yanında, alegorik tablolar da yapmamı belirterek, böyle eserleri görmekten çok memnun olacağını da ifade buyurmuştu. Bunun üzerine, Hikmet Paşa'dan bu konuda olası ne kadar gravür veya tablo varsa, temini için yardımını istirham ettim.

Zonaro'nun "Fetih'ten sonra Ayasofya'ya giriş" tablosunda, Fatih'in önünde yer alan tüfekli yeniçeri figürü, bizzat ressamın kendisidir (solda ve altta).

Hasan Rıza, Zonaro'nun tablosunu kopyalarken Fatih'in önündeki yeniçeri figürünü kendi portresiyle değiştirmiştir (*en solda*). Zonaro'nun Fatih tabloları dizisinin ikincisi (sol altta).

Hikmet Paşa, Askeri Müze'den bazı gravürler temin etti. Hayalimde beliren böylesine bir manzara ve duygular sayesindedir ki, 1453 yılında Bizans İmparatorluğu'nu tarih sayfalarına gömen Fatih Sultan Mehmed'in, o ihtişamlı kuşatmasının tablosunu tamamladım. Sultan II. Abdülhamid bu tablomu son derece beğendi ve maaşıma ayda 5 lira zam yapılmak suretiyle de ödüllendirildim."

İkinci Meşrutiyet'in ilanından ve Sultan II. Abdülha-

Zonaro yeniden İstanbul'da

Yapı Kredi Kültür Merkezi, 17 Ocak'ta önemli bir Zonaro sergisine ev sahipliği yapacak. Sergide, 30'u İtalya'daki müze ve özel koleksiyonlardan seçilmiş 80 yapıt yer alacak. Sergiyle eşzamanlı olarak da Osman Öndeş ile Erol Makzume'nin 'Fausto Zonaro Osmanlı Saray Ressamı' adlı kitapları, Yapı Kredi Yayınları arasında çıkacak... Zonaro'nun *(sağda; Saray üniformasıyla)* yaşamöyküsünün aktarıldığı kitapta, ayrıca sanatçının 400'ü aşkın tablosunun röprodüksiyonu ve eşi Elisa Zonaro'nun Osmanlı başkentinde çektiği 200 kadar fotoğraf bulunuyor.

merakediyorum@googlegroups.com

Hasan Rıza'nın Zonaro'nun Fatih dizisinden esinlenerek yaptığı tablo (sağda; Deniz Müzesi'ndeki resim koleksiyonundan).

mid'in Selanik'e sürgün gönderilmesinden sonra ise 'Saray Baş Ressamı' unvanını kaybetme noktasına gelen Zonaro, Fatih Sultan Mehmed'i Haliç kıyılarında resmeden o muhteşem tablosu üzerinde çalışıyordu.

Osmanlı tahtında, artık Sultan V. Mehmed Reşad oturuyor; siyasi çalkantılar, olanca hızıyla devam ediyor; İttihat ve Terakki Fırkası muhalefeti bastırıyordu...

Bu dönemde de Fausto Zonaro, Akaretler'deki stüdyosunda Fatih Sultan Mehmed ile ilgili ikinci tablosunu tamamladı.

Yapıtında, Fatih Sultan Mehmed, Haliç kıyısında, atı üzerinde resmedilmişti. Sahilde ise kızaklarla tepeleri aşarak Haliç'e indirilmiş Osmanlı savaş gemileri vardı. Fatih Sultan Mehmed kılıcını havaya kaldırmıştı ve karşı kıyıdaki Bizans surlarını işaret ederek, askerlerine cesaret veriyordu.

Bu ihtişamlı kompozisyon, Fatih Sultan Mehmed dönemini yansıtan tek yapıt olacak ve bu resim, hemen her tarih kitabında yer aldığı gibi, okul kitaplarının değişmez resmi olarak da milyonlarca kez tekrarlanmaya devam edecekti...

Fausto Zonaro: Son 'Saray Ressamı'

İtalyan ressam Gentile Bellini'nin Fatih Sultan Mehmed'in portresini yapmasıyla başlayan resimdeki oryantalist akım, nice dönemler sonrasında, yine bir İtalyan ressam, Fausto Zonaro ile taçlandı ve bir anlamda da, hüzünlü bir bitişle perdesini indirdi.

Fausto Zonaro, Osmanlı'nın son 'Sarayı Ressamı' idi. 18 Eylül 1854'te Masi-Padova'da mütevazı bir ailenin, Elisabetta ve Maurizio'nun oğlu olarak dünyaya gelen Fausto'nun babası, inşaatlarda ustabaşıydı... Okul sıralarında resme büyük bir istidat gösteren Fausto'nun çizdiği resimlere mutluluk ve dikkatle bakan baba Zonaro için, ünlü bir sanatçı olduğu yıllarda, kendisiyle röportaj yapan bir gazeteciye Fausto Zonaro şunları söyleyecekti: "Eserlerimin ilk ve gerçek koleksiyoncusu sevgili babam oldu." Fausto Zonaro, 1870 yılında babasına bir resim okuluna devam etmek istediğini söylediğinde, 17 yaşındaydı. Masi'den 12 kilometre uzaklıktaki Lendinara'da kısa süreli grafik ve resim dersleri veren bir teknik okul açılmıştı. Zonaro okulunda öylesine başarılı oldu ki, resim öğretmeni Corenons'un yardımıyla Verona'da Napoleone Nani tarafından yönetilen Cignaroli Akademisi'ne alındı. Resim yeteneğini geliştirdiği yıllarda askere gitmek zorunda kalan Zonaro askerlik dönüşü, sanattan kopmuş olmanın hüznü ve kırgınlığı içinde, yeniden mesleğine dönmek istediyse de maddi zorluklarla karşılaştı. Yaşamını Venedik'te sürdürmeyi denedi. Çoğunluğunu İngilizlerin oluşturduğu turistlere, Venedik resimleri yaparak sattı. 1888'de ise Venedik'ten ayrılıp Napoli'ye geçti... Fausto Zonaro ile sevgilisi Elisa'nın *(solda)* kafalarındaki 'İstanbul düşlerinin' doruk noktası, Edmondo de Amicis'in 'İstanbul' kitabı olmuştu.

Zonaro'nun Fatih tabloları dizisinin ilki: İstanbul'un fethi için Edirne'den hareket (üstte; Dolmabahçe Sarayı resim koleksiyonu).

Fausto Zonaro tablosunu tamamladığında, Sultan V. Mehmed Reşad'a takdim için hazır olduğunu, Saray Teşrifat Nazırı'na bildirir. Saray'dan birkaç gün sonra gelen haber doğrultusunda sanatçı, heyecanla Dolmabahçe Sarayı'na doğru yola çıkar.

Fausto Zonaro, bu anısını da 'Hatırat'ında şu ifadelerle nakleder: "Sultan V. Mehmed Reşad, Fatih Sultan Mehmed'in donanmaya moral verişini işlediğim tablomu seyretti. Herhalde beğenmiş olmalıydı ki, karşılığında 40 lira kıymet biçmişler. Bu para, tablonun sadece çerçevesinin maliyetini karşılıyordu."

Fausto Zonaro'nun Fatih Sultan Mehmed konulu yapıtları, özellikle asker kişiler arasında, sonraki yıllarda ünlenecek Hoca Ali Rıza, Celâl Esad (Arseven), Celile Hikmet (Nâzım Hikmet'in annesi) gibi isimler de yer aldı. Zonaro'nun 'Ressam-ı Hazret-i Şehriyarî' unvanı ile 'Saray Baş Ressamlığı'na atanması da Nelidov'un teşvikleriyle oldu *(üstte; otoportresi)*. Nelidov, Zonaro'nun 'Ertuğrul Süvari Alayı' adını verdiği ünlü tablosunun, Saray'da sergilenmesi yönünde Teşrifat Nazırı Münir Paşa'ya öneride bulunmuştu. Nelidov, bu tabloyu Sultan Hamid'in *(altta; Zonaro'nun fırçasından)* çok beğeneceğini söylüyordu. Nitekim de öyle oldu... Zonaro, 1896'dan itibaren Saray'dan aldığı maaşı da gelirine ekleyerek rahat ve mutlu bir ortamda sanatını sürdürme olanağına kavuştu... Saray'ın ismarladığı tabloların yanı sıra, dönemin ünlü ressamların üzerinde çok derin etkiler bırakmış olmalıdır ki, kimi sahte Zonaro tabloları dışında, bir de üzerinde oynama yapılarak oluşturulmuş 'kopyaları' vardır. Bu kopyalar, kopyayı yapan ressamın kendi imzasını taşırlar.

kişilerinin portrelerini yapan Zonaro, yaşam dolu ve gerçekçi bir üslupla, İstanbul'dan gündelik yaşam sahnelerini, manzara kesitlerini tuvaline aktardı *(altta; atölyesinde)*. Bini aşkın yapıt üretti... 1911'de İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması üzerine, Zonaro ailesi de ülkedeki diğer İtalyan uyruklularla birlikte sınırdışı edildi. Fausto Zonaro, İtalya'da yerleştiği San Remo'da yine İstanbul'u konu alan resimler yapmayı sürdürdü; 19 Temmuz 1929'da da 74 yaşında, San Remo'daki evinde yaşama veda etti.

Sonunda, 1891 başlarında, önce Elisa Pante İstanbul'a gelip yerleşti ve aynı yıl, Fausto Zonaro da onu izledi... İstanbul'daki ilk yıllarında Zonaro *(üstte)*, çoğunlukla suluboya tablolar yaptı. Yaşamını sürdürmek için, resim dersleri vermeye başladı. Rusya'nın İstanbul'daki büyükelçisi Aleksandr Nelidov onu başkentteki yabancı diplomatlarla tanıştırarak, bu yolda kendisine yardımcı oldu. Ayrıca Zonaro'nun Cihangir'deki evinde ve Akaretler'deki atölyesinde *(solda)* resim dersi verdiği

merakediyorum@googlegroups.com

Zonaro, tablolarının çerçevelerini de kendisi yapardı (sağda). Zonaro'nun Akaretler'deki atölyesinde düzenlediği sürekli serginin bir afişi (sağ altta). Deniz Müzesi'nde, Hasan Rıza'nın tablolarının yanı sıra, R. Corhman imzalı bir Zonaro kopyası da yer almaktadır (altta).

Bu alanda, asker kökenli ve çok değerli ressam Hasan Rıza, Fausto Zonaro'nun "Fatih Sultan Mehmed'in Fetih'ten sonra Ayasofya'ya girişi" tablosunu kopya etmekle kalmamış, tabloda bazı oynamalar yaparak kimi figürleri de değiştirmiştir!

KOPYA TABLODAKİ ASKER

Zonaro'nun tablosunda, at üstündeki Fatih'in hemen solunda yer alan 'tüfekli yeniçeri' aslında Zonaro'nun ta kendisidir. Ressam, tablonun bu figürünü çalışırken ona kendi 'suretini' uygulamıştır. Hasan Rıza da bu tablonun kopyasını yaparken Zonaro'nun portresiyle resmedilen asker figürüne kendi portresini yerleştirmiştir!

Günümüze dek, bu tür 'ayrıntılara' önem verilmemesi, 'üstünde pek fazla durulmaması' da kimi yanılgılara yol açmıştır hep... Belki bunların en basiti de "Fatih'in yanındaki asker" esprisidir! Bunun da 'mucidi' elbette Zonaro'dur ve Fatih dizisinin her üç tablosunda da aynı 'espri'yi uygulamıştır. Hasan Rıza ise bu espriyi de kopyalamakla yetinmiştir.

DENİZ MÜZESİ'NDEKİ 'HASAN RIZA'LAR

Hasan Rıza'nın İstanbul Deniz Müzesi'nde yer alan diğer iki yapıtı yani "İstanbul'un kuşatılması için Fatih'in gemilerin karadan denize indirilmesine nezareti" ve "Fatih'in ordusuyla Edirne'den İstanbul'a yürüyüşü" tabloları da, aslında Zonaro'nun Dolmabahçe Sarayı resim koleksiyonunda bulunan Fatih dizisinden oldukça yoğun etkiler içeren yapıtlardır.

Zonaro'nun donanmanın Haliç'e indirilmesini resmeden tablosu, sadece Hasan Rıza tarafından değil, R. Corhman isimli bir ressam tarafından da kopya edilmiştir.

Deniz Müzesi'nde, İstanbul resimleri kısmında izlenebilen R. Corhman'ın bu tablosunun da, Hasan Rıza'nın 'Zonaro esinlenmesi' tablosuyla benzerlikler gösterdiği ortadadır.

Bu arada, bütün bunları saptarken, Zonaro'nun da Bellini'nin ünlü 'Fatih Sultan Mehmed' tablosunu kopya ettiğini söylemeden geçmeyelim! ■

Ressam Hasan Rıza kimdir?

Mekteb-i Bahriye çıkışlı asker ressamlardan biri olan Hasan Rıza (doğ. 1857, İstanbul), 1912 Balkan Savaşı'nda Edirne'nin işgali sırasında Bulgarlar tarafından katledildiği için 'Şehit' lakabıyla da anılır. Hasan Rıza'nın askeri lise öğrencisiyken 1877 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında koruma görevini yaptığı bir İtalyan gazete ressamıyla yakınlığı olmuş, Bahriye'den teğmen rütbesiyle mezun olduktan sonra ordudan ayrılıp, bu İtalyan'ın yardımıyla İtalya'da resim öğrenimi görme olanağı bulmuştur. Roma, Floransa ve Napoli'deki resim atölyelerinde 10 yıl boyunca çalışan sanatçının figürlerinden, güçlü bir anatomi bilgisi olduğu anlaşılır.

Klasik üslupta portreleri de bulunan sanatçı, tarihsel konuları ele aldığı resimleriyle ünlüdür. Bunlar arasında, "Eğri Seferi" (Ankara Orduevi), "II. Viyana Kuşatması" (Ankara Orduevi) gibi yapıtları vardır. Katli sırasında, Hasan Rıza'nın *(solda)* yapıtlarının bir bölümü parçalanmıştır.

ÖZEL DOSYA: Galatasaray Lisesi'nin tarihçesi

popüler tarih

James Bond yeniden gündemde

populer.tarih@dunya.com Ocak 2003 Sayı 29 3.500.000 TL

YILBAŞI BALOLARI

212323 2003/01
9 771302 657001
DÜNYA Yayıncılık

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Devrim Çakır
devrim.cakir@dunya.com

Osmanlı Bankası Müzesi açıldı...

Garanti Bankası'nın, Bankalar Caddesi'ndeki tarihi Karaköy binasında kurduğu Osmanlı Bankası Müzesi, 19 Aralık'ta kapılarını ziyaretçilerine açtı.

Kuruluş çalışmaları Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülen müze, dünyanın sayılı finans tarihi müzeleri arasında yerini aldı. Müze projesi, Tarihbilimci Prof. Dr. Edhem Eldem, Mimar Prof. Dr. İhsan Bilgin ve Tasarımcı Bülent Erkmen'den oluşan ekibin koordinasyonunda, 9 aylık bir çalışmanın ardından hayata geçirildi.

Osmanlı Bankası Arşivleri'nden: Sultan II. Abdülhamid'in 15 Temmuz 1909'da imzaladığı bir çek (sağda) ve Osmanlı Bankası'nın kuruluşunu belgeleyen Kraliçe Viktorya'nın 24 Mayıs 1856 tarihli fermanı (sağ üstte).

Osmanlı Bankası Müzesi; Osmanlı Bankası'nın Voyvoda Caddesi'ndeki eski genel müdürlük binasında, Garanti Bankası'nın çatısı altında faaliyet gösteren Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nin bünyesinde yer alıyor.

Binada bulunan kasa dairelerinin içinde ve etrafında kurulan müze, Osmanlı Bankası'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez bankası, emisyon bankası ve hazinedarı olarak görev yaptığı dönemin az bilinen dünyasının kapılarını, meraklılara açıyor.

1856'dan 1930'lara uzanan Osmanlı Bankası arşivini eksen alan müze, tematik olarak 4 bölümden oluşuyor: Osmanlı Bankası'nın Kuruluşu, Ticari Bankacılık, Personel ve Müşteriler...

Müzenin birinci bölümünde, bankanın 1856 ile 1880'ler arasında geçirdiği değişimin yanı sıra, özellikle giderek güçlenen bir devlet bankası olarak kurumsallaşması ele alınıyor. Ticari Bankacılık bölümünde, Osmanlı Bankası'nın, 1890'lardan itibaren ticari işlevinin artması, Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren 90'a yakın şube ağı oluşturması, dönemin en önemli mevduat ve kredi kuruluşu haline gelmesi üzerinde duruluyor. Personel ve müşteriler bölümlerinde, piyasa muamelelerini, müşteri bilgilerini ve personel profillerini gösteren evraklar aracılığıyla, dönemin sosyal ve ekonomik şartları anlatılıyor.

Müze mekanının ortasında bulunan 4 kasa dairesi de sergileme mekanı olarak kul-

lanılıyor. Büyük kasada, muhasebe defterleri ve hisse senetleri yer alıyor. İkiz kasalardan birinde hukuk işleri yazışmalarının toplandığı defterler, veraset, ipotek ve kredi dosyalarıyla hisse ve tahvil emanet etmiş müşterilerin fişleri; diğerinde ise personel yazışma defterleri, yönetim kurulu tutanakları, Paris-Londra yazışmaları ve personel dosya örnekleri bulunuyor.

Adını dönemin 20 kuruşluk sikkelerinden alan Mecidiye Kasası'nda ise, Osmanlı Bankası'nın en önemli işlevleri arasında yer alan kağıt para ihracı ve Osmanlı para sistemi hakkındaki belgelerden oluşan ayrı bir sergi bulunuyor.

Ziyaretçiler, müze güzergahının sonunda yer alan bilgisayar ekranlarından, bankanın tarihini oluşturan belgelere daha yakından ve interaktif bir şekilde ulaşabiliyor. Biri kronolojik, diğeri ise tematik iki alternatif kurgudan hareketle kullanılabilen ekranlarda, Osmanlı Bankası tarihinin başlıca dönemleri, siyaseti ve ekonomisiyle dönemin önemli kişi ve olayları hakkında bilgiler bulunuyor.

Müzede sergilenen malzemelerin çoğunu, faaliyette bulunduğu döneme ait belge ve bilgilerle devlet arşivlerine alternatif teşkil eden Osmanlı Bankası Arşivleri oluşturuyor. Arşivdeki belgeler, başka kaynaklardan elde edilen belge, obje ve fotoğraflar kullanılarak zenginleştiriliyor.

Her öğesinin, ait olduğu dönemin siyaseti, ekonomisi, toplumu, hatta gündelik yaşamı ve kültürüyle ilişkilendirilebilecek birer ipucu olarak değerlendirildiği Osmanlı Bankası Müzesi, yalnızca bir kurumun öyküsünü aktarmakla kalmıyor, kendi başına bir anlatım mekanı oluşturuyor. 19. ve 20. Yüzyıl Türk toplumunun ekonomik ve sosyal verilerini gözler önüne seren arşivde yer alan çoğu Osmanlıca ve Fransızca belgeler yan yana dizildiğinde, 300 metre uzunluğa ulaşıyor. Arşivdeki en eski belge, dönemin İngiltere Kraliçesi Victoria tarafından verilen Ottoman Bank'in kuruluş fermanı... Osmanlı Bankası Müzesi'ni gezen konuklar, yalnız banka hakkında değil, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan bir dönemin Osmanlı İmparatorluğu hakkında da bilgi elde ediyorlar.

Her gün, 10.00-18.00 saatleri arasında ziyaret edilebilecek müzenin *'www.obmuze.com'* adresindeki internet sitesi, yılbaşında hizmete girecek.

(212) 245 50 95

Asırlık Karaköy Binası

Osmanlı Bankası Müzesi'ne ev sahipliği yapan Karaköy binasının *(sağda ve altta)* Voyvoda Caddesi'ne yani Galata'ya bakan ön cephesi, neoklasik ve neorönesans tarzıyla, daha müzeye girmeden, dönemin Avrupası'nda bir banka merkezinden beklenen görkemi ve ağırbaşlılığı yansıtıyor. Binanın, Perşembe Pazarı'na yani Haliç'in ötesindeki eski İstanbul'a bakan arka cephesi ise, çok daha hareketli, hatta belirli ölçüde oryantalist çizgiler taşıyor. İki cephe arasındaki farklılık, adeta Osmanlı Bankası'nın batı ve doğu arasındaki konumunu simgeliyor. 27 Mayıs 1892'de hizmete açılan Karaköy binası, halen giriş katında Garanti Bankası şubelerini konuk ediyor. Osmanlı Bankası Müzesi ile Arşiv ve Araştırma Merkezi'ne ait arşiv, kütüphane, sergi alanları ve konferans salonlarının bulunduğu binayı ziyaret edenler, geçmişle bugünü bir arada yaşıyor.

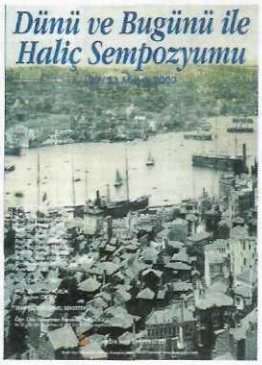
1856'dan 1930'lara uzanan Osmanlı Bankası arşivini eksen alan müzenin (sol üstte ve solda) projesi, Tarihbilimci Prof. Dr. Edhem Eldem, Mimar Prof. Dr. İhsan Bilgin ve Tasarımcı Bülent Erkmen'den oluşan ekibin koordinasyonunda hazırlandı.

merakediyorum@googlegroups.com

'Dünü ve Bugünü ile Haliç' sempozyumu

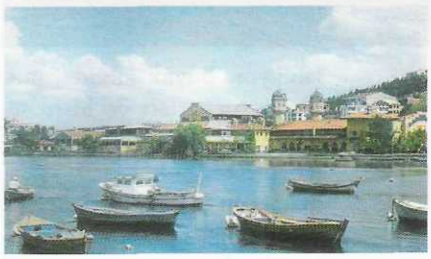
Zamana ve ihmallere rağmen, kültürel mirasını koruyabilmiş olan; İstanbul'da, üç büyük medeniyetin izlerini günümüze taşıyabilen Haliç ve semtleri, 22-23 Mayıs 2003 tarihlerinde, Kadir Has Üniversitesi tarafından düzenlenecek sempozyumda masaya yatırılacak.

'Dünü ve Bugünü ile Haliç' başlıklı sempozyumla, Haliç değerlerinin araştırılması ve Haliç bilincinin geniş kitlelere duyurulması amaçlanıyor. Sempozyumun düzenleme kurulu, Prof. Dr. Nurhan Atasoy, Prof. Dr. Murat Belge, Prof. Dr. Edhem Eldem, Prof. Dr. Kenan Gürsoy, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Dr. Şevket Pamuk, Prof. Dr. Tarçan Yılmaz, Doç. Dr. Ruhi Ayangil, Dr. Steven Richmond ve Avni Özgürel'den oluşuyor.

Prof. Dr. Ahmet Yörük ve Dr. Serhan Oksay, sempozyumun yürütme kurulunda yer alırken, Öğr. Gör. Süleyman Faruk Göncü, sempozyum genel sekreterliğini üstleniyor.

Kadir Has Üniversitesi, tüm akademik ve ilgili çevreleri, bu ulusal sempozyuma katılmaya davet ediyor. Son başvuru tarihi 31 Ocak 2003'e kadar uzatılan sempozyuma bildirileriyle katılmak isteyenlerin, katılım formlarını sempozyum genel sekreteri öğretim görevlisi Süleyman Faruk Göncüoğlu'na ulaştırmaları gerekiyor.

(212) 534 10 34
www.khas.edu.tr/halic

Yeniden 'Godot'yu Beklerken'

Ankara Sanat Tiyatrosu (AST), sahnelediği ilk oyun "Godot'yu Beklerken"i, 40. sanat yılında, yeniden seyircisiyle buluşturuyor. Ankara'da 1963 yılında başladığı sanat hayatında, bugüne kadar 125 oyun sahneleyen AST, 2002-2003 sezonuyla 40. yılına giriyor. Perdelerini ilk kez Samuel Beckett'in, "Godot'yu Beklerken" oyunuyla açan tiyatro, 40. sanat yılında aynı oyunla seyircisinin karşısına çıkacak.

Beckett'in trajikomedi örneği eseri, 1963-1964 sezonunda iki bölüm halinde 83 kez sahnelenirken, 12 bin 987 tiyatrosever tarafından izlenmişti. İlk kez Asaf Çiyiltepe yönetiminde sahnelenen oyun, bu kez ilk gösterimde oyuncu kadrosunda yer alan Işık Toprak tarafından yönetilecek.

"Godot'yu Beklerken", İngiltere Kraliyet Ulusal Tiyatrosu'nca oyuncu, eleştirmen, oyun yazarı ve yönetmenlerin katılımıyla yapılan ankette, "20. Yüzyıl'da, İngiliz dilinde kaleme alınmış en ünlü eser" seçilmişti.

Münir Özkul, Küçük Sahne'nin sahneye koyduğu "Godot'yu Beklerken" oyununun afişi önünde (sağda).

İş Sanat'ta ABBA nostaljisi

İş Sanat müzikseverlere, pop müzik tarihine damgasını vurmuş topluluklardan ABBA'yı anımsamak için hoş bir fırsat sunuyor. İsveçli ünlü topluluk ABBA'dan esinle kurulan 'Björn Again', 25 Ocak tarihinde, İstanbullu dinleyicilerin karşısında olacak.

İş Sanat'ın bu ayki diğer etkinlikleriyle ilgili detaylı bilgilere ***'www.iskultursanat.com.tr'*** internet adresinden ulaşabilirsiniz.

Afet İnan Tarih Araştırmaları Ödülü

Tarih Vakfı ve Afet İnan ailesinin işbirliğiyle iki yılda bir verilmekte olan 'Afet İnan Tarih Araştırmaları Ödülü' sonuçları açıklandı. Ödül bu yıl, 'Turan'dan Bozkurt'a / Tek Parti Döneminde Türkçülük' adlı eseriyle Doç. Dr. Günay Göksü Özdoğan ile 'Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökeni' adlı eseriyle Dr. Ağrı Erhan'a verildi. Ödülün sahipleri, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Dr. İlhan Tekeli, Arı Ünan, Prof. Dr. Sina Akşin ve Prof. Dr. Mete Tunçay'dan oluşan jüri tarafından belirlendi.

Türkiye'de tarih araştırmaları ve kadın hakları konularının başta gelen isimlerinden Afet İnan'ı genç kuşaklara tanıtmak ve tarih araştırmalarını teşvik etmek amacıyla düzenlenen ödül, bu yılki sahiplerine 11 Aralık Çarşamba günü, TÜBİTAK Mustafa İnan salonunda düzenlenen törenle verildi. Afet İnan Tarih Araştırmaları ödülü, 1990 yılında Zeki Saruhan, Cemil Koçak ve Uygur Kocabaşoğlu'na; 1992 yılında Orhan Koloğlu, Bilâl Şimşir ve Mümtaz Türköne'ye, 1995 yılında Sabri Yetkin'e, 1996 yılında Yücel Güçlü, Fahri Çoker ve Mehmet Seyidanlıoğlu'na; 1998'de Engin Berber, Selami Kılıç ve Erkan Serçe'ye; 2000 yılında ise Mustafa Türkeş ve Hakkı Uyar'a verilmişti.

Afet İnan, Atatürk ile Ertuğrul yatında

'Dionysos' heykeli evine döndü

Bronz Dionysos heykeli, 23 Kasım'da İngiltere'den ülkemize getirilerek Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde hazırlanan özel bölümde ziyarete açıldı.

Heykel, 27 Nisan 1998 tarihinde, İsviçre'de ele geçirilmiş ve çalındığı ülkenin tespit edilmesi amacıyla İngiltere'ye teslim edilmişti.

Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı müze müdürlükleri ve bilim adamları tarafından yapılan inceleme sonucunda, Tanrı Dionysos'u betimleyen helenistik döneme ait heykelin, Burdur-Antalya bölgesinden, kaçak kazılar sonucu yurtdışına götürülmüş olabileceği belirlendi.

British Museum'da korunmakta olan eserin mülkiyet davasıyla ilgili son duruşma 16 Ekim 2002 tarihinde yapılmış ve mahkeme, taraflar arasında varılan uzlaşma çerçevesinde, heykelin Türkiye'ye iadesine karar vermişti. Heykel, 30 Ekim 2002 tarihinde, Cadogan Tate Galerisinden teslim alınarak Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği'ne getirilmiş, sonra da Türkiye'ye getirilerek Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde koruma altına alındı.

Calypso 'müzelik' oldu

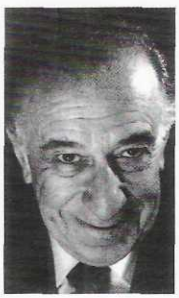

Alexander Cousteau, büyükbabası Jacques-Yves Cousteau'nun efsanevi araştırma gemisi 'Calypso'ya sahip çıktı. Babası Phillipe'in vakfından ve La Rochelle kentinden maddi yardım alacak olan Alexander Cousteau, gemiyi karaya çıkartarak bir müzede sergilemeye karar verdi. Jacques-Yves Cousteau, bir zamanlar Fransız donanmasına ait olan 'Calypso' araştırma gemisiyle, yarım yüzyıl boyu, bir milyon mil mesafe kat ederek dünya denizlerindeki faunayı araştırmıştı. Calypso, 1996'da Singapur limanında bir çarpışma sonucu batmıştı.

'Yaşayan Vasfi Rıza Zobu' sergisi

Tiyatro sanatçısı ve yönetmeni Vasfi Rıza Zobu'nun ölümünün 10. yıldönümü nedeniyle, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Şehir Tiyatroları'nca, bir sergi düzenlendi. Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi'nin fuayesinde gerçekleştirilen sergide, fotoğraflar, oyun kostümleri ve mektupların yanı sıra, çok sayıda kişisel eşya yer alıyor. Sergi, 2002-2003 oyun sezonu boyunca açık kalacak.

merakediyorum@googlegroups.com

15 Aralık 1930: Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, İstanbul Üniversitesi'nde.

'Gençliğin Gözüyle Cumhuriyet'

Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği 'Gençliğin Gözüyle Cumhuriyet' konulu araştırma yazı yarışmasının sonuçları açıklandı. "T.C. Demokratik ve Uygar Bir Topluma Doğru" yazısı ile Evren Arık isimli öğrenci birinci oldu. 'Üniversite Öğrencilerinin Cumhuriyetçi Kimlik Tanımları' başlıklı yazısıyla Meltem Narter ikinci, 'Cumhuriyeti Anlamak' başlıklı yazısıyla Alper Sezener üçüncü oldu.

Yenilenen yüzüyle 'Kitap-lık'

1993 Eylül'ünden beri, 10 yıl içinde periyot, havcim ve içerik değiştirerek, kendisini sürekli yenileyen Kitap-lık dergisi, Ocak 2003'ten itibaren aylık olarak yayımlanacak. Yazı miktarını azaltmadan daha az (128) sayfa ile yeniden tasarlanan ve daha ucuza (4 milyon yerine 2 milyon 500 bin lira) satılacak olan Kitap-lık; Ocak sayısında, 'Otomobil ve Edebiyat' ikilisini ele alıyor. Yazıda otomobilin, modern edebiyatın neresinde, nasıl yer aldığı gibi konular, ayrıntılı olarak masaya yatırılıyor.

İdil Biret, Borusan'da

Gürer Aykal yönetimindeki Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası, Ocak ayında dünyaca ünlü piyano virtüozu İdil Biret'in solist olarak katıldığı bir konser veriyor.

15 Ocak Çarşamba günü Lütfi Kırdar Konser Salonu'nda saat 20.00'de, 16 Ocak Perşembe günü Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nde saat 20.30'da yapılacak konserlerde İdil Biret; Schumann'ın Op. 54 La minör Piyano Konçertosu'nu seslendirirken, Orkestra Ali Damar'ın Metamorfoz ve Mozart'ın 41 Numaralı Do Mojör k.551 (Jüpiter) isimli senfonisini de seslendirecek.

Sıradışı bir kadın ressam: Hale Asaf

Eczacıbaşı Sanal Müzesi *(www.sanalmuze.org)*, Ocak ayında, küratörlüğünü Mimar Sinan Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi Burcu Pelvanoğlu'nun yaptığı Hale Asaf Retrospektifi'ni sunuyor. Hale Asaf ile ilgili yapıt, doküman, mektup, gazete kupürü, fotoğraf ve davetiye gibi malzemeleri toplayan Pelvanoğlu, sanatçı hakkında bir de mezuniyet tezi hazırladı.

Konakların kapısı turizme açılıyor

Kastamonu'da, 50'yi aşkın tarihi konak restore edilerek turizme kazandırıldı. Gelen turist sayısında yüzde 500'lük artış yaşanan Kastamonu'da, 400 tarihi konak bulunuyor. Bu konakların bir bölümünün restore edilmesi durumunda bile, turizm gelirinde meydana gelecek artışın, kentin ekonomik yaşamını canlandıracağı ifade ediliyor.

'Vidocq': 1830 yılında Paris

Temmuz günlerinin barikat savaşları

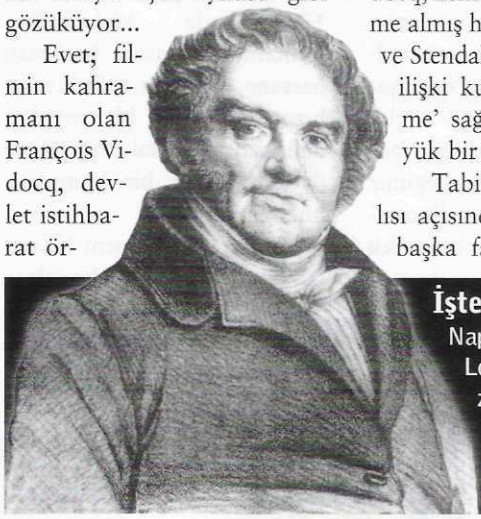
27 Aralık'ta, Jean Christophe Grangé'nin romanından beyazperdeye uyarlanan 'Vidocq' Türkiye'de de vizyona girdi. Filmin senaryo çalışmaları da bir başka romancının, Dominique Farrugia'nın imzasını taşıyor.

Filmde mekan, Paris; dönem, 1830 Devrimi'nin ilk günleri... İlk bakışta film, bir 19. Yüzyıl 'ajan öyküsü' gibi gözüküyor...

Evet; filmin kahramanı olan François Vidocq, devlet istihbarat örgütünde önemli bir eleman. Elinin altında 'ortalığı birbirine katacak', hükümetler devirebilecek dosyalar bulunan bir 'süper ajan' adeta...

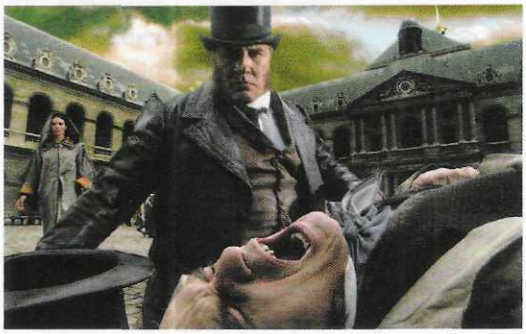
Filmin öyküsünü ilginç kılan yön, Vidocq'un gerçek bir şahsiyet olması! Victor Hugo, Honoré de Balzac ve Edgar Allan Poe gibi romancıların 'kahramanları' arasına da girebilmiş bulunması... Aslında Vidocq, hem kendi anılarını kaleme almış hem de Balzac, Hugo ve Stendal gibi edebiyatçılarla ilişki kurup onlara 'malzeme' sağlamış; bu işten büyük bir zevk duyarak...

Tabii filmi tarih meraklısı açısından ilginç kılan bir başka faktör de, öykünün 1830 Devrimi döneminin Fransa'sında, ünlü Temmuz ayaklanması günlerinde geçmesi...

İşte gerçek Vidocq
Napolyon döneminden Louis-Philippe zamanına, Vidocq, 4 hükümdarın iktidarı boyunca devlet ajanıydı.

1830 Temmuz günlerinin, Fransa tarihinde, özel bir yeri var. 1830, aslında tüm Avrupa'da yoğun siyasi gelişmelerin yaşandığı çok karmaşık bir dönem: Fransa'da taht el değiştiriyor; Belçika, Hollanda'dan ayrılıyor; Polonya, Ruslara karşı ayaklanıyor...

Gérard Depardieu'nün (üstte) başrolde yer aldığı 'Vidocq' filminde, 1830 yılının karmaşık olayları içinde, hem Paris halkının barikatlardaki mücadelesi (en üstte), hem de devlet ajanı Vidocq'un öyküsü anlatılıyor.

Fransa'ya, 1830 Paris'ine dönersek; 1789 Devrimi'nin kazanımlarını Fransız halkının elinden almak isteyen kral X. Charles'ın, eski rejimi canlandırma girişimlerine karşı Paris halkının ayaklandığını, barikatlar kurduğunu görüyoruz.

Tarih meraklılarına, Depardieu'lü 'Vidocq'u tavsiye ederiz. **L.T.**

merakediyorum@googlegroups.com

Yedikule Ermeni Hastanesi

Surp Pırgiç

Azınlıkların gayrimenkul alım satımını olanaklı kılan vakıf sisteminin kurucusu olan Artin Bezciyan, İstanbul'da 168 yıldır hizmet veren Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nin kuruluşuna da ön ayak olur.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

İstanbul'da Yedikule'de bulunan ve 168 yıldır hizmet veren bir hastaneden; Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nden söz edeceğiz bu yazıda. Başvuru kaynağımız, Arsen Yarman'ın kapsamlı çalışmasının ürünü olan "Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi" isimli kitap.

Osmanlı döneminde tıp ve Ermeni doktor ve eczacılarla ilgili bu çalışma, gerek titiz araştırması, gerekse kitapta yer verilen görsel malzeme ve belgelerinin zenginliğiyle öncü ve örnek bir çalışma....

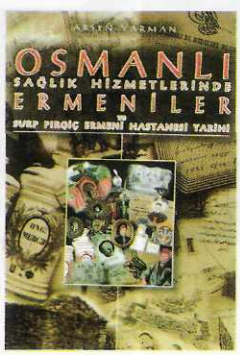

1909 yılında çekilen bir fotoğrafta hastanenin Uncuyan bölümü (sağda). Bugün modern bir hastane olarak hizmet veren Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi (altta).

Kitapta, Yedikule Ermeni Hastanesi'nin tarihinin anlatıldığı bölümleri karıştırmaya başlıyoruz...

Surp Pırgiç Hastanesi açılmadan önce, İstanbul'da yaşayan Ermeni cemaatin sağlık hizmetlerinin görüldüğü 'modern hastane' diyebileceğimiz iki hastane varmış... Bunlardan ilki, 1722'de bugünkü Esayan Lisesi'nin avlusunda kurulan Beyoğlu Hastanesi'ymiş. 1895 yılında yıkılan hastanenin yerine Esayan Okulu ve S. Harutyun Kilisesi inşa edilmiş... İkinci hastane ise Narlıkapı Hastanesi... 1743 yılında I. Mahmud'un fermanıyla inşasına başlanan hastane, yalnızca tedavi edici hizmetler veren bir yapıdan daha ziyade, akıl hastalarını da barındıran bir kompleks niteliğindeymiş.

Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nin kurulma gerekçesi, Narlıkapı Hastanesi'nin bu niteliğinden kaynaklanmış. Şöyle ki; 1831 yılında Narlıkapı'da bulunan Surp Ohannes

Kilisesi'nde yapılan ve cemaatin ileri gelenlerinin katıldığı bir ayin sırasında, akıl hastalarının çığlıklarının ayin sesini bastırması üzerine, Surp Pırgiç'in kurucusu Kazaz Artin Amira Bezciyan'ın öncülüğünde, yeni ve modern bir hastane kurulması kararı alınmış.

Hastanenin kuruluş tarihini kitaptan okuyalım: "5 Ocak 1882'de Kazaz Artin Admira Bezciyan'ın evinde yapılan toplantıda, Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi için en uygun yerin Yedikule olduğuna karar verilir ve Leblebicioğlu Bostanı olarak bilinen, Yedikule ile Kazlıçeşme arasındaki sebze bahçesinin bu iş için elverişli olduğu tespit edilir."

Hastanenin kuruluş yerini belirleyen en önemli etkenin ulaşım imkanı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu kararda, arazinin sahibinin Ohannes Amira Arzumanyan olması da, önemli etkenlerden biriymiş...

Sırası gelmişken, hastanenin kurucusu olarak kabul edilen Kazaz Artin Amira Bezciyan'dan söz edelim. 10 Nisan 1771'de İstanbul'da doğan Artin Bezciyan, 3 Ocak 1834'te yine İstanbul'da ölür. Küçük yaşta babası ile ipek ticaretine atılan Artin Bezciyan, bu yüzden 'kazaz' (ham ipeği, iplik ve ibrişim durumuna getiren kimse) sıfatıyla anılır. İpek ticaretini elinde bulunduran Düzyan ailesiyle çalışmaya başlayan Bezciyan, Saray çevresine girer. II. Mahmud'un mali ve kişisel danışmanı olan Artin Bezciyan, zamanla Osmanlı Sarayı'nda Ermeni toplumunun en önemli isimlerinden biri olur.

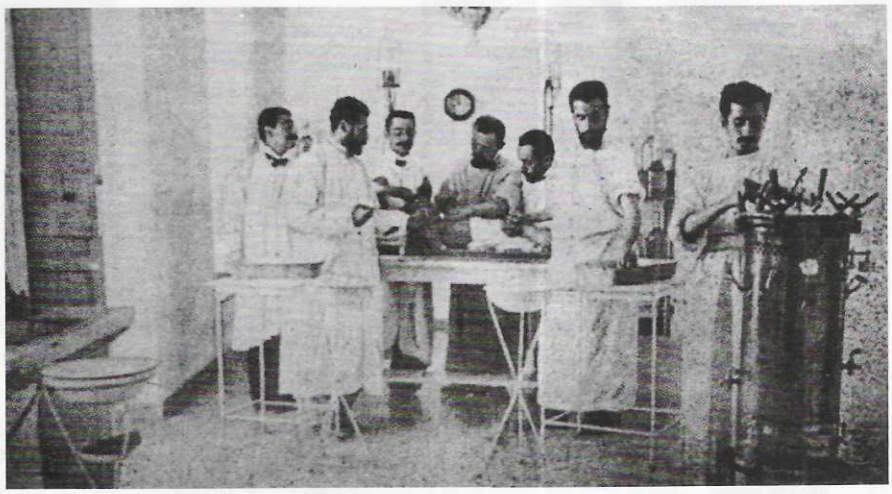
Önce saray mubayaacılığına getirilir; daha sonra da mimar Krikor Amira Balyan aracılığıyla Darphane, Bezciyan'ın yönetimine verilir. Osmanlı-Rus Savaşı sonunda (1833), borçlarını ödemek için bulduğu 'metal' para sistemi nedeniyle II. Mahmud tarafından, en yüksek nişan olan Tasvir-i Hümayûn ile ödüllendirilir.

Azınlıkların gayrimenkul alım satımını olanaklı kılan vakıf sisteminin de kurucusu olan Bezciyan, çok sayıda okul ve kilisenin yapımına öncü olan hayırsever kimliğiyle de tarihe geçer.

Hastanenin kurucusu olan Artin Bezciyan, gerçekleşmesi için bunca uğraştığı hastanenin açılışını ne yazık ki, hastalığı nedeniyle göremez. Artin Bezciyan ile açtığımız parantezi kapatarak, Surp Pırgiç Hastanesi tarihine geri dönebiliriz şimdi...

Kitapta, Arsen Yarman, 1832 yılında başlayan hastane inşaatının ancak 1834 yılında bitirildiğini, resmi açılışının ise 31 Mayıs 1834'te, Hampartsum Yortusu'nda yapıldığını anlatıyor.

Surp Pırgiç Hastanesi, kurulduğu 1834 tarihinden bu yana büyüyerek, modern bir hastane ve en önemlisi, yaşlılar için bir huzurevi olma niteliklerini korumakta... ■

1900'lerin başında, Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi ameliyathanesi (üstte). Hastanenin kurucusu Artin Amira Bezciyan (sol üstte).

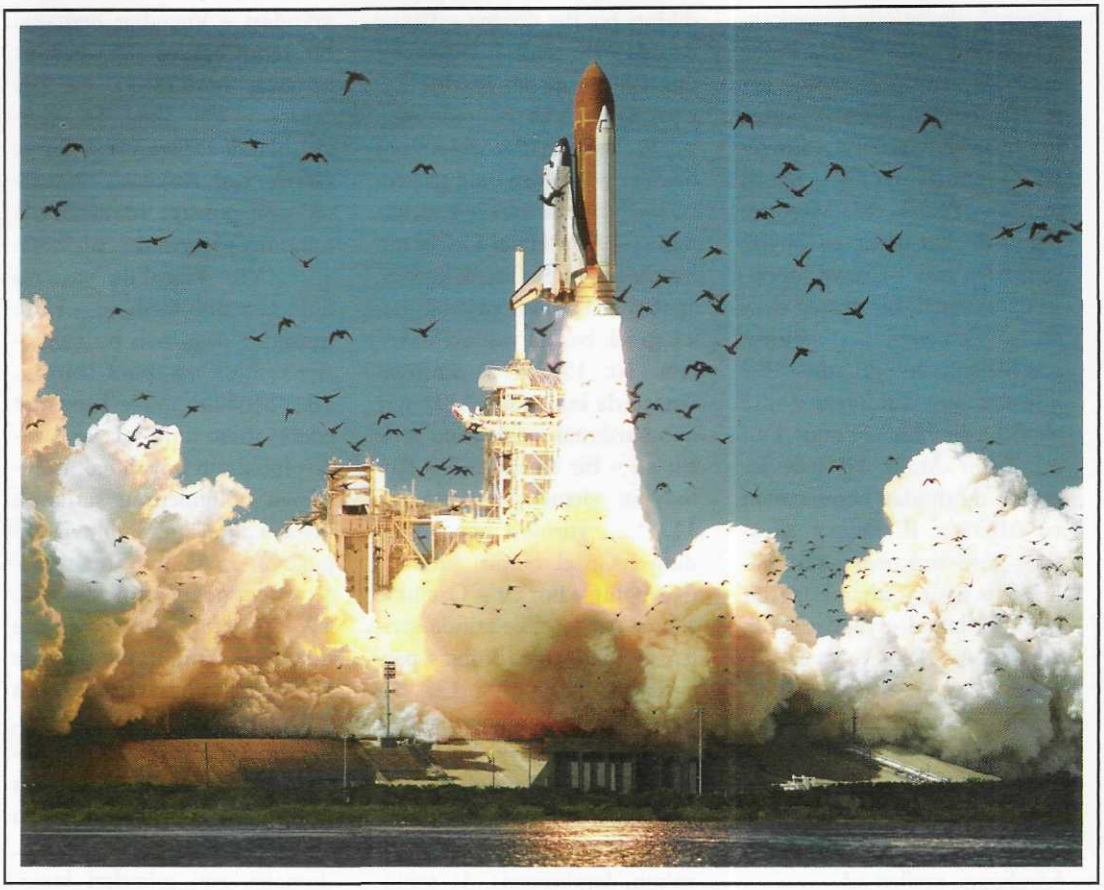
Serasker Tezkiresi

II. Mahmud, Artin Bezciyan ile olan dostluğu nedeniyle, Surp Pırgiç Hastanesi'ne ilgi gösterir, hastanenin kurulması ve yaşaması için çaba harcar. Bu çabaların bir örneği de, hastanenin günlük yaşamına ilişkin bir karar... Yani bir 'Serasker Tezkiresi'. Seraskerî'den 3 Şevval 1256 (28 Kasım 1840) tarihinde yazılan bu emir gereği; asker, sivil Müslim veya gayrimüslimlerden hiç kimsenin hastaneyi gezmek bahanesiyle hastaneye girmesine müsaade edilmemesi, bu şekilde girişlere meydan verilmemesi istenir.

merakediyorum@googlegroups.com

Challenger infilak etti

Fırlatıldıktan 72 saniye sonra (üstte) havada infilak eden Challenger'ın 7 kişilik mürettebatı şu isimlerden oluşuyordu: Ellison Onizuka, Christa McAuliffe, Gregory Jarwis, Judith Resnik, Michael Smith, Francis Scobe ve Ronald McNair...

Yapımcılığını Rockwellow ve Lockheed firmalarının üstlendiği Amerikan uzay mekiği Challenger, 1986'nın 28 Ocak günü, Florida'daki Cape Canaveral Üssü'nden fırlatıldıktan 72 saniye sonra, havada patlayarak Atlas Okyanusu'na düştü. Mekiğin 7 kişilik mürettebatı kazada hayatını kaybetti. 16 km yükseklikte ve 3.080 km/saatlik hızla uçarken, katı yakıt tankına sızan bir kıvılcım nedeniyle infilak eden Challenger'in Okyanus'a çakılması, uzay tarihinin en büyük kazası olarak değerlendirildi. NASA'nın uzay mekiği tasarısı çerçevesinde gerçekleştirilen bu uçuşun en ilginç yanı, ilk defa sade bir vatandaşın, üstelik bir kadının, bu uzay yolculuğuna katılmasıydı. ABD'yi yasa boğan kazada ölen 7 astronot, 'ABD Kahramanı' ilan edildi.

Kazanın ardından, ABD'de uzay uçuşları süresiz olarak ertelendi; NASA, güvenlik önlemleri gözeterek mekiği yeniden tasarlamaya başladı. 1988'de ise NASA, Discovery mekiğini başarıyla fırlattığında, mekiğin fırlatma sisteminde ve bilgisayar yazılımında, 300'den fazla değişiklik yapılmıştı.

merakediyorum@

googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

